

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. Protokoll nr. 334 (32).

1926. a.

II Riigikogu koosolek 17. märtsil 1926. a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**,
rahaminister **L. Sepp**, põllutöominister **H. Laretei**,
sõjaminister **J. Soots**, haridusminister **J. Lattik**,
kohtuminister **T. Kalbus**.

Päevakord:

1. Rahaasjanduse komisjoni esitis kaitse-
liidu heaks võetava maksu seaduse täiendamise
seaduse läbivaatamiseks määratud tähtaja ära-
muutmise kohta.

2. Põllumajandusliku ehituslaenu seadus —
III lugemisel.

3. Tolliseadustiku muutmise seadus — III
lugemisel.

4. Kaitseväeteenistuse seadus — III luge-
misel.

5. Seadus kodakondsuseta tööliste töö-
õnnetuste korral kindlustamise kohta — II
lugemisel.

6. Ühingute ja nende liitude seadus — II
lugemisel.

7. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende lii-
tude registreerimise seadus — II lugemisel.

8. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude
seaduse muutmisseadus — II lugemisel.

9. Mõnede seltside, ühisuste ja nende lii-
tude likvideerimise seadus — II lugemisel.

10. Omavalitsuste liitude seadus — II luge-
misel.

11. Riigiasutuste töö koondamise seaduse
maksvuse pikendamise seadus — II lugemisel.

12. Vene-nõukogude vägede poolt tehtud
sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise sea-
dus — II lugemisel.

13. Maksvates seadustes ettenähtud kapi-
taali protsendimäärade muutmise seadus —
II lugemisel.

14. Maakonnannõukogude valimise seaduse
täiendamise seadus — II lugemisel.

15. Rahvasteliidu põhikirja 16. artikli I
paragrahvi muutmise protokollki kinnitamise
seadus — väliskomisjoni ettepanek.

16. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepi-
tuse lepingu kinnitamise seadus — väliskom-
misjoni ettepanek.

17. Eesti ja Soome vahelise merealuste
kaablite korrashoidmise ja kasutamise lepingu
kinnitamise seadus — väliskomisjoni ette-
panek.

18. Eesti ja Saksamaa vahelise kriminaal-
asjus juriidilisest abiandmisest tekkivate kulude
kokkuleppe kinnitamise seadus — väliskom-
misjoni ettepanek.

19. Konsulaarseadustiku täiendamise sea-
dus — üldkomisjoni ettepanek.

20. Riigikogu kodukorra muutmise seadus
— kodukorra komisjoni ettepanek.

21. Riigikogu liikmete tasu ja sõiduraha
seadus — kodukorra komisjoni ettepanek.

22. Külgehakkavate ja suguhaiguste regist-
reerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

23. Lisarahukohtunikkude asukoha muut-
mise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

24. Rahukogude korraldavate- ja üldkoos-
olekute koosseisu muutmise seadus — üldkom-
misjoni ettepanek.

25. Riigikohtu seaduse § 17. muutmise
seadus — üldkomisjoni ettepanek.

26. Maaseaduse täiendamise ja muutmise
seadus nr. 2 — maakomisjoni ettepanek.

27. Õppursõduritele maksuta õpiabinõude
muretsemise seaduse täiendamise seadus —
hariduskomisjoni ettepanek.

28. Tallinna tehnikumi põhikirja muut-
mise seadus — hariduskomisjoni ettepanek.

29. Hoolekande seaduse muutmise seadus
— töökaitse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Juhkam**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.10 min.

I. Päevakorra Juhataja **M. Juhkam**:
vastuvõtmine. Avan Riigikogu koosoleku.

J. Voiman (stp): Ma
teen ettepaneku, võtta päevakorda esimeseks
punktiks riigitöölise ühekordse palgalisa sea-
dus.

Juhataja **M. Juhkam**: Päevakorra kohta on tehtud ettepanek rkl. Voiman'i poolt, võtta päevakorda esimeseks punktiks riigitöölise ühekordse palgalisa seadus — Riigikogu liikmete Voiman'i, Jonas'e ja Johanson'i ettepanek. Edasi on tehtud ettepanek rkl. Vain'i poolt, täiendada päevakorda punktiga — komisjonide täiendavad valimised, ning asetada see punkt päevakorda esimese punktina. Nende ettepanekute kohta sõna ei soovita. Panen esimesena hääletamisele ettepaneku, võtta 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Panen hääletamisele rkl. Voiman'i ettepaneku, võtta esimeseks — nüüd teiseks päevakorra-punktiks riigitöölise ühekordse palgalisa seadus. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Seega on päevakord kindlaks määratud. Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretääril teadaande korras.

2. Teadaandmine tervitus-telegrammide kohta.

Sekretäär J. Piiskar: Vabadussõjalaste kongressi poolt on Riigikogu nimele tulnud järgmine telegramm: „Vabadussõjalaste kongress tervitab seadusandlikku kogu ja soovib jõudu ning edu tähtsas seadusandlikus töös, mis rajatud olgu omariikluse põhimõtete alusel, endised vabadusvõitlejad tahavad tihedamalt koonnuda ja pühendada ning rakendada kõiki oma jõudu vaba Eesti kaitseks ja edenemiseks. Kongressi juhatus.“ Eesti rahvaerakonna üleriikliku kongressi poolt on Riigikogu esimehele tulnud järgmine telegramm: „Riigikogu esimehele. Tallinn. Eesti rahvaerakonna üleriiklik kongress avaldab Teie kaudu Riigikogule kui suveräänse Eesti rahva võimu ülemale esitajale oma sügavat austust. Kongressi juhatus.“

3. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus.

Riigikogust on tagasi astunud 13. märtsil 1926. a. Jaan Lattik — kristliku rahvaerakonna Virumaa valimisringkonna nimekirja järgi. Asemele astunud Aleksander Tenneberg — kristliku rahvaerakonna Virumaa valimisringkonna nimekirja järgi.

4. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

Riigikogu juhatusel on antud tolli põhitariifide muutmise ja täiendamise seadus rahaasjanduse komisjoni ja kroonu hangete ja töövõtete seaduse täiendamise seadus üldkomisjoni.

Juhataja **M. Juhkam**: Enne päevakorra juurde asumist on sõna isiklikus asjas rkl. Kärner'il.

5. A. Kärner'i isiklikus asjas.

A. Kärner (stp): Väga austatud rahvasaadikud! Riigikogu 12. märtsi õhtusel koosolekul põllumeeste kogude rühma kuuluv rkl. Teetsov, sõna võttes isiklikus asjas, tungis haavavate sõnadega minu kallale, nagu oleks ajaleht „Meie Maa“ nr. 26. ilmunud kirjatükis „Hädaoht riiklisterle maaparandustöödele Saaremaal“ lausa vale ja võltsimistega esinetud. Loen tarvili-kuks tõsiasiade jaluleseadmiseks järgmist teatada: Eelarve V alamkomisjonis kõneles rkl. härra Teetsov küll sellest, et riiklikku maaparanduse krediiti tuleks suurendada, mille tõttu ka Saaremaal magistraal-kaanalite kaevamise töö edeneks. Sedasama kõnelesid ka mitmed alamkomisjoni liikmed ennemalt. Kodukorra järgi ei või aga eelarve alamkomisjon ühtki krediiti, mis eelarvet suurendab, ilma Vabariigi Valitsuse nõusolekuta vastu võtta, vaid võib seda teha ainult teiste krediitide kärpimise teel. Et Vabariigi Valitsuse nõusolekut krediidi suurendamise kohta ei olnud, otsustas alamkomisjon nelja häälega poolt, kaks häält vastu, ühe erapooletuks jäämisel põllutöoministeeriumi põllumajanduse peavalitsuse erakorralises eelarves riiklikkudeks maaparandustöödeks määratud 20-miljonilist summat suurendada 15 miljoni marga võrra, võttes selle summa sama peavalitsuse operatsiooni fondi arvelt ja nimelt eraisikutele määratavast 50-miljonilisest maaparanduse laenust. On tõsi, et selle ettepaneku vastu vaidles kõige rohkem rkl. härra Teetsov, kes ka ühes rkl. härra Arras'ega ettepaneku vastu hääletas. (M. Laarman, põl: Ei ole õigus!) Teid seal ei olnud, härra Laarman. Kui eelarve teist lugemist järgmisel päeval, 20. veebruaril, jätkati, kasutasid põllumeeste kogude esitajad mitme alamkomisjoni liikme koosolekult puudumist selleks, et eelmisel koosolekul suurema kvoorumiga vastuvõetud otsust ümber muuta, mis neile ka selle tõttu korda läks, et koosoleku juhataja härra Teetsov sellekohase ettepaneku kodukorra vastaselt hääletamisele pani. Selle ettepaneku poolt hääletas kõik kolm põllumeeste kogude esitajat, nende hulgas ka rkl. härra Teetsov. Kaks vastuhääletajat — aruandja rkl. härra Liigand ja mina — lahkusime protesteerides koosolekult. Seda tõendavad alamkomisjoni vastavad protokollid. Niisugune härra Teetsov'i teguviis näitab selgelt, et temal on tähtsam eraisikutele maaparanduse laenu andmine, kui riiklikkude magistraal-kaanalite kaev-

vamiste töödeks krediidi määramine, mille tõttu ka ajaleht „Meie Maa“ nr. 26. ilmunud kirjatükiväide tõele vastab ja põhjendatud on. (J. Hünerson, põl: Mõlemad on tähtsad!) Sellepärast ei ole härra Teetsov'i lopsakad sõnad nagu, võltsimine, vale, alatu võte“ j. t. minu aadressil millegagi õigustatud; küll on tal tarvilik neid tema enese hindamiseks oma sõnastikus alal hoida.

6. Komisjoni täiendavad valimised.

Juhataja **M. Juhkam:** Riigikogu läheb päevakorra esimese punkti juurde — komisjonide täiendavad

valimised. Vene ja Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühmade poolt on tehtud järgmine ettepanek: „Meriasjanduse peavalitsuse ja sisevete uurimise büroo kaubandus-tööstusministertiumi alla üleviimise seaduse komisjoni valida rkl. V. Grigorjev.“ (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Grigorjev vastasse komisjoni valitud.

7. Riigitöölise ühekordse palgalisa seadus — J. Voiman'i, E. Jonas'e ja L. Johanson'i ettepanek.

J. Voiman (stp): Ma teen ettepaneku, riigitöölise ühekordse palgalisa seadus anda rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja **M. Juhkam:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on

ettepanek vastu võetud.

8. Rahaasjanduse komisjoni esitis kaitseliidu heaks võetava maksu seaduse täiendamise seaduse läbivaatamiseks määratud tähtaja äramuutmise kohta.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Tonkman:** Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu andis kaitseliidu heaks võetava maksu seaduse täiendamise seaduse läbivaatamiseks rahaasjanduse komisjonile ühenädalise tähtajaga. Rahaasjanduse komisjonis, kus seaduseelnõu läbivaatamisel oli,

selgus, et seda seaduseelnõu ei saa nii kiires korras läbi vaadata ja parandada, kui seda arvati. Nimelt seletas rahaministertiumi esitaja, et otsekoheste maksude peavalitsus ei saa nii ruttu kokkuvõtet teha, mille järele selguks, kuidas seaduseelnõu muutmise maksude sissevõtmine ja maksulehtede väljaandmine kujuneb. Edasi seletas kaitseliidu esitaja, et on võimatu seda seadust kiires korras vastu võtta, ilma et kaitseliit seda sisuliselt läbi vaadata saaks ja selgusele jõuaks, kuivõrd see kaitseliidu eelarve segi viskab. Neid asjaloosid arvesse võttes esineb rahaasjanduse

komisjon ettepanekuga, kaitseliidu heaks võetava maksuseaduse täiendamise seaduse läbivaatamiseks rahaasjanduse komisjonile määratud tähtaeg ära muuta ja üldse mingit tähtaega määrata.

J. Vain (stp): Komisjoni aruandja härra Tonkman põhjendas tähtaja ära kaotamise vajadust sellega, et Riigikogu rahaasjanduse komisjonil olla väga raske seisukohta seaduse parandamise puhul võtta. Kui aga arvesse võtta, missuguse kiirusega seadus ise Riigikogus vastu võeti, siis tohiks loota, et selle seaduse üksiku paragrahvi muutmiseks ei tohiks kuluda 6—8 korda rohkem aega, kui terve kaitseliidu maksu seaduse vastuvõtmiseks. Terve kaitseliidu maksu seadus, mis oli omamoodi äri-meeste algatus, oli rahaasjanduse komisjonis kaks päeva ja Riigikogus võeti ta vastu nii kiiresti, et jäi tunne, nagu oleks seebine nõõriots läbi peo tõmmatud. Pärast kujunes lugu nõnda välja, et parandus, mille rahaminister selle seaduseelnõu juurde tegi, andis teistsuguseid tagajärgi, kui rahaminister oma põhjenduses ette tõi. Inimesed, kes peaksid, arvestades vastava protsendiga nende tulumaksust, kas üsna vähe kaitseliidu maksu maksma või sellest hoopis vabastatud olema, maksavad rohkem, sest miinimum on tõstetud kõrgemale. Kui on olemas vastolu rahaministri tahtmisel seaduse tekstiga, siis peaks väga lihtne ja selge olema üht paragrahvi ümber redigeerida ja kooskõlla viia nende motiividega, mis rahaministril olid, seda Riigikogule esitada ja vähemasti sama kiiresti vastu võtta, nagu oma ajal seadus vastu võeti. Kui seda ei peaks tehtama, siis võiks seisukord kujuneda teatud inimestele traagiliseks. Juba läinud aastal müüdi vallamajades oksjoniteel seelikuid nii isiku- kui ka kaitseliidu maksu katmiseks. Kui tahaksime samal teel edasi minna, siis korduksid samad nähtused uuesti. Tahaksin aga loota, et kui seadusesse on sattunud halvasti redigeeritud paragrahv, millega teistsugused tagajärjed teki-vad, kui seda kätte saada taheti, nähtus, mis sarnaselt kiire töötamise juures, nagu see kaitseliidu seaduse vastuvõtmisel oli, väga arusaadav, et siis seda võõriti mõistetavat ja täidetavat paragrahvi parandada tahetakse. Kui aga rahaasjanduse komisjonile tähtaega ei määrata, siis võib selle meeoleolu juures, mis meil poliitika alal olemas, ette kuulutada, et vastav parandus kaitseliidu seaduses üldse tegemata jääb, ja sellega ülekohtune maksuvõtmine edasi kestab. Riigikogul ei ole rohkem aega tööd teha, kui kõige paremal tahtmisel kaks ja halvemal poolteist nädalat. Sellepärast peab selle ajaga rehkendama ja komisjonile tähtaja määrama.

Sellest seisukohast välja minnes panen ette, määrata kaitseliidu heaks võetava maksu seaduse täiendamise seaduse arutamiseks tähtselt aeg kunni 22. märtsini. See on viis päeva; selle ajaga jõutakse seadust küll parandada.

O. Gustavson (stp): Kui Riigikogu rahaasjanduse komisjoni poolt tehtud ettepanek vastu võetakse, siis oleks selle tagajärg see, et II Riigikogu üldse seda seadust vastu võtta ei jõua. See seadus läheks III Riigikogule pärandusena üle. Selleks ajaks on aga need maksud, millest käesolev seaduseelnõu kõneleb, juba sisse nõutud. Järelikult kaob igasugune võimalus seda heaks teha, mis omal ajal seaduse kiire vastuvõtmise tagajärjel vigu tehtud. Ma ei saa aru härra aruandja põhjendustest ses mõttes, et rahaasjanduse komisjonil olevat tarvis mingisuguseid kalkulatsioone. Minu teada neid aga tarvis ei ole. Kui omal ajal seaduseelnõu rahaasjanduse komisjonis vastu võeti, ei esitatud üldse mingisuguseid arvutusi. Selle seaduse vastuvõtt oli nii kiire, et aega ei olnud neid umbkaudugi teha. Järelikult, see seadus on otsekohe laest maha kirjutatud. Kui tol ajal seda võidi, siis arvan mina, et ka praegu midagi hukka ei lähe, kui II Riigikogu parandab ilma arvutusteta seda, mida omal ajal ilma arvutusteta tehti. Küsimus on juba osaliselt oma põhimõttes otsustatud nõnda, et väiksemate otsekoheste maksude maksjad peavad olema vabastatud kaitseliidu heaks võetavast maksust. Läänud aastal oli see ju nii, et tulumaksu alusel võeti kaitseliidu maksu ainult neilt maksumaksjailt, kelle maksumus oli üle 1000 marga. Tänavu aasta aga peavad maksma kaitseliidu maksu kõik tulumaksu maksjad. Riigikogu liikmed mäletavad, et mullu võeti 20% tulumaksust kaitseliidu maksuks, tänavu aga 10%. Nähtavasti on seaduses kogenud läbi läinud poolik seisukoht, mille põhjal olid vabastatud alla 1000 marga tulumaksu maksjad ainult läinud aastal, mitte aga tänavu. Nii siis: jõukamad maksumaksjad saavad tänavu kergendusi, kehvemad aga maksu rohkem. Tuleb nii välja, et tahetakse seda osa, mis jõukamate maksumaksjate pealt vähem tuleb, kehvemate peale üle kanda.

Mina arvan, et kaitseliidu heaks võetava maksu seaduse algatajatelgi sarnast omapärast arusaamist ei olnud. Nad jagasid arvatavasti põhimõtet: kellel rohkem varandust ja sissetulekuid, see peab ka rohkem kohustatud olema kaitseliidu maksu suhtes. Et aga asi on välja kukkunud ümberpöörduvalt, tuleb nähtavasti seletada eksitusega. Selle eksituse peab parandama. Läänud aastal parandati juba üks seaduse üldine viga. Võeti seadusesse märkus 2., mille põhjal nii läinud aastal kui tänavu on vabas-

tatud kaitseliidu heaks võetavast maksust kõik need, kelle kinnisvara maksu summa on alla 500 marga — maal, aga linnad ja alevid jäid kahesilma vahele. Seal pidid mullu ja peavad tänavu kinnisvara maksu arvel maksma kaitseliidu maksu kõik kinnisvara valdajad. Võtame ühe näite. Keegi kodanik maksab 50 marka kinnisvara pealt maksu, aga kaitseliidu maksu maksab ta 200 marka, tähendab tervelt 400%. Jõukam maksab tänavu oma kinnisvara pealt 10%, kehvem 400%. Mina küsiks, millega sarnast pöörast vahetorda tahetakse põhjendada? Riigikogu abisekretäär Piiskar tähendab praegu, kuidas Suure-Jaanialevis majaomanik, kes maksis kinnisvara maksu 7 marka, peab maksma kaitseliidu maksu 200 marka, see on ligemale 3.000%, kuna suuremad maksumaksjad pääsevad 10%-diga. Meil on väga palju võimalik, seda ei saa salata. Meil on väga palju sarnaselt uperpalli lastud, aga sarnane asi peaks meilgi võimatu olema. Enne kui asutakse maksude sissenõudmisele, tuleb läbi viia õigluse põhimõte, nimelt see, et kaitseliidu maksust on tänavugi vabad kõik need, kelle tulumaksu summa on alla 1000 marga ja teiseks kõik kinnisvara maksu maksjad, kui see maks ei ulata üle 500 marga.

Ma arvan küll, et Riigikogu, kui ta vähegi õiglusest tahab lugupidada ja kaitseliidu maksu vastu ei taha agitatsiooni teha, peaks selle seaduseelnõu ilmtingimata vastu võtma, enne kui selle maksu sissenõudmisele asutakse. Kaitseliidu maksu õiendamise viimaseks tähtajaks on teatavasti 1. mai. Sellepärast tuleb see seadus juba nüüd vastu võtta. Et see võimalik oleks, selleks toetan ma rkl. Vain'i ettepanekut — määrata rahaasjanduse komisjonile selle seaduseelnõu arutamiseks veel 5 päeva. Ma loodan, et rahaasjanduse komisjon, kui ta tahab, võib selle ajaga käesoleva seaduseelnõu läbi arutada. Aga muidugi ei tohi talitada siis nii, nagu eelmisel korral, kus 3 päeva midagi ei tehtud, ja kus alles 11. tunnil meelde tuli, et see seadus vaja läbi arutada. See kõik räägib sellest, et rahaasjanduse komisjon nähtavasti ei taha, et sellest seaduseelnõust üldse asja saaks.

J. Luur (krst): Austatud Riigikogu liikmed! Lugupeetud eelkõneleja sõnust võis välja lugeda, et rahaasjanduse komisjon just nagu meelega oleks tahtnud selle seaduse elluviimist takistada, oleks tahtnud selle seaduseelnõu maha matta. Nii aga tõepoolest lugu ei olnud. Mina olin alamkomisjoni liige, kus seda seaduseelnõu arutati ja esimesel koosolekul, mis alamkomisjon pidas, selgus rahaministeriumi esitaja sõnadest, et rahaministerium ei saa nii kiire korras neid kalkulatsioone

välja rehkendada, kuidas hakkab seaduse elluviimine mõjuma maksude sissetulemise peale. Edasi tähendas ka kaitseliidu esitaja, et nendel on praegu eelarve arutamine käsil ja ka nemad ei saaks oma eelarvet kokku seada ja tarvilikke kalkulatsioone teha, kui neil teada ei ole, misuguste summadega nad võivad rehkendada. Rahaministeeriumi esitajad ütlesid, et nemad nii ruttu kalkulatsioone esitada ei saa enne, kui rahaministeerium saab tarvilikud andmed kokku koguda. (J. Vain, stp: Kas kaitseliidu seaduse vastuvõtmise puhul olid mingisugused kalkulatsioonid või mitte?) Härra Vain, asjalugu oli nii, et kui kaitseliidu seadus kiires korras vastu võeti, siis olid selleks väga tõised põhjused. (Vahelhüüe paemalt poolt: Nüüd ei ole?) Ma juba selgitasin küsimust, et ei rahaasjanduse komisjon ega ka alamkommissjon ei ole kunagi tähtnud seda seadust maha mätta, ja ma selgitasin, mis pärast alamkommissjon ei saanud seda tööd otsekohe läbi viia. Pealegi selgus komisjonis, et valitsuse seisukoht selle seaduseelnõu kohta on teadmata. Mis jäi alamkommissjonil siis üle? Mis ta siis pidi tegema? Selle seaduse otsekohe vastu võtma ja kiires korras Riigikogule esitama? Siis oleksid siin kerkinud vaidlused, seaduseelnõu oleks tagasi antud samasse rahaasjanduse komisjoni. Aga siiski ei oleks selge olnud, kuidas on lugu nende kalkulatsioonidega. Siin tuleb ikka arvestada sellega, et meil maksuseadusega ja maksude sissenõudmisega tegemist on. Ei saa ju ometi seadust ellu viia, kui ei teata, kuidasmoodi see maksuseadus hakkab mõjuma üldse sissetulekute peale. Nii oli lugu ja sellepärast ei olnud alamkommissjonil teist väljapääseteed, kui ta pidi seaduseelnõu komisjoni edasi andma, et teada saada valitsuse seisukohta seaduseelnõu kohta. Teiseks, kuidas on siin lugu maksudega, kui suurte summadega siin tegemist jne., vaadake, need on kõik niivõrd tähtsad küsimused, ja nendega tuli ometi rahaasjanduse komisjonil rehkendada. Selles oli ainult küsimus.

Nüüd aga austatud eelkõnelejad lasksid siin välja paista, et rahaasjanduse komisjon üldse ei taha seda seadust vastu võtta, just nagu tahaks ta selle seaduse maha mätta, just nagu tahaks ta maksud rikaste õlgadelt üle kanda vaeste õlgadele. Niisugust seisukohta ei ole olnud rahaasjanduse komisjonil ja ei ole keegi sellest kõnelenud. Kui oleks keegi sellest kõnelenud, siis oleksin mina ka midagi kuulnud. Mina arvan, et siin on täitsa õige rahaasjanduse komisjoni seisukoht. Ja kui meie nüüd vastu võtaksime härra Vain'i ettepaneku, siis praktiliselt on see läbiviimatu, sellepärast et 22. märtsiks ei suudeta meile rahaministeeriumist andmeid tuua.

(O. Gustavson, stp: Need andmed on lubatud Teile tänaseks kätte anda, Teie peaksite seda teadma, kui alamkommissjoni liige.) Mis sellest kasu on, kui rahaasjanduse komisjon peab koosoleku ära, aga puuduvad andmed ja teada ei ole, kuidas on lugu nende summadega. Härra Gustavson, neid summasid ei saa meile keegi nime-tada. Mis tööd meie saame teha, tuleme kokku ja võtame sama otsuse jälle vastu. Ja sellepärast arvan mina, et rahaasjanduse komisjoni ettepanek tuleks vastu võtta ja ei peaks kellegile meelde tulema, et see seadus tahetakse maha mätta, vaid rahaasjanduse komisjoni alamkommissjon ise astub samme selleks, et Vabariigi Valitsus kiires korras seisukoha võtab selle seaduse suhtes, ja et rahaministeerium kõige kiiremas korras kalkulatsioonid meile kätte muretseks. Siis ei ole mingisugust kahtlust, et praeguse seaduse läbi vaatab II Riigikogu. Meil on ka teisi seadusi, mis kannavad kiiret iseloomu, meie oleme need seadused vastu võtnud. Sellepärast arvan mina, et praktiliselt lihtsalt on võimatu 22. märtsiks seda seadust läbi arutada. Selleks ajaks meie neid andmeid ei saa ja see on ainuke põhjus. Teisi põhjusi minu arusaamise järgi küll ei ole.

O. Gustavson (stp): Ma pean tarvilikuks teha mõned korrektiivid sellele, mis härra Luur on kõnelenud. Minul käesolevate andmete põhjal on lubatud need kalkulatsioonid juba esmaspäevaks või tänaseks. Seda on mulle kõnelenud teised rahaasjanduse komisjoni liikmed, keda ma niisama palju usaldada võin, kui härra Luur'i, kes seda asja teisiti on seletanud. Ei ole saladus, et rahaasjanduse komisjoni alamkommissjonis on arvamisele jõutud, et käesoleva seaduse väga hästi 5-päevalise tähtaja kestel läbi arutada võib. Alles rahaasjanduse komisjoni pleenumis on küsimus vist härra Tonkman'i ettepanekul nõnda otsustatud, et tähtaega üldse määrata ei tule. (J. Luur, krst: Härra Tonkman ei teinud seda ettepanekut!) Ma ei tea, kes selle ettepaneku just tegi, aga ta tehti. Kui ma ei eksi, oli härra Luur'gi alamkommissjoni liige, ning tal peaks väga hästi olema teada alamkommissjoni seisukoht. Härra Luur on aga tarvilikuks lugenud siin sellest mitte kõnelema. Kõik see näitab meile seda, et selle kena ilustuse varjul ei ole siiski muud, kui tahtmine viivitada nii kaua, kunni II Riigikogu seda seadust enam vastu võtta ei jõua. (J. Luur, krst: Kui andmed on käes, otsekohe teeme ära.) Härra Luur, meil on Riigikogu töödeks veel aega ainult poolteist nädalat; kui Teie aga tõen-

date, et andmete saamiseks läheb umbes 1—3 nädalat vaja, siis on ju igal lapsel selge, et seda seadust II Riigikogu arutada ega vastu võtta ei saa.

Nüüd edasi, mis puutub kaitseliidu maksu kalkulatsioonidesse, siis on minu arvates kaitseliidul võimalus oma eelarvet teha palju paremini siis, kui meie rühma poolt esitatud parandus on vastu võetud, sest siis teab kaitseliit kindlasti, milliste summadega arvestada. Selles mõttes peaks kaitseliidu esitaja ainult selle poolt olema, et Riigikogu oma lõpulikuna sõna ütles, kas tema on ettepannud paranduse poolt või on ta selle vastu. Praegu aga kaitseliit täpseid kalkulatsioone teha ei saa. (K. Päts, põl: Temale on kindel summa lubatud ja ta teeb kindlad kalkulatsioonid.) See kindel summa lubati temale juba eelavansina selle seaduse vastuvõtmisel, nimelt 200 miljonit marka. (K. Päts, põl: See summa tuleb sel aastal sisse nõuda.) No jah, aga lugu on ometi sarnane, et ka sel puhul, kui see summa täis tulema ei peaks, ei saa Riigikogu leppida sellega, et sel ajal, kui ühed maksumaksjad peavad maksma kaitseliidu maksu 10%, maksavad teised 2000%. (K. Päts, põl: Siis tuleb seadust nii täiendada.) Sellest on ometi see jutt. (J. Vain, stp: Kas teate, mis tähendab maksusüsteem? See ei ole süsteem, kas võtta inimeselt 500 või 1000 marka.) Meie ei oota ilusaid sõnu, vaid tegusid ja neid oleme senni asjata oodanud. Sellepärast arvan mina, et küsimus selles suhtes päris selge on: tahetakse see seaduseelnõu vastu võtta — määratagu tähtaeg, tahetakse see maha matta ja jõukate arvelt kaitseliidu maks kehvade peale veeretada — lükatagu ettepanek tähtaja suhtes tagasi.

Juhataja **M. Juhkam**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **K. Tonkman**: Mina pean ütleva, et minu arusaamise järgi ei ole keegi selle seaduse vastu kõnelenud, ka mina pole selle seaduse vastu. Ta tuleb läbi arutada, ja kui vead on olemas, siis tulevad need ära parandada. Mina pooldan täiesti seda seadust. Kuid nendel põhjustel ei saa seda pooldada, et meil ei ole praegu käepärast kindlaid andmeid ja nii uisa-päisa ei saa üht seadust vastu võtta, mis üldse meie maksusüsteemi puudutab. (J. Vain, stp: Maksusüsteem!) Miks mitte, see puudutab täiesti meie maksusüsteemi, sest see on teatud maks, mis peab sisse tulema. Nagu härra Vain'i ettepanekust selgub, tahetakse seaduse arutamiseks täht-

päev anda kunni 22. märtsini. Ma pean ütleva, et siin tuleb seesama asi kätte, mis praegu, seepärast ei saa ma tähtaja määramist pooldada, sest selleks ajaks ei jõua komisjon mingil kombel oma tööga valmis. Üks kõnelejatest, lugupeetud rkl. härra Kärner, tähendas ühe teise küsimuse puhul, et meie ei saa seadust komisjonis enne arutada, kui meil Vabariigi Valitsuse seisukoht teada ei ole. Komisjon läks sellest seisukohast välja ja tahab teada Vabariigi Valitsuse seisukohta. Kuidas on aga võimalik mõne päeva jooksul teada saada Vabariigi Valitsuse seisukohta, ja sellepärast on rahaasjanduse komisjonil võimatu praeguse tähtaja kestel seda seadust vastu võtta. Teiselt poolt, kui neid andmeid nii kiiresti saab, siis võib komisjon selle seaduse veel varem esitada, kui Riigikogu poolt määratud. Et aga mitte jälle Riigikogu ette tulla palvega seaduse arutamise tähtaja pikendamiseks, sellepärast oleks otstarbekohasem, et tähtaega ei määrata. Mis puutub nüüd nendes sisulistesse küsimustesse, siis ei taha ma neid puudutada, vaid puudutan ainult neid küsimusi, mis sellele seadusele käigu andmiseks tarvilikud on. Rahaasjanduse komisjoni nimel palun selle seaduse arutamiseks tähtaega mitte määrata. (J. Vain, stp: Tulge minu juurde kõik, kes vaevatud ja koormatud, küll ma Teile aasa kaela panen.

Juhataja **M. Juhkam**: Rkl. Vain'i poolt on ettepanek tehtud, määrata kaitseliidu heaks võetava maksu seaduse täiendamise seaduse arutamiseks komisjonile tähtaeg 22. märtsini. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 31 häält, vastu 22 häält, seega on ettepanek vastu võetud ning langeb ära komisjoni esitis.

9. Põllumajandusliku ehitus- ja laenu seadus — Rahaasjanduse komisjoni aruandja **M. Laarman** (loeb):
[III lugemisel. „Põllumajandusliku ehitus- ja laenu seadus.“

Ma teen ettepaneku, pealkirja redaktsiooniliselt muuta, nimelt „Põllumajandusliku“ asemel „Põllumajandusliku“.

J. Vain (stp): Selle seaduse arutamisel tuleb loomulikult käsitada viimastel päevadel selgunud tõsiasi. Seaduse vastuvõtmist põhjendatakse sellega, et küllades majade asemele, mida on tuli hävitanud, ei suu eta uusi ehitada. See on väga võimalik, et asi nõnda on, sest meie küllades ei kinnitata tuleõnnetuste vastu hooneid, nii nagu tehti seda enne ilmasõda, või kui kinnitatakse, siis on

jäänud vanad hinnad, rublade norm, ja tasumaksamise juures loomulikult makstakse siis, nagu rublade ümberhindamise juures kõigis rahaasutustes, poolteise margaga. Loomulik on, et poolteise margaga rubla tasudes saadud summa väga väikene on ja ei saa selle eest keegi oma hoonet üles ehitada. Üks põhimõte peaks aga meil maksma, et kui tahetakse meil ehituslaene anda, siis peaksid need eestkätt minema väärtuste juurdeloomise peale, mitte aga sedavõrd ainult senni hävinenud väärtuste asemel uute soetamiseks.

Iseenesest peab tunnistama, et kõigi laenude andmiseks on üks sarnane poolträäkiv motiiv, mis neid laene võimalikult rohkem ja igalpool andma sunnib. Asutused, mille aruanded statistilistele ettevõtetele tarvilikud, annavad neid ainult sel teel, kui asutused abirahadega seks sunnitud on; aruande äraandmist võib siduda abirahaga. Praegusel juhtumisel loomulikult sellega tegemist ei ole, küll on aga siin teise asjaga kokkupuutumist; kui riiklikku laenu ehitamiseks antakse, võiks loomulikult rohkem nõudmisi esitada tervishoidlikkudes huvides, et meie majad ehitataks vastavate tervishoidlikkude nõuete järgi. Seal võivad olla ahjude, õhuakende ja ventilatsiooni küsimused, kuivuse ja valguse suhtes ettekirjutatavad nõudmised, ja täitsa loomulik, et Vabariigi Valitsus, kui temale niisugune blanko-volitatus kätte antakse, oma määrustes niisugused nõudmised esitaks.

Mis aga puutub laenuandmisesse üldse, siis on viimasel ajal põllutöoministeriumis eriti avalikuks tulnud, et põllutöoministerium maal praegu hooneid müütab äralõhkumiseks. Veel täna esitasin ma põllutöoministeriumile küsimuse hoonete kohta Viljandimaal. Seal on niisuguse nähtusega tegemist, kus kolm eluhoonet, 2 mõisatööliste ja 1 kõrtsihoone, kus elavad üle 10 perekonna, on maha müüdüd ja mitte kallimalt, kui 30.000 marga eest. Sellega antakse siis väärtus ostjale kätte ja lõhutakse perekondade peavarjud, saades perekonna peavarju eest kolmtuhat marka. Et sarnane teguviis oleks meil maal otstarbekohane korteriolude lahendamise, seda ei tarvitse loota; on koguni isemoodi tegutsimine kus ühel ajal hooneid lõhutakse, samal ajal riigikassast raha võetakse uute ehitamiseks. On küll midagi muud maal, aga igatahes mitte korterija ehituspoliitikat. (J. Holberg, põl: Nad lagunevad ise!) Härra Holberg hüüab vahele, et nad ise lagunevad; nad lagunevad sellepärast, et põllutöoministerium ei ole katsunud maalolevate maatööliste eluhooneid korras hoida, ei ole tarvilikke maa-alasid juurde mõõtnud, et anda neid inimeste kätte, kes korterid edasi tarvitaksid; majad müüakse

maha äravedamiseks. Siis on ju täitsa loomulik, kui siis mõne kuu pärast midagi muud ei ole järele jäänud, kui alusmüüri raudkivid. Leitagu ehitamise ja korteriküsimuse alal mingisugune joon.

Juhataja **M. Juhkam**: Lõpusõna aruandja ei tarvita. Aruandja poolt on tehtud redaktsiooniline parandus, mis eraldi hääletamisele ei tule. Asun pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu pealkiri ühes aruandja parandusega vastu võetud.

Aruandja **M. Laarman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 1.

§ 1. Kunni Eesti maapanga operatsioonide alustamiseni antakse põllupidajatele laene põllumajanduses tarvilikkude hoonete ehitamiseks 1924. a. rahaministeriumi erakorralises eelarves põllupidajatele elukorterite ehituslaenuks määratud krediidist.

Aruandja **M. Laarman** (loeb):

„§ 2. Eesti maapanga operatsioonide alustamisel on laenusajaad kohustatud astuma samme laenu saamiseks Eesti maapangast ja laenu määramisel rahaministeriumilt saadud summad tagasi maksma rahas ehk Eesti maapanga pantlehtedes, nominaal hinnaga järele.

Märkus. Laenu mitterääramisel Eesti maapangast jäävad laenusajaale rahaministeriumilt saadud summad laenuks 15 aasta peale 4% aastas, mille juures laenu tasumine sünnib ühesugustes osades kümne aasta jooksul, algades laenu võtmise kuuenadast aastast.“

Ma teen redaktsioonilise paranduse, § 2-se viimases reas: „summad tagasi maksma rahas ehk Eesti maapanga pantlehtedes“ sõna „ehk“ asemel võtta „või“.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun § 2-se hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 ühes aruandja parandusega vastu võetud.

Aruandja **M. Laarman** (loeb):

„§ 3. Vabariigi Valitsusel on õigus välja anda määrusi laenude väljaandmise korra, tingimuste ja kindlustuste kohta.“

Teen redaktsioonilise paranduse, § 3-das sõna „välja“ välja jätta.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule.

Asun § 3-da hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3 ühes aruandja parandusega vastu võetud. Asun seaduseelnõu lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

Aruandja **M. Laarman**: Üksikud redaktsiooni komisjoni liikmed on seaduseelnõu läbi vaadanud ja nende nõusolekul on need redaktsioonilised parandused tehtud. Ma teen ettepaneku, seaduseelnõu lõpulikult vastu võtta ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **M. Juhkam**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

10. Tolliseadustiku muutmise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Masik** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, I ja II osa.

Tolliseadustiku muutmise seadus.

I.

Tolliseadustiku §§ 2, 41, 43, 45, 54, 56, 58, 77, 79, 83 p. 1, 167, 189, 279, 284, 285, 287, 343, 400, 402, 409, 418, 420-da märkus, 424, 426, 428-da märkused 1 ja 2; 430 p. 2, 438, 451, 453, 454 ja 456 muudetakse ja pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

§ 2. Küsimuste otsustamiseks, mis on ühenduses kaebustega tolliasutuste peale või mis tolliasutuste eneste poolt tollitariifi käsitamise ja tolliseadustiku seletamise asjus ette pannakse või samas asjus eraisikute ja ettevõtete poolt üles võetakse, asub rahaministri juures alaline tollikomitee, kelle koosseisu kuuluvad liikmetena:

1) esimees — rahaministri abi ehk tema asetäitja — rahaministri nimetusel, 2) rahaministeriumi nõunik tolli asjus, kes ühtlasi tollikomitee asjadevalitseja on, 3) tollidirektor, 4) kaubandus-tööstusministeriumi esitaja — kaubandus-tööstusministri nimetusel, 5) kaks esitajat kaubandus-tööstuskoja poolt ja 6) üks esitaja Eesti ühistegelise liidu poolt.

Tollikomiteel on õigus asjatundjaid oma koosolekutele kutsuda. Koosolek on otsusvõimeline, kui vähemalt neli liiget koos on. Otsused tehakse liht häälteenamusega, kusjuures häälte poolekslangemisel esimehe hääle enamuse annab.

Tollikomitee istungitest teatatakse riigikontrolööridele, kellel õigus on koosolekule oma esitajat saata.

§ 41. Tolliasutuste tegevuse juures tarvitaminevate blankettide ja raamatute vormid, kui nad eraldi käesoleva seadustiku lisades ei ole ette nähtud, määrab kindlaks tollidirektor.

Ka seadustikus ettenähtud blankettide vorme võib tollidirektor muuta kuivõrd sellega ei rikuta selle seadustikuga maksmapandud tolli korra mõistet.

§ 43. Kõik eelmises paragrahvis (§ 42) nimetatud maksud kantakse riigi tulude arvele, kui käesolevas seadustikus ja eriseadustes selle kohta erilisi määrusi ei leidu. Summad aga, mis lisatolliks võetakse faktuurade ja spetsifikatsioonide mittekorrallikkudeks tunnustamise põhjal kaupade revideerimise juures (§ 190), antakse rahaministri lähemal korraldusel autasuks neile ametnikkudele, kelle poolt tähendatud dokumentide korrapäratust ilmsiks teatud.

Niisama võib rahaminister teistest summadest, mis lisatolliks käesoleva seadustiku järele muudel kordadel võetakse (§ 232), poolt osa ära tarvitada autasu määramiseks ametnikkudele, kes tolliasjus riigihuvide kaitsmisel erilist hoolsust üles näidanud.

§ 45. Rahaminister võib kokkuleppel sise-ministriga luba anda ilma tollita ehk vähese tolliga sisse- ja väljaveetavaid kaupaid ja niisama reisijate asju läbi lasta ka niisugustes piiripunktides, kus tolliasutusi ei ole, piirivalve kohuseid täitvate võimude järelvalve all, kusjuures viimased niisugustel juhtumistel tegutsevad käesoleva tolliseadustiku põhjal. Neil on sel korral ka kõik kohused ja õigused, mis tolliametnikkude kohta tolliseadustiku järele on ette nähtud.

Märkus: (endine).

§ 54. Väljamaalt sissetulnud laev võetakse tollivalve alla. Tarbekorral võib tolliülema korraldusel laeval üksikasjalikku läbivaatamist toime panna laevakoorma kontroleerimiseks ja kõikide kaupade, asjade ja moona arvuliselt kindlakstegemiseks. Niisuguse läbivaatamise juures on kapten või tema asetäitja kohustatud tolliametnikkudele kätte näitama ja avama kõik laevaruumid ja kohad, kuhu kaupaid ja asju võib mahutada. Kui sealjuures kaupad ehk asju leitakse, mis kapteni deklaratsioonil (§ 49) ei ole ära tähendatud, võetakse tarvitusele määrused, mis käesoleva seadustiku VI jaos ette nähtud; kui aga leitakse kapteni poolt üles andmata, tollile alluvaid või keelatud kaupaid ja asju peidetult iseäralikkudes salaruumides või üldse tolliametnikkudele mittekättejhatatud laeva koh-

tades, siis loetakse need kaubad ja asjad sala-kaubaks ja võetakse tarvitusele nende kohta selle seadustiku VII jao määrused.

Märkus: (endine).

§ 56. Tollivalve all oleva laeva juures (§ 54) on keelatud peatada peale § 55. ettenähtud kordade teistele laevadele ja paatidele, kui peatumine ei sünni tolliasutuse loaga ja tema järelvalve all. Niisama on keelatud niisugusel laeval käia ilma tollivalve loata kõikidel isikutel, kes laevameeskonna hulka ei kuulu, peale sadamavalitsuse ja politsei esitajate nende ametikohuste täitmisel ja peale laevaomaniku ehk laevaaddressaadi ja nende tolliasutustes registreeritud esitajate.

§ 58. Igasuguseid kaupasid ja asju ühe laeva pealt teise peale üle anda, niisama ka rannale viia (laeva inventaari üksikuid jagusid — parandamiseks ja pesu — pesemiseks jne.), võib ainult kapteni ehk tema asetäitja kaas- kirja alusel tollivalve loaga.

§ 77. Selle äraahoidmiseks, et laevu sadamas paigal ei peetaks kunni kõikide väljalaa- ditud kaupade lõpuliku võrdlemiseni doku- mentidega ja kõikide maksude, mis laevalt osuvad, või trahvide, mis kaptenile, kui laeva- juhile määratud, äraõhendamiseni (§ 83 p. 1) on laevaaddressaadil õigus tolliasutustele kir- jalik kohustus anda, iga aasta eraldi, selle kohta, et tema kapteni eest oma peale rahalise vastutuse võtab.

§ 79. Et tähtajalist kaupade laevale laadi- mist mitte viivitada, võib tolliülem, ka enne kõikide maksude äratasumist tolliasutusele, niisama ka enne eksport-partiikaupade lõpu- likku revideerimist, laadimise luba anda kap- teni, laevaaddressaadi või kaubakäsutaja palve peale tingimusel, et nad vastava tagatise ehk muu kindlustuse annavad (§ 83 p. 1) kui ei ole ära tasutud või kindlustatud kõik maksud, mis laevalt osuvad ja trahvid, mis kaptenile kui laeva juhile peale pandud (§ 414 ja § 428 märkus 2).

§ 167. Kaupade hoidmise eest riigi ladu- kohtades (§ 166 p. p. 1 ja 2) võetakse erilist ladumaksu, mille suuruse ära määravad tolli- ametkonna päralt olevate ladukohtade jaoks — rahaminister, teiste ametkondade ladukohtade jaoks — vastavad ministrid kokkuleppel raha- ministriga. Seda maksu arvatakse kaubakolli tõelikult ladukohtadesse vastuvõtmise päevast kunni tema väljalaskmise päevani, kusjuures partiikaupade pealt maksu arvatakse terve partii eest esimesest vastuvõtmise päevast peale, olgugi, et partii osade kaupa vastu võetakse, kuid kunni iga üksiku partiiosa väljalaskmise päevani.

§ 189. Tollirevideerimise jaoks ettepan- davad faktuurad ja spetsifikatsioonid (§ 128) peavad järgmistele nõuetele vastama:

1) nad peavad olema välja antud vabriku või tehase, kui kauba valmistaja, kontori ehk aga kaubalao, kui kauba müüja poolt ja kinnitatud väljaandva ettevõtte templiga ja tema esitaja allkirjaga ja

2) nad peavad olema kokku seatud vas- tavalt kaubanduslikkudele kommetele ja neis peab olema täpselt ära tähendatud:

a) kokkuseadmise aeg ja koht;

b) kaupade ja üksikute kollide pakkimise viis;

c) kollide arv, nende märgid ja numbrid, kui nad olemas;

d) kaupade liik ja sort kaubanduslikkude nimetuste kohaselt, näit. „raudnaelad“, „niie- kudumise masin“, „villane kangas“, „puu- villane ihupesu“ jne.;

e) kaupade hulk kaalu järele (brutto ja netto), tükiarvu ehk mõõdu järele, sedamööda kuidas kaup müümisele läheb;

f) kauba päritolu riik sisseveos ja kau- batarvitaja riik väljaveos.

Sel korral, kui kaubavahetuses teatud riigiga erinevaid tariife maksmas pole, võib päritolu riigi ning kaubatarvitaja riigi mitte- teadmise puhul üles antud olla: sisseveos — riik, kust kaup ostetud, ning väljaveos — riik, kuhu kaup müüdüd;

g) kaubahind kauba valmistamise või ära- saate kohal.

Kõik parandused faktuurades ja spetsifi- katsioonides peavad olema korrapäraselt õigeks tunnistatud.

Märkus 1. Kui kaubakäsutajal algu- pärast faktuurat ehk spetsifikatsiooni ei ole, võib tema kauba spetsifikatsiooni kõikide eeltähendatud andmetega ka oma enese allkirjaga ette panna, kusjuures ta isik- likult vastutust kannab dokumendi õigsuse eest. Kui pärast leitakse, et dokument tema poolt meeleldi on kokku seatud vale andmetega, olgugi, et temal oli õige origi- naaldokument käes, siis võib peale taga- järgede, mis on ette nähtud tolliseadustiku käesolevas jaos faktuurade ja spetsifikatsioo- nide mittekorrallikkuse eest (§ 232) teda vastutusele võtta kriminaal-korras, kui pet- tuse eest.

Märkus 2. Nimetatud originaal-fak- tuure ja spetsifikatsioone võib esitada ka võõrastes keeltes; kui aga tolliasutus või- maliku ei leia olevat neid ilma riigikeelse tõlketa tarvitusele võtta, peab kaubakäsu- taja tõlke juurde lisama.

§ 279. Oksjonist ei ole lubatud osa võtta tolliasutuse ametnikkudel ja teenijatel ning oksjoni juuresolijatel politsei ning riigikontrolli esitajatel, kui ka kõigi eelnimetatud isikute abikaasadel ja otsejoonelistel sugulastel.

§ 284. Kui ka teistkordne oksjon ei toimu (§ 283) ostjate mitteilmumise ehk ilmunud ostjate keeldumise tõttu kõrgemat ehk sedasama hinda pakkumast, mis käesoleva kauba jaoks kindlaks määratud, siis loetakse oksjon selle kauba peale lõpuliikult mittetoimunuks.

Erilistel kordadel, kui seda riigi huvides tarvilikuks tunnistatakse, võib rahaminister lubada kolmatkordset oksjonit iseäraliku, tema poolt kinnitatud kaubahindamise põhjal, kusjuures tema võib ka tingimust ette näha, et ostetud väljamaa kaup väljamaale tagasi veetakse, põhitollil kauba eest ära jättes.

§ 285. Kaupade tollioksjonilt ostmise töestamiseks antakse ostjale pärast terve osuva summa äratasumist, kviitung, millel nende kaupade seadusliku algupära tõenduse mõttes seesama tähendus ja mõju on, kui tollikviitungitel, mis tolli ja muude tollimaksude äratasumise kohta välja antakse (§ 253).

Oksjonil ostetud kaubad peavad ostjad kolme päeva jooksul tollikorraldusest välja võtma. Peale selle tähtaja lõppu arvatakse juurde nende hoidmise eest osuvad kulud, kusjuures, kui kaubad riigi päralt olevates ladudes hoitakse — vastava taksi järele, lugedes nagu kaup oleks uuesti ladusse mahutatud. Kaubad, mis kahe kuu jooksul ostmise päevast arvates, välja võetud ei ole, langevad uuesti riigi omanduseks ja määratakse veel kord oksjonile: nende eest aga juba sissemakstud rahaga talitatakse nagu § 282. märkuses ette nähtud.

§ 287. Kui enampakkumise teel äramüüdüd kauba eest saadud summa ei ulata kõikide kauba peal lasuvate maksude katmiseks, siis jaotatakse see summa ära proportsionaalselt osuvate, § 286. p. p. 1.—6. tähendatud maksude suurusele.

§ 343. Niisama lastakse läbi ilma tollita ja takistamata: arstikutsest isikutel — arstimisriistad; õpilastel ja õpetajatel — raamatud ja muud abinõud; käsitöölistel — nende käsitööriistad; muusikantidel — nende käsimuusika riistad, nagu viiulid, pillid jne.; samuti ka merimeestel ja teistel — nende elukutsel tarvilikud riistad ja instrumendid, — kõik need asjad aga ainult sedavõrd, kui nad, nende arvu ja vedamise viisi järele otsustades, ülaltähendatud isikutel tõesti reisil tarvilikud on ehk olid ja neid mitte ei veeta müümiseks ehk arstikabinettide, raamatukogude, kunstnikkude ateljeede, töökodade jne. sisseseadmiseks.

§ 400. Rannasõidulaeva sihtsadamasse jõudmisel kontroleerib tolliasutus (ehk võimud, kes tema aset selles sadamas täidavad) laevadokumentid ja laevakoorma. Kui koorem dokumentidele ei vasta, ehk kui koorem, mis kaubanimekirjades (dublikaatides) on ära tähendatud, hoopis puudub, niisama kui kaptenil ei ole kaubanimekirja, mis on üles märgitud passil ehk piletil (§ 399) ehk aga kui temal ei ole passi ennast ehk piletit, siis teatab sellest ülaltähendatud tolliasutus (ehk tema asetäitvad võimud) sellele tolliasutusele (ehk tema asetäitvatele võimudele), kelle poolt laev välja lasti. Kui laeva salakaubitsemise süüdistamiseks andmed olemas, võib laeva sadamas paigal pidada, kunni viimasest kohast vastavate seletuste ja juhatuste saamiseni.

Märkus: (endine).

§ 402. Käesoleva seadustiku II jaos kaupade ja asjade üle piiri sisse- ja väljavedamise kohta ettenähtud määruste rikkumise eest, kui võrd niisugusel rikkumisel salakaubaveo tundemärke ei ole (VII jagu) ning kui võrd kaupade ja asjade konfiskeerimist määrata ei tule § 409. põhjal, määratakse süüdlastele korraldustrahv mitte rohkem kui kümnetuhanda marga suuruses igal üksikul juhtumisel.

Märkus. Tähendatud trahvi määr peab vastama korrarikkumise tähtsusele; deklareerimatult leitud (§ 54 ja teised vastavad paragrahvid), eriliste läbilaske tingimuste alla alluvate kaupade ja asjade eest ei või trahvi määrata kõrgemas summas kui nendelt osuv tollisumma.

§ 409. Konfiskeerimisele võetakse, ilma rahatrahvi määramata, kui võrd kaupade sisse- või väljaveol salakauba tundemärke ei ole, kaubad ja asjad, mis deklareerimatult on leitud:

a) laevadel, rongidel, parvedel jne. (§ 54 ja teised vastavad paragrahvid), — kui nende sisse- või väljavedu üldse on keelatud;

b) laevadel, rongidel, parvedel jne. (§ 54 ja teised vastavad paragrahvid), olgugi et nende sisse- või väljavedu ei ole keelatud, kuid kui vastutavad juhid (§ 403) ennast nendest kaupadest ja asjadest lahti ütlevad;

c) harilikul kaupade ja bagaashikollide tollirevideerimisel, — kui nad moodustavad kaupu ja asju, mille sisse- või väljavedu on üldse keelatud ja nad ei ole hoopis ära tähendatud, või aga ei ole ära tähendatud oma õige nimetuse all niihästi väljalaadimisdokumentides kui ka revideerimisdokumentides (§ 205);

d) postisaadetiste revideerimisel, — kui nad moodustavad kaupu ja asju, mille sisse-

või väljavedu on üldse keelatud ja nad ei ole ära tähendatud postpakside saatedeklaratsioonides või kinniste kirjade pealkirjades (§ 311 p. b);

e) reisijate багаashi revideerimisel, — kui nad moodustavad kaupu ja asju, mille sisse- või väljavedu on üldse keelatud, ja nad reisi- ja poolt ei olnud üles antud temale enne revideerimist ettepanud küsimuse peale (§ 332).

§ 418. §§ 402.—408. põhjal sissenõutud trahvisummad kantakse täielikult riigi tulude arvele. Summad aga, mis on sisse tulnud § 409. põhjal konfiskeeritud kaupade, asjade ja väärtuste müügist, jaotatakse ära järgmiselt: 10% arvatakse kulude katmiseks, mis tolliasutusele tekivad konfiskeeritud kaupade, asjade ja väärtuste hoidmisest, müümisest ja sellekohasest asjaajamisest; 40% kantakse riigi tulude arvele ja 50% määratakse tasuks konfiskeeritud kaupade, asjade ja väärtuste kinnipidamise eest, kusjuures $\frac{2}{3}$ viimasest summast välja antakse ametnikkudele, kes isiklikult nende kinnipidamise juures tegevad olid (igaleühele tema osavõtmist mööda), $\frac{1}{3}$ aga jaotatakse ära ühetasa kõikide ametnikkude vahel vastavas tolliasutuses.

Märkus 1. Kulude tasuks arvatud 10% seisavad tollidirektori korralduses ja tema kontrolli all. Aasta lõpuks tarvitatamata jäänud osa sellest summast kantakse riigi tulude arvele.

Märkus 2. Selle paragrahvi järgi ühe kolmandiku tasust jaotamisel ei või mingil tingimusel tasu määrata tollinõukogu liikmetele, kes vastava asja arutamise otsustamisest osa on võtnud.

Märkus 3. Kui piirivalve ehk teised ametkonnad tolli funktsioone täidavad, käib vastavatel juhtumistel ka nende kohta käesolevas paragrahvis ettenähtud tasu jagamise kord, selle seadustiku § 45. põhjal ja § 453. ettenähtud alusel.

§ 420. märkus pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

Märkus. Käesoleva paragrahvi p. 8 äratähendatud kaupade seaduslikku algupära ei või tõestada tollikviitungitega ja teiste dokumentidega. Teisest küljest võib aga niisuguste kaupade leidumist ilma tollimärkideta — töökodades ja teistes ettevõtetes, kus ainult nende ümbertöötamist toimetatakse ehk nad ära tarvitatakse, süüks lugeda ainult tervete kangatükkide, täielikkude kaubapakside jne., mitte aga üksikute lõigete, poolikute kaubapakside jne. kohta. Ühtlasi ei loeta süüks ka kaup-

lustes kaupade leidumine ilma tollimärkideta, kui nad enesest moodustavad ainult kangaste väikesi lõikeid (kunni 5 meetri pikkuseni), üksikuid suka- või kindapaare jne. ja kui sealjuures tõendus on olemas, et nad on ülejäägid seaduslikus korras äratollitud ja tollimärkidega varustatud kaupadest.

§ 424. Veoabinõudena konfiskeeritakse väikesed laevad (mahutusega kunni 60 kant-meetrini brutto), automobiilid ja igasugused vankrid, saanid jne. ühes veoloomadega ja nende riistadega, niisama ka koormakandjad loomad — kui on kindlaks tehtud, et salakaupa nendel veeti: a) üle piiri ehk piirijoonest või mererannast edasi (ka territoriaalvetes ehk piiri- või mereäärsetest kohtadest edasi) — sisseveol ja b) üle piiri ehk piirijooneni või mererannani (ka piiri- ja mereäärsetesse kohtadesse ehk territoriaalvetes) — väljaveol, ja kui eelpool tähendatud veoabinõud tarvitati üksnes või peasjalikult salakaubavedamiseks ehk aga kui neil olid erilised peidupaigad ehk muud sisseseeded salakaubavedamiseks.

§ 426. Peasüüdlastele määratakse rahatrahviks salakauba eest: a) viiekordne toll kaupade, asjade ja väärtuste eest, mille tollialune sisse- ja väljavedu on lubatud; b) kuuekordne toll niisuguste sisse- ehk väljaveoks keelatud kaupade, asjade ja väärtuste eest, mille kohta tollitariifides tollimäärad on ette nähtud ja c) kahekordne hind niisuguste sisse- ehk väljaveoks keelatud kaupade, asjade ja väärtuste pealt, mille kohta tollitariifides tollimäärased ei ole ette nähtud.

§ 428 (endine).

Märkus 1. Rahatrahv § 420. p. p. 3 ja 4-a äratähendatud salakauba eest pannakse ühes otsekoheste süüdlastega meeskonna või eraisikute hulgast ka laevakapteni, rongijuhi, kaubavoori vanema vori-mehe ehk lennuki pilooti peale käesolevas paragrahvis ettenähtud korras ainult juhtumisel, kui andmed on olemas, et nad salakaubitsemisest teadsid. Vastasel korral võib nendele ainult trahvi määrata tolliseadustiku VI jao § 402. järgi puuduliku järelvalve eest.

Sellest trahvist vabastatakse aga juhtumisel, kui kapten kõik on teinud, mis tema kohuseks, et salakauba sissevedu ära hoida.

Märkus 2. Veoabinõude omanikud vastutavad rahaliselt, veoabinõude väärtuse piirides, oma esitajate (kaptenite, juhtide jne.) eest ainult: a) kui salakaupa moodustavaid asju leiti nii suurel määral, et sellest võib järeldada, et laev jne. ainult

salakaubitsemiseks oli määratud; b) kui laev jne. salakaubitsemise sihiga sisse sõitnud kohta (ehk välja sõidab kohast), kus tolliasutusi ehk nende asetäitjaid võimusi üldse ei ole.

Vastutus p. p. a ja b ettenähtud korral on laeval ainult juhtumisel, kui salakaubaomanik teadmata.

§ 430 p. 2.

Kui salakaubana on sisse toodud piiritust või kangeid alkoholilisi jooke, igal üksikül juhtumisel 10 liitrit ehk rohkem või ka vähemal määral, kuid äriajamise sihiga, see on edasimüümiseks.

§ 438. Tolliasutuse poolt vastuvõetud salakaup ja veoabinõud jäävad hoiule — esimene hoolega sissepakitult ja tolliasutuse pitseri all — asitõendusena kunni asja lõpuliku otsustamiseni. Toiduaineid, ruttu rikkiminevaid, kahjulikke ja tulekahju mõttes kardetavaid kaupu, seal hulgas ka piiritust ja alkoholilisi jooke plekknõudes, vaatides ja teistes mitte õhukindlates nõudes, võib viibimata ära müüa enampakkumise teel, kuna hobuseid ja muid loomi, ning tarbekorral ka veoabinõusid, mille pikem hoidmine tolliasutustele raskusi teeb, võib müügile määrata ehk aga üle anda ustavatele isikutele maksuta ülevalpidamiseks, tolliasutuste eriliste otsuste põhjal, seda mööda, kuidas asjaolud nõuavad.

Märkus. Kinnipeetud piiritus antakse üle aktsiisi peavalitsusele rahaministri poolt maksmapandud kindla hinna eest.

§ 451. Summad, mis on sisse tulnud konfiskeeritud kaupade, asjade ja väärtuste müügist (§ 450), niisama summad, mis süüdlaste poolt on sisse maksetud konfiskeerimise asemel, kui ka trahvina salakauba asjas jõesseastunud tollinõukogu (ehk tollikomitee) ehk aga kohtuotsuse järgi, jaotatakse ära tolliasutuse poolt, tema nõukogu otsust mööda järgmiselt: arvatakse maha kõik kulud salakauba kinnipidamise ja tema tolliasutusesse ülevedamise juures, kui niisuguseid kulusid oli, ülejäävast summast aga määratakse: a) 10% kulude katmiseks konfiskeeritud kaupade, asjade ja väärtuste hoidmise ja müümise ja salakaubaasjade-ajamise eest tolliasutuses (kusjuures niisuguses korras saadud raha ära tarvitatakse ja arvestatakse, nagu § 418. märkus 1. tähendatud); b) 40% riigi kasuks tollimaksude katmiseks ja c) 50% autasuks salakauba kinnipidajatele ja vastavatel kordadel ka tolliesitajatele, kes salakaubaasja ajasid, — määruste põhjal, mis on ette nähtud järgnevates paragrahvides (§§ 452—458).

§ 453. Kui salakaup on kinni peetud ehk ilmsiks tehtud iseseisvalt piirivalve või politsei

või sõjaväe või teistes ametkondades (peale tolli) teenistuses olevate isikute poolt, määrab tolliamet kindlaks ainult autasu summa suuruse § 451. põhjal, arvesse võttes tarbekorral ka §§ 454 ja 455, ja annab selle summa üle vastavale ametkonnale, kes tema ära jaotab § 452. kohaselt õigusega tähendatud autasumast mitte üle ühe viiendiku vastavates ametkondades salakaubitsemise vastu võitlemise tegevuse juhtivatele jõududele välja anda erimääruste järele, mida vastav minister kinnitab.

§ 454. Kui salakauba asjas kohtuistungitel tollihuvide kaitsjaks oli tollidirektor ehk tema poolt määratud esitaja (§ 31), siis määratakse temale üldisest autasumast, aluseks võttes selle suurust (§ 451 p. c), tasu vastavalt vannutatud advokaatide kohta maksvatele taksimääradele pooles suuruses.

§ 456. Kui salakaup on kinni peetud ehk ilmsiks tehtud tolliametnikkude ehk teenijate poolt ja nad sealjuures tegutsesid igal üksikül juhtumisel tollidirektori isiklikul algatusel tehtud erikorralduse põhjal, kes ise salakauba kinnipidamisest ehk ilmsikstegemisest osa ei võtnud, siis määrab tolliasutus ainult välja anda tuleva autasu suuruse, kuna autasu tollidirektor ära jaotab isikute vahel, kes salakauba kinnipidamisest ehk ilmsikstegemisest tegelikult osa võtsid, kusjuures tal õigus on oma kasuks maha arvata kunni 30% autasust, kuid kohustusega, et ta oma poolt tasu annab sellele isikule ehk nendele isikutele, kellelt ta teateid salakauba kohta sai.

Kui aga salakaubaks tunnistatud kaubad, asjad ja väärtused on kinni peetud tolliametnikkude poolt (või nende asetatavate võimude poolt) nende harilikku ametikohuste täitmisel, nimelt salakauba juhtumistel, mis ette nähtud käesoleva seadustiku § 420. p. p. 4., 5-b ja 6., siis jaotatakse autasuks määratud raha ära, nagu § 418. tähendatud.

Sama seadustiku §§ 46, 78, 270, 276 ja 403 täiendatakse järgmiste märkustega:

§ 46.

Märkus. Rutulistel kordadel võib ligema tolliameti ülem selles paragrahvis ettenähtud tingimustel vastava loa anda, tollidirektorile sellest otsekohe teatades.

§ 78. võetakse praegune märkus 1-seks ja lisatakse juurde märkus 2. järgmises redaktsioonis:

Märkus 2. Laevadele tarvilikku moona võib peale laadida takistamatult, kuid ainult tollivalve all.

§ 270.

Märkus. Rahaminister võib mõjuvatel põhjustel lubada tolliasutuse korralduses olevaid kaupu tagasi vedada, ilma põhitolli maksimiseta või ka põhitolli tagasimaksimisega, ka pärast kauba hoidmise tähtaja möödumist.

§ 276.

Märkus. Rahaministri eriloaga võib oksjonile määratud väljamaa kaupu käesolevas paragrahvis ettenähtud tingimustel oksjonist vabastada ka väljamaale vedamiseks, kusjuures nende kaupade peal lasuv põhitoll arvelt maha kirjutatakse.

§ 403.

Märkus. Nimetatud vastutavad juhid vabastatakse trahvist deklareerimatult leitud kaupade ja asjade eest, kui nad dokumentidega tõeks teevad, et tähendatud kaupade või asjade pealelaadimine sündis eksikombel, või kui nende vahe deklaratsiooniga on seletatav lihtsa veaga, mis partiikaupade arvestamisel on tekkinud. Esimesel juhtumisel peab neid kaupu või asju tagasi vedama sinna, kust nad tulnud, või edasi vedama, kuhu nad olid määratud.

Juhataja **M. Juhkam**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

11. Kaitseväeteenistuse seadus — III lühe — misel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **J. Holberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—5.

Kaitseväeteenistuse seadus.

Esimene peatükk.

Üldmäärused.

§ 1. Kõik Eesti vabariigi meeskodanikud on kohustatud käesolevas seaduses ettenähtud alustel ja korras kaitseväeteenistusest osa võtma ja seda kohustust isiklikult täitma.

§ 2. Kaitseväeteenistuse üldkestus on 38 aastat, 17 eluaastast kunni 55 eluaastani, ja ta jaguneb teenistuseks:

a) alalises kaitseväes, mille moodustavad:

- 1) tegelikku kaitseväeteenistusse sunduslikku aega ära teenima astunud meeskodanikud,
- 2) vabatahtlikud,
- 3) üleajateenijad ja

4) tegelikus kaitseväeteenistuses olijad ohvitserid.

b) käsutusväes, kuhu kuuluvad kõik alalisest kaitseväest sundusliku aja ärateenimise tõttu käsutusväkke arvatud meeskodanikud;

c) reservväes, mille moodustavad:

1) käsutusväest aja ärateenimise tõttu reservväkke arvatud meeskodanikud;

2) kõik kaitseväeteenistuseks kõlblikud 30—45 aasta vanused meeskodanikud, kes mõnesugustel põhjustel sunduslikku aega alalises kaitseväes ära teeninud ei ole, ja

3) kõik 17—30 aasta vanused meeskodanikud kunni alalisse kaitseväkke sunduslikku aega teenima astumiseni, ning

d) maakaitseväes, kuhu kuuluvad:

1) reservväest aja ärateenimise tõttu maakaitseväkke arvatud meeskodanikud,

2) kõik kaitseväeteenistuseks kõlblikud 45—55 aasta vanused meeskodanikud, kes mõnesugustel põhjustel ei alalises kaitseväes, käsutus- ega reservväes teeninud ei ole,

3) kõik need meeskodanikud, kes oma tervisliku seisukorra tõttu maakaitseväkke määratud.

§ 3. Iga aasta kutsutakse alalisse kaitseväkke sunduslikku aega ära teenima kõik need meeskodanikud, kes selle aasta 1-seks jaanuariks 20 aastat vanaks on saanud.

§ 4. Kohtu poolt kõigi õiguste kaotamisega karistatud kodanikke kaitseväkke ei arvata, vaid neid määratakse kaitseväeteenistuse asemel kaitseväe huvidekohaseid töid tegema.

§ 5. Kaitseväeteenistusest ja § 4-s nimetatud töödest vabastatakse ainult need, keda haiguste või kehaliste puuduste tõttu teenistuseks või töödeks kõlbmatuks tunnistatakse.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

§ 6. Kõikides riigi-, omavalitsuste- ja eraõppeasutustes õppijad kodanikud kuuluvad õppeasutuses viibimise aja jooksul kunni alalisse kaitseväkke sunduslikku aega ära teenima astumiseni sõjalisele kasvatusle ja õpetusele. Määrused, mille järgi seda kasvatusle ja õpetust antakse ja kontroleeritakse, töötab välja sõjaminister kokkuleppel haridusministriga ja kinnitab Vabariigi Valitsus. Sõjaministeerium kontroleerib selle õpetuse ja kasvatusle tege- likku läbiviimist.

E. Martinson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolev paragrahv puudutab õige tähtsat kasvatuslikku küsimust ja sellepärast on minu arvates kaunis võõrastav, et seda küsimust ei ole antud arutamiseks hariduskomisjoni. Tarvitan juhust Riigikoguski seda küsimust arutamisele võtta.

Siamaani peeti meie kooli ülesandeks anda kõikkülgset haridust riigikodanikkudele, nüüd tahetakse üks osa hariduse andmisest anda teise ministeeriumi kätte, nimelt õpilaste sõjaväeline kasvatus sõjaministeeriumile. Põhjendus, nagu kuulnud olen — kahjuks ei ole ma komisjonis, kus seadust arutati, saanud olla — on see, et teistes maades seda nii tehakse, näiteks Belgias ja Shveitsis. Kuid suuremas osas seda tehtud ei ole. Viimasel ajal on rahvastel püüe vähendada militaristlikku vaimu, eriti on see ilmsiks tulnud üleilmlikkudel kasvatuslikkudel kongressidel, kus on kategooriliselt eitav seisukoht võetud militaristliku vaimu propageerimise vastu, eriti ajaloo õpetamise juures, aga ka üldse õpetamise juures. Ka rahvasteliit seisab selle poolt, et sõjaväelist vaimu vähendada. Tegelikult aga oleme asunud osalt käesoleva seaduse § 6-ga vastupidisele seisukohale. Aga ütleme, et meil oma kaitse huvides on väga tarvilik seda teha ja sellest kuidagi mööda ei pääse. Teised riigid teevad samuti: üleriiklikkudel kongressidel räägivad üht, aga kodus teevad teist. Ütleme, et meie asume sellele seisukohale, et katsume sõjaväelist õpetust korraldada. Kuid see viis, kuidas seda tahetakse käesoleva paragrahviga sisse viia, ei ole vastuvõetav. Kõigepealt on see ebamäärane sellepärast, et ta ei anna mingisuguseid kindlaid norme, kuidas üldse käesolevat seadust tuleb teostada, vaid ta jätab määruste väljatöötamise sõjaministeeriumi hooleks kokkuleppel haridusministeeriumiga. Meie ei tea, missugused need määrused saavad. Kuid Vabariigi Valitsus kinnitab need määrused, ja Riigikogul on võimalik neid arvustada, kui määrused ebamäärased on. Sellepärast lepime ka sellega. Aga imelik on siiski, et meie koolide õppekorralduse küsimuses on initsiatiiv antud sõjaministeeriumi kätte, kuna see hoopis vastupidi peaks olema, nimelt haridusministeeriumi korraldada. Sest haridus on meil ju ühtlane. Mul selle vastu midagi ei oleks, kui sõjaministeerium tuleks tehniliste nõuannetega appi, ja oleksime siis ka sellega nõus, et võimlemise tunde nõnda sisse seataks, nagu see meie riiklikkudele ülesannetele ja sõjaväelise kasvatus korraks rohkem vastab. Aga nüüd on initsiatiiv antud sõjaministeeriumi kätte, ja haridusministeerium peab olema sõjaministeeriumi alandlik teender ja sellega leppima, et tema nõusolekut küsitakse. See on ebamäärane. Aga lepime ka sellega, sest vaevalt on loota, et paragrahv 6. sellepärast tagasi lükatakse, see läheb tingimata läbi. Kuid mille poolt ma siiski katsun kõneleda, on see, et § 6-s viimane lause välja jätaks, mis järgmiselt kõlab: „Sõjaministeerium kontro-

leerib selle õpetuse ja kasvatus tegelikku läbiviimist“. Mina arvan, et see otstarbekohane ei ole, kui kaks asutust kooli üle valitsevad ja kui sõjaväelise õpetuse alal ja kasvatus alal koolis on peremees sõjaministeerium. See on täielik dualism, ja õpetaja ei tea lõppude-lõpuks, kelle sõna ta rohkem peab kuulma, kas sõjaministeeriumi või haridusministeeriumi oma. Meie teame, et kaitseliidu alal praegu teatavaid konflikte on tulnud selle läbi, et kaitseliidu teenistusse võetakse ka keskkooli õpilasi. On mitmedki väärtused esile tulnud. Näiteks, kaitseväelased keskkooliõpilased pannakse oma ülemuste poolt, kes enamalt jaolt on sõjaväelased, valveteenistusse laadal kaklejate juurde. Keskkooliõpilased peavad öö läbi kaklejate järgi valvama ja nende üle politseilisi kohuseid täitma. Niisuguseid asju võib juhtuda siis, kui koolil on kaks ülemust, kes kumbki oma sihte taga ajab. Aga mis peasi, § 6-da viimane lause on otstarbetu ka sellepärast, et eespool on juba öeldud, et määrused, mille järgi seda kasvatust ja õpetust antakse ja kontroleeritakse, töötab välja sõjaminister kokkuleppel haridusministriga ja kinnitab Vabariigi Valitsus. Milleks siis veel tarvis öelda, et sõjaministeerium kontroleerib selle kasvatus ja õpetuse tegelikku läbiviimist. Siin on öeldud, et sõjaministeerium juba välja töötab määrused, kuidas seda kontroleeritakse. See on kaks korda ühe ja sama asja kordamine. Kui määrused välja töötatakse sõjaministeeriumi poolt, kuidas seda õpetust kontroleerida, milleks siis veel öeldakse, et seda õpetust kontroleerib sõjaministeerium. See viimane lause kitsendab ainult nende määruste väljatöötamist, annab neile juba teatud sihi ette, et võite ükskõik kuidas neid määrusi välja töötada, aga seal peab ikka sees olema see moment, et seda järelevalvet peab teostama ja kontroleerima sõjaministeerium. Siis veel ebamäärane kogu selle asja juures on see, et ei ole ette nähtud, missugustes koolides seda maksma pannakse. Kas ka algkoolides? Mina arvan, et seal on võimatu seda maksma panna ja loodan, et seda ka tõesti seal maksma ei panda, ja et see ainult vanemate õpilaste juures maksma pannakse. Selle seaduse järgi on aga muidugi vabadus, et seda võib ka algkoolides maksma panna ja isegi tütarlastekoolide kohta ei ole erandit tehtud. Et see seadus aga ainult meeskodanikke ette näeb, siis võib loogiliselt järeldada, et see tütarlastekoolide kohta ei maksa. (K. Kornel, rhv: Põhiseaduse järgi käivad ka naiskodanikud sõjaväekohustuse alla.) Kui seda võib laiendada ka naiskoolide õpilaste kohta, siis tuleb igatahes väga raske seisukord. Kuidas siis sõjaministeerium tahab

kontroleerida alkoole, mida on meil riigis ligi tuhat viissada. See tähendab, et see kontroleerimine võib sündida ainult niisuguste ametnikkude kaudu, kes küllalt kompetentsed ei ole neid koole revideerima. Võib olla tuleb mõni veltveebel või alamohvitser seda teostama ja hakkab oma määrusi jagama. Sarnased konfliktid on kerged tulema, kui on dualism sellel alal valitsemas. Nii et mina arvan, et juba puht vormilistel põhjustel on asjata seda viimast lauset sisse jätta, ja sellepärast panen ette, see välja jätta.

K. Ast (stp): Õieti võtsin mina sõna selles teadmises, et sõjaminister enne mind räägib. Mina nägin kõnelejate nimekirjas, et sõjaminister oli sõna võtnud, aga nüüd on kahjuks asi nii, et mina enne pean rääkima ja sellepärast on minu jutt lühike. Mina tahaksin ikkagi enne härra sõjaministri põhjendusi ära kuulata; võib olla et mulle siis võimalus avaneb veel teinekord sõna võtta. Igatahes peab imestama, et meil seaduseelnõus sarnane paragrahv leiduda võib, nagu siin § 6, millega Eestis kindlaks määratakse kõigis õppeasutustes sunduslik kaitseväeline kasvatus või õpetus ja teiseks, et selle järele valvab sõjaministeerium, või kontroleerib selle õpetuse ja kasvatusel läbiviimist sõjaministeerium. Ei suuda enesele ette kujutada, et mõnes kultuurriigis niiviisi oleks asi korraldatud. Meie teame küll, et vanasti anti haridust sõjaväeliste „djatkade“ abil, aga see oli hale ja vilets haridus. Kuigi küll meie rahvaväes üldine tasapind kahtlemata palju kõrgem on kui tol ajal, mil „djatkad“ õpetust jagasid, siis ei ole kaitseväelased ometi veel kuidagi viisi kutsutud pedagoogilist õpetust andma ega pedagoogilist õppetööd kontroleerima.

Meil, austatud Riigikogu liikmed, tundub, nagu ei oleks küllaldaselt mõõdupuud inimestel, nagu ei suudaks meie tarvilikku mõõtu tabada. See tuleb mitmel pool esile. Võtame näiteks Riigikogu praksiseegi. Kui palju on siin juhtumisi olnud, mis selle mõõdupuu puudumist näitavad, ja mille üle imestama peab. Kui meil parlamendi opositsiooni poolt mõni katse tehakse opositsiooni teravamal kujul esitada, milleks kodukorda kasutatakse, siis joostakse otsekohe kodukorda muutma, nagu oleks see suurem õnnetus, kui katsutakse kodukorda mõnel juhtumisel opositsiooni huvides kasutada. Seda tehakse igalpool, igas riigis, kuid kuskil ei joosta sellepärast kodukorda muutma. Ka praegune nähtus on sellele analoogiline. On asutud teatud vaatekohale eelõpetuse andmise suhtes tulevasele kodanikule, kes tulevikus kaitseväge astub, kuid liialdatud vaatekohale. Siin ei talitata jälle

mõõdutundega, vaid tahetakse niikaugele minna, nagu see hariduslikkudes ja pedagoogilistes huvides kuidagi soovitav ei võiks olla. Kui see paragrahv niisugusel kujul maksuma jääb, nagu ta ette on nähtud, siis tuleb kahtlemata see dualism, millest rääkis siin rkl. Martinson. Sõjaministeerium, kes juba oma erilise iseloomu poolest igalpool aktiivne peab olema, oskab, kui temale nüüd koolide ukсед avatakse, kooli seda kasarmu vaimu viia, mida muuseum on katsunud kasvatada meie praegune sõjaminister. Meie ei tea, missugused meie tulevased kaitseväge juhud võiksid olla, aga meil ei ole ka mingit erilist põhjust arvata, et see vaim, mida siia maani on sõjaväes kasvatatud, et see vaim edasi püsima ei saa; ja niisugusele sõjaministeeriumile kontrolli lubada meie koolide üle, see oleks lausa blamaash. Sellepärast räägin mina kategooriliselt selle paragrahvi vastu ja soovitan härradele Riigikogu liikmetele selle paragrahvi vastu hääletada.

J. Vestholm (rhv): Olgugi et on hilja rääkida selle paragrahvi paranduste ja mõtte sihist, sellepärast et käesolev seadus on III lugemisel, kuid siiski ei saa ma jätta ütlemata, millega meil tegemist on, kui see paragrahv vastu võetakse. Käesolevas paragrahvis öeldakse, et sõjaminister kontroleerib sõjaväelise õpetuse ja kasvatusel tegelikku läbiviimist. Siin on öeldud — sõjaväeline kasvatus ja sõjaväeline õpetus. Ma ei tea õieti, mis tähendab sõjaväeline kasvatus, ma ei kujuta seda enesele õieti ette. Tuleb sõjaväelise kasvatusel all mõelda seda, võib olla ka, et ma eksin, et peab noorimehi patriotismile ja välistele sõjaväelistele kommetele harjutama? Kui see aga nõnda on, siis tuleks küsida, kuidas on sellega lugu meie üldhariduslikkudes koolides, eriti keskkoolides. Valitsus tunnistab, et seal pole seda vaimu, mida sõjaväeline kasvatus noorsoole võib anda. Ma arvan, meie üldhariduslikus koolis valitseb patriootiline vaim, ja kui sõnal „sõjaväeline kasvatus“ mingi eriline spetsiifiline tähendus ei ole, siis on see siin hoopis ülearune. Mis puutub sõjaväelisesse õpetusesse, siis võib sellest aru saada nõnda, et koolis olles antakse õppivale noorsoole õpetust mõnesugustes võtetes, mis edaspidi temale väetenuistuses kasulikud võiksid olla. Sellega võib nõus olla. Aga et nende võtete ja selle kasvatusel kava väljatöötamise algatajaks tingimata parem on sõjaminister, kui haridusminister, seda ei tahaks ma küll uskuda. Selles paragrahvis on lapsus, nimelt, et need normid ja määrused, mille järgi sõjaväelist õpetust antakse ja kontroleeritakse, töötab välja sõjaminister kokkuleppel haridusministriga. Ma arvan, et see

peab ikka nii olema, et haridusminister kokku leppides sõjaministriga, viib kooli õppekavadesse need ained, mis tulevase sõjaväelise õpetuse juures noorsoole tarvilikud. Ma ühinen härra Martinson'i ettepanekuga, et kui paragrahvi ennast sisuliselt parandada enam ei saa, et siis kõige vähemalt käesoleva paragrahvi viimane lõige välja jäetaks. Sellepärast teen ettepaneku, parandust — viimane lause välja jätta — eraldi hääletada.

Sõjaminister J. Soots: Lugupeetud rahvasaadikud! Kui võtta neid kõnesid, mis täna Riigikogu liikmed selle paragrahvi vastu on pidanud, ja meelde tuletada ka seda kõnet, mida rkl Vain pidas, siis peab küll ütleva, et imelik on see Eesti rahvas. Tema tahab, et tema sõjavägi oleks nõndasama õpetatud kui teistes riikides, ja et tema sõjaväe õppuse aeg oleks sama pikk kui teistelgi. Aga kui meie tahame neid õppemeetode ja seda korda läbi viia, mis teistes riikides on, siis ei olda sellega nõus ja öeldakse, et vaadake, see väljamaa kord meile ei kõlba. Härra aruandja tähendas juba teisel lugemisel, et sarnane kord on kõigis teistes riikides, kus sõjaväeline kasvatus koolides läbi on viidud. Ja kõigile neile see kõlbab, muuseas ka meie naabrile Lätile, aga meile see ei kõlba. Mispärast see siis meile ei kõlba, kui ta teistele kõigile kõlbab? Ma arvan et sellepärast, et meil on seda sorti rahvast, kes sõjaväelise kasvatus vastu on rohkem kui teistes riikides. Kui meie üksikasjaliselt neid vastuväiteid vaatame, siis näib mulle, et need pole küllalt põhjendatud. Esiteks sõjaline kasvatus ja haridus on oma kõrgusele viidud ainult sõjaväes, tähendab sealt tuleb teda ammutada igale poole, kuhu seda on tarvis sisse viia. Järelkult, kui koolidesse on tarvis sisse viia sõjaline kasvatus ja ettevalmistus, siis tuleb seda ikka ammutada sõjaväest ja sõjaliste kogemuste järgi. (J. Vain, stp: Kas see tõstab intelligentsi?) Ma arvan küll, et tõstab. (J. Vain, stp: Aga kui kooli üldharidus selle all langeb, mis siis on?) Aga seda võib nõnda teha, et ta ei lange. Kui muidu ei saa, siis on koolis niisuguseid õppeaineid, mida võib julgesti välja heita, haridusministergi on tähendanud selle peale. (Vahelhüüded pahemalt poolt). No ma ei hakka üksikute ainete üle rääkima, seda teeb haridusminister paremini. Kuid mis siin siis õieti tahetakse? Hakkame kõigepealt härra Vestholm'i ettepanekust peale. Härra Vestholm ütleb, et tema ei saa aru, mis tähendab sõjaline kasvatus. Igale sõjaväelasele esitatakse teatavad nõudmised. Ütleme näiteks isamaa-armastus, see peaks küll

igalühel olema, kahjuks ei ole seda aga ja kahjuks ei õpetata seda ka meie koolides. Ja kahjuks pean tunnistama, et sõjakooli tulevad niisugused inimesed, isegi keskkooli lõpetajad, kes sel alal mingisugust kasvatust ei ole saanud. Ma loen iga aasta aruandeid nende kohta, kes sõjakooli on soovinud astuda, ja näen sealt, missugused on nende nõrgad ja kanged küljed. Pean ütleva, et neil ei ole õieti ühtki kanget külge, matemaatikat veel ehk natuke teavad, muud aga väga vähe. Kõigist koolidest tulijatest kukuvad ligi pooled läbi. Teine nõudmine näiteks oleks kohusetunne. Iga sõjaväelase käest nõutakse kohusetunnet. Ma ei tea, kas koolides seda õpetatakse või mitte, kuid igatahes sõjaväkke tulevad inimesed, kellel kohusetunnet ei ole, või liiga vähe on. Vaadake, see on just see kasvatuslik külg, ja sarnaseid kasvatuslikke nõudmisi on palju. Tuleb ju mingisugune programm kokku seada, mille järgi sõjalist kasvatust korraldada.

Teine asi, see on sõjalised võtted ja sõjaline ettevalmistus. Selle kohta pean ütleva, et seda võib ammutada ainult sõjaväest, sest seal on teada, kuidas tahetakse riiki kaitsta ja kuidas selleks inimesi tuleb ette valmistada. Kui siin härra Vain omal ajal kurtis, et kuidas lähete teie 8-aastase lapse juurde, see on ju nii õrn olevus, ja ainult pedagoog võib tema juurde minna, siis mina arvan, et alla kaheksa aasta vanune laps on veel õrnem, kuid teda ei õpeta mingisugune pedagoog, vaid ema ja isa on tema õpetajad, ja isa võib väga sagedasti sõjaväelane olla. Teiseks, kas meil siis kooliõpetajaid sõjaväelasi ei ole. Igatahes on selle seadusega ette nähtud sarnane kord, et kõik keskkooli lõpetajad võivad omandada lipniku kutse. Kui nüüd niisugune lipnik on ühtlasi ka õpetaja, siis oskab temaküllka sõjaasjandust õpetada, ja sõjaministeerium võib teda kasutada ja teda ka sõjalise ettevalmistuse revidendiks panna, kui ta seda tarvilikuks peab. (J. Vain, stp: Tema on ikka rohkem õpetaja, kui ohvitser.) Mina tean, et harilikult saavad head ohvitserid ka head õpetajad olla, aga igast heast õpetajast ei saa head ohvitseri. (J. Vain, stp: Üldse igast mehest ei saa head ohvitseri.) Härra Martinson nägi mingisugust kaksikvõimu selles, et sõjaministeerium koolis sõjaväelist õppust revideerib, ja arvab, et kui sõjaministeerium seab programmi kokku, saavutab kokkuleppe haridusministriga, ja Vabariigi Valitsus kinnitab selle, sellest oleks siis küllalt, et mispärast siis sõjaministeerium veel inspekteerib ja revideerib? Vaadake, üks asi on programmi kokkuseadmine ja teine on tema elluviimine. Programm võib paberile jääda, kui ei revideerita, kuidas teda ellu

viiakse ja selle järgi ei valvata. Teiseks tahtakse selle seadusega kätte saada, et keskkooli lõpetaja, kui tema teatava sõjaväelise kasvatuse on saanud, võib ajalühendust saada, ja ainult sel juhtumisel, kui tema faktiliselt sõjaväelist ettevalmistust on saanud. Kui sõjaministeerium seda ajalühendust talle peab andma, siis peab ka sõjaministeerium kontroleerima, kas ta tõeliselt seda ettevalmistust on saanud. (M. Martna, stp: See on see rasvatükike, millega hiiri püütakse.) Mis puutub härra Ast'i väitesse, et praeguse sõjaministri vaim ei ole meie noorsoole sugugi kasulik, siis pean ma ütlema, et see praegune sõjaministeeriumi vaim on Eesti vabadusvõitlustes suur tegur olnud, ja see vaim on alati sõdinud Eesti vaenlaste vastu, aga see härra Ast'i vaim, see pole Eesti riigile kunagi õnne toonud.

K. Ast (stp): Kui vast härra sõjaminister oma viimase ütelsega tahtis teravmeelne olla, siis on see selleks, et inimesi, kellel unepuudus on, magama unutada. (M. Laarman, põl: Kui Teie oleksite magama jäänud, siis ei oleks Teie kõnetooli tulnud.— J. Vain, stp: Härra Laarman ärkas praegu alles.) Kõne all on, austatud Riigikogu liikmed, õieti küsimus, kuidaviisi võiksime meie oma sõjaväge tõsta, kuidas temas patriootilist vaimu äratada ja kuidas temast üldse head kaitseväge teha. Mina kardan, et hea kaitseväge omadus ei seisa mitte riviõppuses, mida sõdurile antakse, vaid hea kaitseväge omadus seisab peasjalikult tema vaimus. Meil peab olema kaitseväge, kellel peab olema kohusetunne, kelle juures on arenenud vastutus-tunne, ja kes on tarvilikul määral patriootlik. Mis see siis tähendab? Meie peame iga sõduri, iga kaitseväelase käest nõudma neidsamu positiivseid omadusi, mida meie iga kodaniku juures nõuame. Riigil on õigus ja riigil on vajadus igalt kodanikult teatud minimaalset hulka riigikodaniku voorusi nõuda ja neid ka leida. Loomulikult seisavad kodaniku voorused selles, et iga kodanik peab oskama riigi-poliitiliselt tunda ja riigi-poliitiliselt mõelda, ja peale selle peab igal kodanikul olema riigi-poliitiline vastutus-tunne. Ma küsiks, kas neid omadusi kultiveeritakse siis sellega, et lastele noorest põlvest peale hakatakse õpetama riviteenistust, riviõtteid? Riviõpetus on ainult mehaaniline tegevus, mida vajab sõjaline korraldus ja sõjaline tegevus, või kui tema kasvatusabinõu on, siis ainult kõrvalise tähtsusega kasvatusabinõu. Nii et esimeses jões seisab meie ülesanne selles, et koolis mitte otsekohe sõdureid selles mõttes üles kasvatada, et nad riviõppust tunneksid, et nad tarvilikke

marssimisevõtteid tunneksid, vaid kool peab valmistama kaitseväge, sõdureid, nagu ta oskab valmistada kodanikke. Meie inimestel on praegu see suur puudus, et nemad ei suuda veel riigi-poliitiliselt mõelda ja riigi-poliitiliselt tunda. Meie oleme harjunud kõiki küsimusi isiku ja kildkonna seisukohalt ja nende huvidest võtma, kusjuures ühiskondlikud ja üldhuvivid ning vaatekohad varju jäävad. Meie ei suuda puude tagant metsa näha. Aga et härra sõjaminister või keegi teine kaotaks riviõpetuse, sõjaväelise trilli ja distsipliini kooliviimisega selle puuduse, see on eksitus. Siis alles tapetakse, siis alles halvatakse meie noorsoos igasugune riigikodaniku enesetunne ja uhkus, sest lõppude-lõpuks, millest algab siis riigikodaniku enesetunne ja iseteadvus. Kas algavad nad piitsast või algavad nad vabadustundest ja enesetundest. Ma arvan, et meil ei ole tarvis selle juures piike murda. Meie tunnistame vist kõik, et kõige vähem kohusetunnet võib olla orjal, kes iseenesest võib olla väga hea käsutäitja, kes iga näpunäite järgi käib, aga et sellesamas inimeses mingisugust kohusetunnet, mingisugust vastutus-tunnet oleks, — seda juba otsiksime meie asjata inimese juures, kellel kodaniku uhkust pole, kellel vabaduse ja iseteadvuse tunnet pole.

Kui teie tahate härra sõjaministri retsepti järgi kooli kaudu distsipliini kasvatada, — kahjuks on meie Vene koolist tulnud kindralid, muuseas ka meie praeguse sõjaministriga eesotsas, katsunud kanda meie rahvaväkke tuuma käsutäitmist, — siis ei ole see kodanikkude kasvatamine, vaid see on kodanikkude omaduste hävitamine meie kasvavas noorsoos.

Nendest seisukohtadest välja minnes olen mina kõnelenud sellest, et just sõjaministeeriumil ei ole õigust oma tarkusega ja kasarmu teadmise-ga pedagoogilist tööd meie koolides kontroleerima tulla, sest sõjaministeeriumil ei ole erilisi pedagooge ega selle jaoks kasvatatud erilisi jõudusid. (K. Ipsberg, põl: Härra portfelli-ta ministri ja luuletaja tööpõld oli lai.) Teie olete sellelt kõnetoolilt palju rohkem luuletusi deklameerinud, kui mina. Teie olete siin ette lugenud Goethe't ja Schiller'it, nõnda et ärge Teie oma luulevaimuga minu Peegasust puudutama tulge.

Härra sõjaminister leiab, et meie koolides on küllaldaselt õppeaineid, mida õppekavast välja jätta võiks. Ma ei tea, kas sarnaseid õppeaineid küllaldaselt on, kuid tean, et see on usuõpetus, mida võiks õppekavast välja heita, ja ma mõtlen, et sellest ei oleks sõjaväele kahju. Mulle tuleb meelde, et üks üsna tuntud autoriteet on seletanud, et just usuline kasvatus on see, mis sõjalist kasvatust halvab ja mis

kodaniku aktiviteeti, kodaniku iseloomu tusedust aitab maha kiskuda. Ma saaksin aru, kui härra sõjaminister kõneledes mõne õppeaine ärajätmisest ja õppeainete rohkusest, oleks mõelnud usuõpetust, aga mina leian, et härra sõjaminister ei ole mõelnud usuõpetust, vaid teisi õppeaineid, ma ei tea, kas matemaatikat, loodusteadust või muud sellesarnast õppeainet, aga kõige rohkem on tema küll humanitaarteadusi mõelnud, mida tema arvates liiga palju meie koolides õpitakse. Mina küsiksin: mida on siis kodanikkude kasvatamiseks vaja? Kas humanitaarõppeainete põhjalikku käsitamist — mitte sarnase ajaloo õpetamist, nagu meil Vene ajal Ilovaiski õpperaamatute järgi käsitati, vaid tõsiselt õpetamist, — kas see on kodaniku õpetamiseks tähtsam või on tähtis trill ja distsipliin, mis meie koolidesse toodaks, kui sõjaministriumile antaks õigus meie koolides õpetuse järele kontrolli teostada.

Välja minnes sellelt vaatekohalt, et sõjavägi on hea seal riigis, kus kodanikud head on, peame meie iga kodaniku käest, iga sõduri ja iga kaitseväelase ning ka ülemuse käest kõigepealt nõudma erilisi kodaniku voorusi ja siis alles erilisi sõjaväelisi voorusi. Meie kool peab kasvatama riigikodanikke, aga mitte otsekohehes mõttes sõdureid. Nende omaduste kasvatamine — poliitilise mõtlemise, poliitilise kohusetunde ja poliitilise vastutustunde ning poliitilise otsustusvõime kasvatamine kodanikus ei saa sündida sõjaväelise õpetuse andmise teel koolides, vaid see võib sündida üldpedagoogilisel alusel, andes õpilastele teadmisi ja ülevaateid meie riigist, meie maa ajaloost, meie riigi poliitilistest institutsioonidest, põhiseadusest ja tema vaimust, andes üldvaadet poliitilisest vabadusest ja vabadusega kaasaskäivatest kohustustest ja vastutustest. Sellega kasvatab kool kodanikke, kes tahavad riiki kanda ja kes mõistavad riiki kanda, ja need kodanikud moodustavad enesest sõjaväe, mis väärt on demokraatlikku riiki kaitsma ja ka kaitsseb.

Kui härra sõjaminister tahab seletada, et see vaim, mida tema on kandnud koolidesse, on päästnud Eesti riigi, siis lubatagu ometi tähendada, et enne, kui härra kindral Soots hakkas organiseerima sõjaväge, oli juba see vaim olemas, mis rajas Eesti riigi. Igatahes mitte kindral Soots'i ümber ei ole see ringkond ja need inimesed seisnud, kes kasvatasid Eesti kodaniku meelt ja Eesti kodaniku iseteadvust; tolles tiivas oleme meie näinud inimesi, kes meil on meeoleolu rüvetanud, kes riigikodanikkudes tõepoolest riigitüdumust on kasvatanud. Teie vaim on see, mis on Eesti riiki päästnud Harju pankadega. Täname sarnase riigikasvatuse, sarnase riigitarkuse ja riikliku vabaduse

est! (L. Johanson, stp: Nüüd suudlevad ja nutavad varemest!) Aga Harju panga pankroti puhul oli veel teinegi koosolek. Kas see koosolek rääkis riigi-vaimustusest või millegist muust? (Vahelhüüe paremalt poolt: Aga pritsimajas?) Jah, mina kõnelesin seal tõesti, aga kõnelesin kui riigimees. Mida teie ajaleht solgib ja võltsib, see langeb juba teie südametunnistuse peale. (L. Johanson, stp: Südametunnistuse asemel on pastlanahk!) Eilse kuupäevaga dateeritud ajalehes ei ole kirjutatud sõnagi tõtt, vaid kõik on puha väljamõeldus. Ja nende võtetega tahate teie kasvatada riigikodanikke! Vast kohustame koolisid, et nad „Kaja“ salmikesi õpilastele pähe laseksid tuupida. Sarnase riikliku kasvatuse eest meie täname! Need mustad sõrmed peavad küll meie noorsoost eemale jääma. Härra sõjaminister olevat kasvatanud seda vaimu, mis kannab Eesti riiki ja Eesti kodanikkude riigimeelsust. Tõelikult olid kõik kodanikud sõjaajal tegevuses ja veel ennegi sõda. Võtame näiteks 1917. aasta, võtame meie maapäeva eelloo. Mispärast võis meie maapäev kokku astuda? Kas siin ei olnud kõik meie Eesti kodanikud tegevuses? Ma kahtlen väga, kui ei oleks maapäeva olnud, kas siis üldse Eesti riiki oleks olnud. Kas oli see kindral Soots'i vaim, kes sundis õpilasi pataljoni-desse astuma ja neid Narva väerinnale minema? Seal oli tõsine kodanikutunne, mis selle esile kutsus. (Sõjaminister J. Soots: Ei, see oli sotsi vaim!) Jah, ka sotsid läksid liinile ja olid paremad sõdurid Teie kaitsevagedes. Need korruptsiooni nähtused, mis sõjaministriumis olid maad võtnud, need tõesti halvavad meie kaitseväge jõudu ja need olid, mis üksikute sõdurite meeoleolu mürgitasid. Aga sotsialistide väljaastumised Eesti vabariigi esimestel sõjapäevil, esimestel aastatel ja esimestel kuudel — need tähendasid midagi, neil oli Eesti riigi edenemisel palju suurem tähendus, kui majanduslikul tegevusel, millest teie räägite. Sellepärast arvan mina, austatud Riigikogu liikmed, kui meie ka edaspidi tahame, et meil oleksid kodanikud, kes võiksid Eesti riiki kanda, et meil oleksid kaitsevæed, kes mitte kui mõni lammaste kari, kui automaadid välja ei astuks, kes ainult ülemuse käsku täidavad, vaid et meie sõduril oleks initsiatiiv, ja et tema ise oma kohuseid ja ülesandeid tunneks, kui Teie niisugust kaitseväge tahate, siis kasvatage neid selleks ning usaldage pedagooge ja katsuge pedagoogide kvalifikatsiooni tõsta. Hoidke aga koolidest eemal kasarmu vaim ja ärge laske koolidesse sarnaseid ametnikke, kes seal ilmtingimata pedagoogidega vastollu satuksid. (Sõjaminister J. Soots: Mis Teie räägite kasarmu vaimust, Teie ei ole

seal olnud. — M. Martinson, põl: Pasiks Teil veel ära üks pool aastat sõjaväes teenida.)

E. Martinson (stp): Kui ma eelpool sellest kõnelesin, et selle seaduse paragrahv teatud raskusi võib sünnitada, siis olin mina heas arvamises, et siin selle paragrahvi juures jutt on erilisest sõjaväelise tehnilisest õpetusest. Rkl. Vestholm pööras selle peale tähelepanu, et siin tegemist on veel ühe teise asjaloluga, nimelt et sõjaline kasvatus on antud korraldada sõjaministeeriumi kätte meie koolides, ja pani ette küsimuse, mis siis selle sõjaväelise kasvatus all mõistetakse. Sõjaministri seletusest selgub, et selle kasvatus all on mõeldud isamaa-armastuse tunde ja üldse kodaniku kohusetunde äratamine. Sõjaminister rõhutas, et see puududa täiesti meie koolides, ja sellepärast tuleks see asi sõjaministri kätte anda, kes neid asju hakkab korraldama. Minu arusaamise järgi ei saa ju isamaa-armastust ega ka kohustustunnet kellegile õpetada, see on tühjade sõnade tegemine. Meil tuleks meie koolisid nii kaugele viia, et sealt välja tuleksid isamaad armastajad ja kohusetundjad kodanikud. See oleks kasvatus tipp, milleni meie peame püüdma. Seda tahab nüüd sõjaministeerium oma kätte võtta. Ma protesteerin selle vastu, kui öeldakse meie koolidele, et seda ei ole tehtud. See on asjata etteheide meie koolidele, kust on välja kasvanud need tegelased, kes Eesti riiki on aidanud üles ehitada. Mul on teada, et keegi kaitseliidu ülem on esinenud avalikul koosolekul avaliku süüdistusega, et isamaa-armastust mitte küllaldasel määral meie koolides ei kasvatata. Selle peale tundis suur hulk kooliõpetajaid ennast haavatud olema ja palus selgitada, millega sarnane süüdistus põhjendatud on. See kaitseliidu ülem oli sunnitud oma sõna tagasi võtma ja seletama, et seda tuleb küll ette teistes koolides, aga vaat siinsetes on sõjaväeline vaim olemas. Mina olen koolis, kus 1200 last õpib, ankeedi toime pannud selle kohta, et missugused ideaalid on neil olemas, kas neil on isamaa-armastust, missugused raamatud näiteks kõige suurema poolehoiu õpilaste hulgas on leidnud. Ja ma pean ütlemä, et õpilaste juures suures lugupidamises on sarnased raamatud, mille põhiheliks suur isamaa-armastus, näiteks Bornhöhe „Tasuja“, kuigi neil ei ole suurt kirjanduslikku väärtust. Nii siis ei lase meie öelda, nagu ei teeks meie kool tegemist selle küsimusega, ja et nüüd peab sõjaministeerium hakkama meie koolides õpetama isamaa-armastust.

Seda ülesannet ei luba meie kool ühelgi sõjaministril koolilt riisuda. Ma tundsin ennast sügavalt haavatud olema, kui härra sõjaminister

siin sarnaste väidetega esines. Sarnaste süüdistuste näkkupaiskamine meie õpetajas- ja õpilaskonnale oleks meie kooli haavamine.

Edasi tähendas härra sõjaminister, et minu väited viimase lause väljajätmiseks ei ole põhjendatud, ei ole põhjendatud sellepärast, et programmi võib küll välja töötada sõjaminister kokkuleppel haridusministriga, kuid sõjaminister peab valvama selle järgi, et seda programmi teostatakse. See on väga õige, kuid minu ettepanek selle lause väljajätmiseks ei seisnud selles, kes selle programmi välja töötab või mitte välja töötab, vaid et eelmises lauses on selgesti öeldud, et ka need kontroleerimise määrused töötatakse välja sõjaministri poolt — määrused, mille järgi seda õpetust antakse, kasvatatakse ja kontroleeritakse. (Aruandja J. Holberg: Kui valitsus sellega ühineb.) Jah, kui Vabariigi Valitsus seda teeb. (Aruandja J. Holberg: Noh, kes siis tegelikult selle järele vaatab, kas need nõudmised täidetud on või mitte.) Selle järele, kas neid nõudmisi teostatakse või mitte, valvab haridusministeerium oma vastavate instantsidega. Teistsugust korda ei ole ja ei saagi olla, vastane kord oleks täielik dualism. Minu arvates on viimane lause täiesti otstarbetu. Ta ei anna midagi juurde, vaid on loogiliselt vastolus eelmise osaga, kuna ta teda kitsendab. Kui nüüd arvatakse, et ka need määrused, mille järgi sõjalist kasvatust koolides teostatakse, ning kuidas isamaa-armastust ja kohusetunnet õpetatakse, peab välja töötama sõjaminister, siis peaks küll see paragrahv täiesti välja jäetama. Muidu vast võib selle poolt olla, et ainult eelviimane lause välja jäetaks, kuid see oleks hädaohtlik, sest siis võidakse haridusministri kaasabi määruste väljatöötamisel üldse eitada. Kõige otstarbekohasem oleks terve paragrahv välja jätta, kuid kui seda aga ei taheta, siis peaks küll viimane lause kui täiesti üleaarne välja jääma.

Juhataja **M. Juhkam**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: Tahaksin lühidalt vastata sellele, mis eelkõnelejate poolt ette toodud. Peab tähendama, et need küsimused olid omal ajal kõik riigikaitse komisjonis arutamisel. Sotsialistliku partei esitajad, kes sellest komisjonist osa võtsid, olid teataval määral selle paragrahvi vastu, vist keskkohta ettekirjutuse järgi, kuid peab tähendama, et nad selkorral ükski nii ägedad ei olnud meie sõjaväe arvustamises, nagu seda täna oli endine minister härra Ast. Härra Ast tähendas, et kui meie selle paragrahvi niisugusel kujul vastu

võtame, siis viime oma koolidesse niisuguse õppuse sisse, missugust teistes kultuurriikides sisse viidud ei ole. Ma ei hakka kõige selle juures pikemalt peatuma, see võtaks väga palju aega ja kolmanda lugemise juures seda teha ei ole mingisugust mõtet. (M. Martna, stp: Teil ei ole midagi ette tuua.) Miks ei ole. Härrade sotsialistide esitajad võivad tõendada, et kindralstaabi ülem härra Tõrvand juba ära näitas, kuidas seda teistes riikides on tehtud. Härra Ast ei taha vist lugeda kultuurmaadeks Prantsusmaad, Saksamaad, Belgiat. Ma pean ütleva härra Jans'ile, et ka ses kuulsas nõukogude kultuurriigis vaadatakse selle kasvatuse peale palju kategoorilisemalt, palju raskemalt. (M. Martna, stp: Kui Saksamaa kooliprogrammis see sees oleks olnud, siis oleks Versailles'irahuleping selle sealt välja puistanud.) Venemaal korraldatakse seda asja palju suuremal ja laiemal viisil kui siin tahetakse teha, ja Venemaa on ometi meie peavastane. (K. Ast, stp: Nüüd olete selle tarkuseallika leidnud!) Sellega peame ometi arvestama. Aga ka Prantsusmaal on see asi palju tugevmini läbi viidud. Teie, härrad sotsialistid, oleksite pidanud tulema ühe noore ohvitseri, kes Prantsusmaal käis, ettekannet kuulama, siis oleksite vast aru saanud, kuidas see Prantsusmaal korraldatud on. (K. Ast, stp: Üks mustasajaline raamat, üks puhttagurlik raamat!) Mitte sugugi. Kõiki neid põhjendusi ette tooma hakata, viib väga pikale. Härra Ast tähendas, et see on üks halb vaim, mis sõjamineeriumis valitseb. Kui seal niivõrd halb vaim valitseb, kuidas võisite Teie neid seal kasvatamas ja loenguid pidamas käia? Või tegite seda ainult raha pärast? (K. Ast, stp: Ega seal küll kindral Soots'i vaimus tööd ei tehtud!) Mis Teie siis nüüd seda vaimu hukka mõistate, mida ise arendamas käisite.

Edasi tähendab härra Ast, et see on puha blamaash. Aga mina ütlen, et kogu sotsialistide seisukoht sõjaväe vastu on blamaash. Selleks olete jäädava dokumendi järele jätnud. Mis tegite teie, kui Asutavas Kogus enamuses olite? Teie võtsite niisuguse paragrahvi põhiseadusesse, missugust ühegi riigi põhiseaduses ei ole, selleks et oma nahka päästa. Kuski mujal ei ole rahvasaadik riigikaitseteenistuse kohustest vabastatud, teie aga viisite selle meil läbi. (K. Ast, stp: Nüüd on vast tarkuseallikas teie tooli all end avanud.)

Edasi rääkis härra Ast, et meil on tarvis riigikodanikke kasvatada, aga see kodanikkude kasvatamine võtab aastakümneid aega. Nii kauaks meie ootama ei või jääda, vaid meil on senni hästiõpetatud sõdureid vaja. Et hästiõpe-

tatud sõdureid saada, selleks on tarvis trilli ja kasvatust. Ja kui meil sõjaväelist kasvatust ei ole, siis meil ei maksa üldse sõjaväge pidada. Sotsialistid räägivad igakord, et tarvis on väljaminekuid vähendada, kuid meil ei ole mingit võimalust seda tegelikult läbi viia. Pean tähendama, et riigikaitse komisjonis puudutati seda küsimust palju vähem. Meil on autoriteetlik alus selleks olemas, kõigi keskkooli juhatajate kongressi otsus. (K. Ast, stp: Kas Teie ei ole võltsinud, härra!? E. Martinson, stp: Kust Teie need andmed võtsite?) Kust ma need andmed võtan, seal oli sõjamineeriumi esitaja ja igatahes sõjamineeriumi poolt on meile niisugused andmed antud. (Vahelhüüe pahe-malt poolt: Ah tähendab, Teie räägite ühe sõjamineeriumi õienduse puhul.) Ega mina isiklikult seal kongressil ei olnud, sest ma ei ole keskkooli juhataja. (K. Ast, stp: Aga siin on asjaosalised, kes hoopis vastupidist räägivad.— J. Vain, stp (aruandjale): Vaadake seljatta, sealt võib midagi oodata.)

Juhataja **M. Juhkam**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Aruandja tähendas, et sotsialistid olla sõjaväe vastu. Minul on üks fakt teada anda. Minu poole pöörati „leksiaste“ ajal, nii öelda hädas ja mitte otsekohe, keegi olevat pidanud Eesti poliitiliste parteide üle ettelugemist pidama, kuid ei olnud selleks materjaali. Pöörati minu poole, mina andsin heameelega oma käsikirjad, mis selle üle kirjutatud olid, ja aitasin sellega kaasa.

Juhataja **M. Juhkam**: Faktiliseks märkuseks on sõna sõjamineeriumil.

Sõjamineer J. Soots: (Kutsub välja valitsuse loo- shis istuva ohvitseri.) Vaadake, siin seisab see ohvitser, kes oli kooliõpetajate kongressil, ja kelle ettepanekul see resolutsioon hääletamisele pandi ja see ka vastu võeti. Olge nõnda lahked, vaadake ja pidage see nagu meeles!

Juhataja **M. Juhkam**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Martinson'il.

(Vahelhüüded sõjamineerile. J. Tõnisson, rhv: Mis ajast saadik siin niisugune kord valitseb, et parlamendis demonstreeritakse? Kus on see kodukorras ette nähtud?— Pahemalt poolt: Asitõendus!— J. Tõnisson, rhv: Mis ajast saadik tuuakse parlamendis

asitõendusi ette?— M. Martna, stp: Riigi sõjamees peab sõjainistri sõna kuulama.— K. Ast, stp: Varsti tuleb härra Einbund ja demonstreerib ka. Ja härra Päts tuleb ka ja demonstreerib Harju panga tegelasi. Vahelhüüe J. Voiman'i, stp poolt.)

(Juhataja helistab.) Palun rahu! Rkl. Voiman, palun rahu.

E. Martinson (stp): Tähendaksin faktilise märkusena selle kohta, mida härra minister tähendas, et õpetajate kongressil olevat sarnane otsus selle paragrahvi kohta vastu võetud. (Sõjainister J. Soots: Keskkoolide juhatajate kongressil.) See on küll teine asi, kuid ei paranda midagi. Selle kohta võiksin tähendada, et pärast seda, kui § 6 II lugemisel vastu võeti, tuli arutamisele see küsimus Eesti õpetajate liidu juhatusel koosolekul. Sellest koosolekust võttis osa õpetajate liidu juhatus liikmena muuseumi ka Tartu keskkooli direktor ja endine haridusminister Treffner. Koosolekul arutati, kuidas oli see võimalik, et kongressil sarnane otsus vastu võeti, ja kuidas võidi üldse sellega leppida. Selle peale tähendas härra Treffner, et sarnasel kujul ei ole küsimus üldse päevakorras olnud, ja sellepärast oli võimatu tema kohta seisukohta võtta. Mina viibisin küll ka sellel koosolekul, kuid kahjuks mitte sel ajal, kui küsimust ette kanti. Pean sellepärast härra Treffner'i sõnu siin kohal edasi andma. Härra Treffner tähendas, et küsimus on keskkoolide direktorite poolt läbi arutatud ja selgitatud, kuid ta oli arvamisel, et ta vastu võetud ei ole. (K. Ast, stp: Asitõendusena seda küll vastu ei võetud.)

Juhataja **M. Juhkam**: Asun rkl. Martinson'i ettepaneku hääletamisele — kustutada § 6. viimane lause. (Hääletatakse.) Poolt on 33 häält, vastu — 21 häält, seega on ettepanek vastu võetud. Asun § 6. hääletamisele ühes parandusega. (Hääletatakse.) Poolt on 32 häält, vastu 23 häält, seega on § 6 vastu võetud.

Kuna Riigikogu koosolek on kestnud üle 2 tunni, siis kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.30 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.55 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Juhkam**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja **M. Juhkam**: Riigikogu koosolek kestub.

Aruandja **J. Holberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 7—47.

§ 7. 18—30 aasta vanuseid meeskodanikke võidakse vabastada Eesti kodakondsusest enne kui nad käesolevas seaduses ettenähtud sundusliku aja on alalises kaitseväes (§§ 9 ja 10) ja käsutusväes (§ 12) ära teeninud ainult sõjainistri nõusolekul.

§ 8. Riigi- ja omavalitsuse asutustesse teenistusse ei või määrata neid täisealisi meeskodanikke, kes ei ole sundusliku tegeliku kaitseväeteenistuse kohuseid täitnud, või ei ole nendest seaduslikul alusel vabastatud.

Teine peatükk.

Kaitseväeteenistuse kestus ja käik.

§ 9. Sundusliku tegeliku teenistuse aja kestus on alalises kaitseväes:

a) rahuajal —

1) kõigis väeliikides peale mereväe ja merekindluste — 18 kuud;

2) mereväes ja merekindlustes — 24 kuud;

b) sõjaajal — kõigis väeliikides nii kaua, kunni riigikaitse huvid seda nõuavad.

§ 10. Sõjainistril on õigus Vabariigi Valitsuse nõusolekul lennu ja tehnilistes väeosades eriteadlaste kursustel õppijate kaitsevälaste sunduslikku tegeliku kaitseväeteenistuse aega pikendada kunni 24 kuuni.

§ 11. Peale eelmistes paragrahvides (§ 9 ja § 10) tähendatud aja ärateenimist alalises kaitseväes arvatakse kaitsevälased käsutusväkke.

§ 12. Teenistuse kestus on alalises kaitseväes ja käsutusväes kokku 5 aastat.

§ 13. Käsutusväes aja ära teeninud kodanikud arvatakse reservväkke.

§ 14. Reservvägi jaguneb kolme järku. Reservväe I järku kuuluvad § 2 p. c—1, reservväe II järku — § 2 p. c—2 ja reservväe III järku — § 2 p. c—3 nimetatud kodanikud.

§ 15. Teenistus kestab reservväes:

a) I ja II järgu reservväelastele — kunni selle aasta lõpuni, mille jooksul nemad 45 aastat vanaks saavad, ja

b) III järgu reservväelastele — alates selle aasta algult, mille jooksul nemad 18 aastat vanaks saavad, kunni alalisse kaitsevække sunduslikku aega teenima astumiseni.

§ 16. Peale reservväes aja ärateenimist arvatakse I ja II järgu reservväelased maakaitsevække, kuna III järgu reservväelased alalisse kaitsevække sunduslikku aega ära teenima võetakse.

§ 17. Maakaitsevägi jaguneb kolme järku: I-sse järku kuuluvad kõik reservväe I-sest järgust aja ärateenimise tõttu maakaitsevärke arvatud kodanikud; II järgu moodustavad kõik reservväe II-sest järgust aja ärateenimise tõttu maakaitsevärke arvatud kodanikud ja ka kõik § 2. p. d—2 nimetatud isikud; III järgu moodustavad § 2. p. d—3 nimetatud kodanikud.

§ 18. Teenistus kestab maakaitseväe igas järgus kunni selle aasta lõpuni, mille jooksul maakaitsevaelane 55 aastat vanaks saab.

§ 19. Eesti kodakondsusse astunud välisriikide kodanikkudele võetakse arvele teenistus, mis nad välisriigi sõjaväes on teeninud. Kui isik välisriigi sõjaväes sugugi teeninud ei ole, ehk kui tegelik teenistus välisriigi sõjaväes kestis § 9. tähendatud ajast vähem, peab tema, kui ta alla 30 aastat vana on, Eesti alalises kaitseväes vastavalt kas terve § 9. tähendatud aja, ehk selle osa, mis ta välisriigis § 9. tähendatud ajast vähem teenis, ära teenima. Nende alalisse kaitsevärke vastuvõtmine sünnib peale Eesti kodakondsusse astumist ühes lähema kutse kodanikkude alalisse kaitsevärke sunduslikku aega teenima võtmisega. Kui isik 30 aastat vana ehk vanem on, siis määratakse tema kunni 45 eluaastani reservvärke ja peale selle maakaitsevärke.

Sõjaministril jääb õigus alalise kaitseväre sunduslikust teenistusest vabastada neid, kes vabariigi sõjaväes vähemalt 6 kuud on teeninud.

§ 20. Sunduslikku tegelikku teenistuse aega ära teenima kutsutud kodanikkude vastuvõtmine kaitseväreteenistuse komisjonides (§ 55) sünnib kaks korda aastas: a) märtsis võetakse vastu need, kes vastuvõtmise eelaasta 1-ks juuliks 20 aastat vanaks saanud ja b) septembris — need, kes vastuvõtmise aasta 1. jaanuariks 20 aastat vanaks saanud.

§ 21. Kaitseväreteenistuse komisjonide poolt tegelikku teenistusse vastuvõetud kodanikkude teenistusse ilmumine sünnib kaitseväreteenistuse komisjonide korraldusel sõjaministri poolt määratud tähtaegadel, kusjuures iga aasta esimese kutse meestele võib ilmumise tähtaeg määratud olla mitte hiljem sama aasta 16. aprilli ja teise kutse meestele — mitte hiljem sama aasta 16. oktoobrit, täieliku keskkooli ja kõrgema haridusega noormeestel aga sõjaministri äranägemise järgi.

Neile kodanikkudele, keda peale tegelikku kaitseväreteenistusse vastuvõtmist merevärke ehk merekindlustesse määratakse, võib sõjaminister teenistusse ilmumise tähtaegasid eel-pool nimetatud tähtaegadest kõige rohkem kunni viie kuuni edasi lükata.

§ 22. Tegelikku kaitseväreteenistuse aja aluseks loetakse esimese kutse meestele vastu-

võtmise aasta 10. aprill ja teise kutse meestele — sama aasta 10. oktoober.

Kui sunduslikku aega teenima kutsutud keskkooli ja kõrgema haridusega noormeestele määratakse sõjaministri poolt erilised teenistusse ilmumise tähtpäevad, loetakse neile tegeliku kaitseväreteenistuse aja algus teenistusse astumise päevast (§ 83).

Merevärke ja merekindlustesse määratud meestele loetakse teenistuse aja algus teenistusse astumise päevast (§ 83).

§ 23. Tähtajal teenistusse mitteilmunuile loetakse tegeliku teenistuse aja algus järgmise kuu esimesest kuupäevast pärast väeosasse ilmumist.

§ 24. Kui mõnesugustel põhjustel on võimalu §§ 20—23 ettenähtud tähtaegadest kinni pidada, määrab Vabariigi Valitsus sõjaministri ettepanekul uued tähtajad.

§ 25. Vabariigi Valitsus võib sõjaministri ettepanekul:

a) vabastada kaitseväreelasi üksikute liikide ehk kategooriate kaupa teenistusest alalises kaitseväes ka enne §§ 9-das ja 10-das tähendatud sundusliku aja ärateenimist, kui riigikaitse seisukord seda võimaldab ja kaitseväreelaste väljaõpetamine selle all ei kannata, ja

b) §§ 9-s ja 10-s tähendatud aja ära teeninud kaitseväreelaste üksikute liikide ehk kategooriate teenistusest vabastamist edasi lükata kunni 6 kuuni, kui riigikaitse seisukord seda nõuab.

§ 26. Sõjaminister võib §§ 9-s ja 10-s tähendatud aega teenijaid kaitseväreelasi üksikute väeliikide ehk kategooriate kaupa teenistuse aja jooksul kunni kolme kuuni puhkusele lubada.

Eel-pooltähendatud puhkuse aja jooksul kaitseväreelased palka ega toitu ei saa.

§ 27. Tegelikku kaitseväreteenistuse arvele ei loeta aega, mille jooksul kaitseväreelased alalises kaitseväes olles:

a) kohtu ehk administratiiv-korras vahiall olnud, välja arvatud need, kes kohtu poolt õigeaks mõistetud, ehk kelle süüdistuse asi vastava võimu poolt ära lõpetatud;

b) jooksul olnud;

c) erakorralisel puhkusel olnud (§ 33);

d) kokku üle kolme kuu haigemajades ja tervisparanduslikul puhkusel viibinud, välja arvatud need, kelle viibimine ravitsemisel ehk tervisparanduslikul puhkusel on tingitud teenistuse kohuste täitmisel saadud vigastustest ehk haigustest;

e) distsiplinaar-karistusena üle kümne päeva kartserarestis viibinud.

Selle aja peavad §§ 9-s ja 10-s tähendatud aja alalises kaitseväes äraolnud kaitseväreelased tagantjärele ära teenima.

§ 28. Sõjaminister võib käsutusväes olevaid kodanikke, kas kõiki ehk osakaupa, ja ühes nendega ka vastavat arvu reservväe ohvitseri ja allohvitseri oma äranägemise järgi igal ajal tegelikku kaitseväeteenistusse kutsuda.

§ 29. Sõjaministril on õigus Vabariigi Valitsuse nõusolekul õppuste otstarbeks tegelikku kaitseväeteenistusse kutsuda:

a) I ja II järgu reservväelasi:

1) allohvitseri ja kaitseväe eriteadlasi, kas kõiki ehk osakaupa, — mitte rohkem kui 6 korda kõige reservväes olemise aja jooksul, kokku mitte rohkem kui üheksaks kuuks;

2) kõiki teisa, kas kõiki ehk osakaupa, — mitte kauemaks, kui 4 korda, kokku mitte kauemaks, kui kuueks kuuks kõige reservväes olemise aja jooksul;

b) III järgu reservväelasi, kas kõiki ehk osakaupa, — mitte rohkem, kui 2 korda, kokku mitte kauemaks, kui kaheks kuuks kõige III järgu reservväes olemise aja jooksul;

c) I ja II järgu maakaitseväelasi, kas kõiki ehk osakaupa, — mitte rohkem, kui 6 nädalaks kõige maakaitseväes olemise aja jooksul.

§ 30. Mobilisatsiooni korral kutsutakse reserv- ja maakaitseväelased tegelikku kaitseväeteenistusse tarviduse järgi seaduses ettenähtud korras nii kauaks, kui riigikaitse huvid seda nõuavad.

Kolmas peatükk.

Kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude õigused ja kohused.

§ 31. Alalises kaitseväes teenijatel kaitseväelastel on samad kodaniku õigused ja kohused kui kõigil teistel vabariigi kodanikkudel, välja arvatud järgmised erandid:

a) kaitseväelased on kohustatud endid kaitseväe seaduste, määruste ja teenistuse nõuete alla painutama;

b) nendele on keelatud igasuguste poliitiliste erakondade, ühingute ja rühmituste juhtivate ja kontroleerivate organide liige olla ja aktiivselt osa võtta poliitilistest miitingutest, koosolekutest ja kihutustööst.

§ 32. Paragrahv 9-s tähendatud aega teenivad kaitseväelased võivad teenistuse aja jooksul väeosa ülema poolt kunni seitse päeva korralist puhkust saada, mida neile antakse kas korraga ehk osakaupa palga edasisaamise õigusega. Väeosa ülemal on õigus halvasti teenistuskohuste täitjaid kaitseväelasi puhkusest ilma jätta, kiiduväärt teenistuse eest aga seda puhkust seitsme päeva võrra pikendada. Puhkepäevadel ja pühadel antavad puhkused selles paragrahvis tähendatud normi arvesse ei võeta.

§ 33. Peale eelmises (§ 32) paragrahvis tähendatud puhkuse võivad ajateenijad kaitse-

väelased teenistuse aja jooksul erakorralist puhkust saada sõjaministri korralduste järgi kõige rohkem kunni ühe kuuni, missuguse puhkuse aja jooksul kaitseväelased palga ei saa.

§ 34. Riigiraudteedel, laevadel ja kõigil teistel riigi liikumisvahenditel sõites saavad tegelikus kaitseväes teenijad kaitseväelased kõikides klassides 50% sõiduhinna alandust.

§ 35. Alalises kaitseväes teenijad kaitseväelased on teenistuse aja kestusel vabastatud kogukonna heaks võetavast isikumaksust. Alalisse kaitseväge §§ 9-as ja 10-s nimetatud aega teenima astunud kodanikud ja sõjakorral tegelikku kaitseväeteenistusse astunud käsutus-, reserv- ja maakaitseväelased on sellest maksust vabad ka kogu selle aasta jooksul, millal nemad tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatakse.

§ 36. Käsutus-, reserv- ja maakaitseväelased alluvad aja jooksul, millal nemad tegelikus kaitseväeteenistuses ei ole, üldistele kõikide kodanikkude kohta maksvatele seadustele ja määrustele, kusjuures nemad veel peale selle on kohustatud kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvestamise määrusi täitma. Tegelikus kaitseväeteenistuses olemise ajal on nende kohta maksvad §§ 31, 33, 34 ja 35.

§ 37. Käsutus-, reserv- ja maakaitseväest tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutud riigiteenijatele jäävad kaitseväeteenistusse astumisel nende kohad ja riigi poolt antud korterid alles. Kaitseväeteenistuses olles saavad nemad palga oma soovi järgi, kas endise koha järele sellelt riigiasutuselt, kus riigiteenija enne tegelikku kaitseväeteenistusse astumist teenis, ehk kaitseväest — seal temale määratud koha järele, kusjuures esimesel juhtumisel osa palgast toidu ja varustuse eest maksvate normide järele maha arvatakse. Peale tegelikust kaitseväeteenistusest vabanemist kaotavad riigiteenijad õiguse oma endiste kohtade ja korterite peale, kui nad kahe nädala jooksul, kui tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine sündis õppuste otstarbeks, ja ühe kuu jooksul, kui tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine sündis mobilisatsiooni korral — ei ole ametisse ilmunud.

Tegelikus kaitseväeteenistuses möödasaadetud aeg võetakse käsutus-, reserv- ja maakaitseväest tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutud riigiteenijatele arvesse väljateenitud aja eest palga kõrgenduse ja pensioni määramise juures.

§ 38. Käsutus-, reserv- ja maakaitseväest tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutud omavalitsuse asutuste teenijatele jäävad kaitseväeteenistusse astumisel nende kohad ja omavalitsuse asutuste poolt antud korterid alles. Peale tegelikust kaitseväeteenistusest vabanemist kaotavad omavalitsuse asutuste teenijad õiguse oma endiste kohtade ja korterite peale, kui

nad kahe nädala jooksul, kui tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine sündis õppuste otstarbeks, ja ühe kuu jooksul, kui tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine sündis mobilisatsiooni korral — ei ole ametisse ilmunud.

§ 39. Kaitseväelaste ja nende perekondade toetamine ning pensioni saamine sünnib eri seaduste põhjal.

Neljas peatükk.

Kodanikkude kaitseväeteenistusest vabastamine, maakaitseväge III järku määramine ja tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumiseks ajapikenduse andmine.

§ 40. Kaitseväeteenistusest vabastamine § 5. põhjal kuulub:

a) tegelikus kaitseväeteenistuses olevate kodanikkude suhtes — kaitseväge haigemajade arstlike komisjonide ja § 58. ettenähtud kaitseväeteenistuse peakomisjoni võimupiirkonda ning

b) tegelikus kaitseväeteenistuses mitteolevate suhtes — käesoleva seaduse viiendas peatükis ettenähtud kaitseväeteenistuse komisjonide ülesannete hulka.

§ 41. Eelmises (§ 40) paragrahvis nimetatud komisjonid vabastavad kaitseväeteenistusest selleks mitte kõlblikke kodanikke igakord, kui kaitseväeteenistuse-kohuslikud kodanikud ükskõik mis otstarbel seaduses ettenähtud korras ülalnimetatud komisjonidesse arstlikule järelevaatusele kutsutakse, pärast vabastatava tervisliku seisukorra komisjoni poolt kindlaks määramist.

§ 42. Kui kaitseväeteenistusest tahab vabandada käsutus-, reserv- või maakaitseväelane aja jooksul, millal tema tegelik kaitseväeteenistuses ei ole, peab tema kaitseväeteenistusest vabastamise palve kirjalikult kohalikule kaitseväeteenistuse komisjonile esitama, kusjuures palvele peab juurde lisatud olema kohaliku maakonna ehk linna arsti tunnistus paluja tervisliku seisukorra üle.

Kui kaitseväeteenistuse komisjon leiab palve põhjendatud olevat, määrab ja teatab tema palujale aja, millal viimane peab komisjoni järelevaatusele ilmuma.

Komisjoni ja koju tagasi sõitma peab paluja omal kulul. Kui paluja tervisliku seisukorra kindlaksmääramiseks on tarvis teda teatavaks ajaks haigemajasse järelkatsumisele paigutada, kannab selle läbi tekkinud kulud riik.

§ 43. Kõik maakaitseväge III järku mittekuuluvad kaitseväeteenistuse-kohuslikud kodanikud, kelle kohta nende kaitseväeteenistuseks kõlblikkuse kindlaksmääramisel selgub, et nemad kannatavad niisuguste haiguste või kehaliste puuduste all, mis ei võimalda neile

teenistust ei alalises kaitseväes, käsutus-, reserv-ega I ja II järgu maakaitseväes, kuid mis ei takista neid teenimast maakaitseväge III jär- gus, vabastatakse alalise kaitseväge, käsutus-, reserv- ja maakaitseväge I ning II järgu teenis- tusest ja arvatakse maakaitseväge III järku.

§ 44. Kaitseväeteenistuse-kohuslikud koda- nikud, kes tegelikku kaitseväeteenistusse kut- sumise korral parandatavate haiguste ja keha- liste puuduste all kannatavad, saavad tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumiseks tervise paran- damise otstarbel ajapikendust:

a) §§ 9-s ja 10-s nimetatud aega teenima kutsutud — kunni järgmise kutse kodanikkude alalisse kaitsevärke sunduslikku aega teenima võtmiseni;

b) mobilisatsiooni korral tegelikku kaitse- väeteenistusse kutsutud käsutus-, reserv- ja maakaitseväelased — kunni 6 kuuni, ja

c) õppustele kutsutud käsutus-, reserv- ja I ning II järgu maakaitseväelased — õppustele ilmumiseks — kunni järgmiste lähemate vas- tava järgu õppusteni.

Õppustele ilmumiseks ajapikendusel olijad käsutus-, reserv- ja maakaitseväelased peavad mobilisatsiooni korral tegelikku kaitseväeteen- istusse ilmuma ühel alusel teiste käsutus-, reserv- ja maakaitseväelastega.

§ 45. Eelmise (§ 44) paragrahvi pp. a ja b põhjal ajapikendusel olnud isikutele võib peale ajapikenduse lõppu tervisparanduslikul ots- tarbel sama paragrahvi alusel uuesti ajapiken- dust anda. Sarnane uuesti ajapikenduse and- mine võib sündida ka peale selle nii mitu korda, kui seda kaitseväeteenistusse kutsutava ter- vislik seisukord nõuab. Sealjuures võib ter- visparanduslikuks otstarbeks antud üksteisele järgnenud ajapikenduste üldkestus, lugedes seda § 44. põhjal esimest korda antud ajapiken- duse algusest, kogusummas ulatada kõige rohkem:

a) alalisse kaitsevärke sunduslikku aega teenima kutsututele — kunni kahe aastani, ja

b) mobilisatsiooni korral tegelikku kaitse- väeteenistusse kutsutud käsutus-, reserv- ja maakaitseväelastele — kunni ühe aastani.

Hiljemalt pp. a ja b nimetatud tähtaegade lõpul arvatakse ajapikendusel olnud isikud, vastavalt nende tervislikule seisukorrale, kas tegelikku kaitseväeteenistusse või maakaitse- väe III järku, ehk vabastatakse hoopis kaitse- väeteenistusest.

Eelmise paragrahvi punkt c põhjal ajapiken- dust saanud käsutus-, reserv- ja maakaitseväge- lastele nende ajapikenduse lõpul õppustele ilmumiseks uuesti ajapikendust ei anta, vaid nemad, vastavalt nende tervislikule seisukor- rale, kas määratakse õppustele ehk maakaitse- väe III järku, või vabastatakse õppustelt, edasi

jättes neid käsutus-, reserv- ehk maakaitseväe I või II järku, selle järele, kuhu õppustelt vabastatav isik kuulus, või vabastatakse hoopis kaitseväeteenistusest.

Tervisparanduslikul otstarbel ajapikendust saanud isikud peavad järeldaatusel ilmuma alati samasse komisjoni, kus neile kord ajapikendus anti.

§ 46. Nimekirja haiguste ja kehaliste puuduste kohta, mis õigustavad kaitseväeteenistusest täiesti vabanemist, maakaitseväe III järku määramist ja tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumiseks ajapikenduse saamist, seab kokku sõjaminister ja kinnitab Vabariigi Valitsus.

§ 47. Sõjaajal võib sõjaminister kõiki kaitseväeteenistuseks kõlbmatuks tunnistatud ja tervislikkudel põhjustel ajapikendusel olijaid kodanikke uuesti arstlikult läbi vaadata lasta ja nendest kõlbulikud kaitseväeteenistusse määrata.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

§ 48. Peale tervislikkude põhjuste antakse alalise kaitseväkke §§ 9-s ja 10-s tähendatud sunduslikku aega ära teenima kutsutavatele kodanikkudele tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumiseks ajapikendust perekondlikkudel ja majanduslikkudel põhjustel ning hariduse jätkamiseks järgmistel alustel:

a) ühele kaksikvennale- perekonnapea või selle puudumisel mõlema kaksikvenna palvel — kunni teise kaksikvenna sundusliku aja alalises kaitseväes ärateenimiseni;

b) kutsealusele, kelle vanem vend alalises kaitseväes sunduslikku aega teenib ehk kutsealuse kaitseväeteenistusse kutsumise korral kaitseväeteenistusse võetakse, — perekonnapea palve peale, — kunni vanema venna nimetatud aja ärateenimiseni;

c) kutsealusele, kelle perekonnas peale tema teisi täiesti töövõimulisi liikmeid ei ole või kelle majanduslik seisukord iseäranis raske, — perekonnapea palve peale — üheks aastaks kaitseväeteenistuse peakomisjoni otsuse põhjal ja

d) kesk- ja kutsekooli õpilastele hariduse jätkamiseks, — õpilaste eneste sellekohase palve peale, — käesoleva seaduse lisas ettenähtud tingimustel.

Ajapikenduse saamise palved peavad neli nädalat enne kaitseväeteenistusse vastuvõtmise algust ära antud olema sellele kaitseväeteenistuse komisjonile, kuhu ajapikendust saada soovija kodanik kaitseväeteenistusse vastuvõtmiseks on kohustatud ilmuma. P. c põhjal antud palvele peab juurde lisatud olema — paluja elukoha järele: a) kohaliku linna politsei,

alevivalitsuse või vallavalitsuse tunnistus paluja varandusliku ja perekondliku seisu üle, ning kui paluja asunik, siis ka maa suuruse kohta ja aja üle, millal asunik maa sai, ja b) kohaliku linna, maakonna ehk jaoskonna arsti tunnistus paluja perekonnaliikmete töövõime kaotuse üle. P. d põhjal antud ajapikenduse palved esitatakse vastavate koolivalitsuste kaudu.

Kui p. d põhjal ajapikendusel olev kodanik lahku õppeasutusest enne temale antud ajapikenduse lõppu, on tema kohustatud seitsme päeva jooksul pärast õppeasutusest lahkumist sellest vastavale kaitsevärengkonna ülemale teatama.

J. Vestholm (rhv): Teisel lugemisel tegin selle paragrahvi juurde paranduse. Kordan praegu seda parandust ja tahaksin veel kord alla kriipsutada, et see parandus soovitav oleks vastu võtta sellepärast, et need põhjendused, mis selle paranduse tagasilükkamiseks ette toodi, mõjuvad ei olnud. Nende noortemeeste arv, kes keskkooli lõpetades enne kaitseväeteenistusse kutsumist võivad üks kunni kaks aastat ülikoolis õppida, ei ole kuigi suur. Ja kui nüüd noormees keskkooli lõpetanud olles ülikoolis kaks aastat õpib, siis võiks temale anda ajapikendust ülikooli kursuse lõpetamiseks. Nende arv ei ole kuigi suur, kaitseväeteenistusele see kahju ei teeks, ja kui soovib keegi noormees enne ülikooli minekut väeteenistusse astuda, siis selleks takistusi ka ei ole. Sellepärast, just nende huvides, kellel õppimine ülikoolis pooleli, kordan mina oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut. Selle ettepaneku toetuseks võiksin ma veel tähelepanu juhtida selle peale, et sõjaminister tegi teise lugemise lõpul ühe täienduse, mis selles sihis on antud, et ühe osale ülikoolis õppijatele isikutele ajapikendust antaks. See minu ettepanek aga laien-dab seda kõikide nende peale, kes enne kaitseväeteenistusse kutsumist ülikoolis õppinud vähemalt üks aasta. Minu ettepanek oli: „§ 48. e: Kõrgemates õppeasutustes õppimise jätkamiseks õppijate eneste sellekohasel palvel, kui paluja vähemalt ühe õppeaasta enne tema tegelikku kaitseväeteenistusse vastuvõtmise algust kõrgemas õppeasutuses on õppinud.“

Juhataja **M. Juhkam**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: Teisel lugemisel mina juba tõin vastuväited selle paranduse vastu ette. Kordan veel seda, et niihästi ülikooli valitsus kui ka sõjaministeerium ja Vabariigi Valitsus ei poolda seda, et meil saaks ülikoolis antud ajapikendust tulevikus. See parandus, mis sõjaminister tegi, käib ainult nende

kohta, kes ülikoolis sees on, see on tehtud tehnilistel põhjustel, sest praegu ei ole võimalik kõiki neid inimesi, kes praegu ülikoolis on, kui nad sügisel peaksid teenistusse astuma, ohvitserideks ette valmistada, kuna meie praeguses õppeasutuses ruumi ei ole, ja sellepärast on see parandus sisse võetud. Aga üldse niisugust parandust sisse võtta ka nende peale, kes praegu ülikoolis ei ole, ei ole võimalik. Ma kordan veel, et ülikooli valitsus on selle korraga väga rahul ja toetab seda, ja ei maksaks seda asja ka nii kirjuks teha. Härra Vestholm'i ettepanek teeb selle asja kirjuks, kuna üks osa üliõpilastest saaks ajapikendust ja teine ei saa.

Juhataja **M. Juhkam**: Panen rkl. Vestholm'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Ära lugeda!) Palun uuesti. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 21 häält, vastu 20, sellega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Sedelitega.) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 25, sellega on ettepanek vastu võetud.

Panen paragrahvi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on paragrahv ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Holberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 49—143.

§ 49. Mobilisatsiooni korral ja sõjaajal võib sõjaminister kõiki eelmise (§ 48) paragrahvi põhjal ajapikendusel olijaid kodanikke igal ajal tegelikku kaitseväeteenistusse kutsuda.

§ 50. Mobilisatsiooni korral tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutavatele käsutus-, reserv- ja maakaitseväelastele antakse peale § 44. ettenähtud juhtumiste tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumiseks ajapikendust järgmistel alustel:

a) kui kaitseväeteenistusse kutsutav on Vabariigi Valitsuse, Riigikogu või Riigikohtu liige, — kunni valitsusest ja Riigikogust või Riigikohtust lahkumiseni;

b) kui kaitseväeteenistusse kutsutav riigi- ehk omavalitsuse asutuses niisuguse koha peal teenib, mis oma töö iseloomu tõttu kas üldse ehk ajutiselt ei võimalda kaitseväeteenistusse kutsutavat isikut tööst lahkuda, — kõige rohkem kunni selle ajani, milleni isik sarnasel kohal teenib;

c) kui kaitseväeteenistusse kutsutav eriteadlasena niisuguses ettevõttes (näiteks tehases, töökojas) teenib, kus riigikaitseks tarvis-

minevaid abinõusid valmistatakse, — eraldi nimekirja järgi — kõige rohkem kunni selle ajani, milleni isik nimetatud eriteadlase kohal teenib, ja

d) kui kaitseväeteenistusse kutsutav isik oma teenistuskoha tõttu mobilisatsiooni tööde täideviimise juures tegev on, — kunni nimetatud tööde täideviimise lõpuni.

Nimekirjad pp. b ja c tähendatud kohtade üle kinnitab Vabariigi Valitsus sõjaministri ettepanekul. Nimekirjades peab ära tähendatud olema, mis ajani teatav koht ajapikendust annab.

Nimekirjad p. d tähendatud kohtade üle kinnitab sõjaminister.

§ 51. Käsutus-, reserv- ja maakaitseväelaste õppuste otstarbeks tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumise korral antakse peale § 44. ettenähtud juhtumiste § 50. pp. a ja b tähendatud isikutele, kui nemad õppustele kutsutavate hulka kuuluvad, õppustele ilmumiseks ajapikendust kunni vastava käsutus-, reserv- ehk maakaitseväe järgu lähemate õppusteni, mis peetakse pärast nende § 50. p. a nimetatud Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Riigikohtu liikme kohustest ja § 50. p. b ettenähtud kohtadelt lahkumist.

§ 52. Paragrahv 50. p. p. b ja c põhjal ajapikendusel olijaid kodanikke võib Vabariigi Valitsus sõjaministri ettepanekul ka enne ajapikenduse lõppu kas kõiki ehk osakaupa tegelikku kaitseväeteenistusse kutsuda, kusjuures nimetatud isikute tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumise läbi vabanenud kohtadele tuleb ajutiselt määrata sõjainvaliide, kaitseväeteenistusest vabastatud kodanikke ja tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumata vanemate aastakäikude maakaitseväelasi.

Viies peatükk.

Kaitseväeteenistuse kohustuse täitmist juhtivad asutused.

§ 53. Kaitseväeteenistuse kohustuse täitmiseks jaotatakse vabariigi maa-ala sõjaministri poolt kaitseväe ringkondadeks ja viimased, kui tarvis, kaitseväe jaoskondadeks.

§ 54. Kaitseväeteenistuse kohustuse täitmist juhivad: a) üleriiklikult — sõjaministerruumi vastav keskasutus; b) igas kaitseväe ringkonnas — kaitseväe ringkonna ülem.

§ 55. Kaitseväeteenistuse-kohuslikkude kodanikkude tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumiseks ja vastuvõtmiseks asutatakse igas kaitseväe ringkonnas kaitseväeteenistuse komisjon, mille koosseis on järgmine: esimees — kaitseväe ringkonna ülem või tema asetäitja, liikmed: maakonna- või linnavalitsuse esitaja,

linna või maakonna politsei ülem või tema abi, kaitseväge arst ja maakonna või linna arst.

Kaitseväge arsti puudusel määratakse tema asemel kaitseväeteenistuse komisjoni tervishoiu peavalitsuse poolt üks riigi või omavalitsuse teenistuses olev arst.

Maakonnalinnast kaugel elavate isikute vastuvõtmist võib kaitseväeteenistuse komisjon toimetada väljaspool maakonnalinna määratud kogumise kohtades.

§ 56. Neil juhtumistel, kui tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutavate arv niivõrd suur on, et ringkonna kaitseväeteenistuse komisjon ei jõuaks oma töödega määratud ajaks valmis, asutatakse ringkondades sõjaministri korraldusel kaitseväeteenistuse abikomisjonid kaitseväeteenistuse komisjonide õiguste ja kohustega. Abikomisjonide koosseis on järgmine: esimees — sõjaministri korraldusel määratud ohvitser ja liikmed — kooskõlas § 55-ga.

§ 57. Kaitseväeteenistuse komisjonid on kohustatud:

a) kontrollerima tegelikku kaitseväeteenistusse sunduslikku aega ära teenima kutsutavate kodanikkude nimekirju;

b) otsustama, kellele sunduslikku aega ära teenima kutsutavatest anda kaitseväeteenistusse ilmumiseks § 48. põhjal ajapikendust;

c) välja kuulutama koha ja aja, kuhu ja millal tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutud kodanikud teenistusse vastuvõtmiseks ilmuma peavad, ja

d) tegelikku kaitseväeteenistusse ja arstlikule järelevaatusele kutsutud kodanikke arstlikult järele vaatama ja nende kaitseväeteenistuseks kõlbulikkuse ära määrama.

§ 58. Kaitseväeteenistuse komisjonide ja kaitseväge haigemajade arstlike komisjonide tegevuse järele valvab ja vaatab läbi ning otsustab nimetatud komisjonide vastu tõstatatud kaebused kaitseväeteenistuse peakomisjon.

§ 59. Kaitseväeteenistuse peakomisjon asub sõjaministeeriumi juures ja tema koosseis on järgmine: esimees — sõjaministeeriumi esitaja sõjaministri määramisel, liikmed — siseministeeriumi ja kohtuministeeriumi esitaja, kaitseväge tervishoiu valitsuse esitaja, üks tervishoiu peavalitsuse ja üks sõjaministeeriumi poolt määratud arst ning üks riviväeosa ülem.

Peakomisjoni koosseisu kinnitab Vabariigi Valitsus.

§ 60. Kaitseväeteenistuse peakomisjonil on õigus:

a) igal ajal oma äranägemise järgi kõiki kaitseväeteenistuse komisjonide ja abikom-

misjonide ning kaitsevägehaigemajade arstlike komisjonide otsuseid kontrollida,

b) liikmevigastajate ja pettuse teel kaitseväeteenistusest vabastatud kodanikkude suhtes muuta eelmises punktis (a) nimetatud otsuseid igal ajal, kõikide teiste kaitseväeteenistusest vabastatud kodanikkude suhtes aga kolme aasta jooksul, arvates vabastamise päevast, ja

c) kaitseväeteenistuseks kõlbmatuks tunnistatud isikuid uuesti arstlikule järelevaatusele kutsuda, neid ravitsusasutusse järelkatsumisele saata ja nende arstlikku läbivaatust kaitseväeteenistuse komisjonide ja kaitseväge haigemajade arstlike komisjonide kaudu korraldada.

§ 61. Nii kaitseväeteenistuse peakomisjon kui ka kaitseväeteenistuse komisjon kutsutakse kokku igaüks oma esimehe korraldusel tarviduse järgi ja nende istungid loetakse otsusvõimulisteks, kui neist osa võtavad esimees ja kaks liiget, nende hulgas üks arst.

§ 62. Lähemad juhtnöörid kaitseväeteenistuse peakomisjoni ja kaitseväeteenistuse komisjonide tegevuse ja asjaajamise üle avaldab sõjaminister kokkuleppel siseministriga.

Kuues peatükk.

Kodanikkude alalise kaitseväge sunduslikku aega ära teenima kutsumine ja vastuvõtmine.

I osa.

Kutsealuste nimekirjade kokkuseadmine.

§ 63. Alalise kaitseväge §§ 9. ja 10. nimetatud sunduslikku aega ära teenima kutsutavate kodanikkude nimekirjad seatakse kokku kutsealuste elukoha järgi kogukonna (valla-, alevi- ja linna-) valitsuste poolt.

Välisriigis viibijate kutsealuste nimekirjad seavad kokku Eesti konsulaadid.

Vahialloolijate kutsealuste nimekirjad seavad kokku vangimajade ülemad.

Linnas olevate kutsealuste nimekirjade kokkuseadmine võib siseministri korraldusel linna politseiasutuste peale pandud saada; sarnasel juhtumisel täidab linna politsei kutsealuste nimekirjade kokkuseadmisel linnavalitsuse kohuseid.

§ 64. Iga aasta on kõik need meeskodanikud, kes sama aasta 1. jaanuariks 20 aastat vanaks saanud, kohustatud ennast 1. jaanuarist kunni 1. veebruarini oma elukoha kogukonna (valla-, alevi-, linna-) valitsuses kutsealuste nimekirja sissekandmiseks üles andma, kusjuures nemad enese vanust ja haridust tõendavad dokumendid peavad ette näitama.

Välisriigis viibijad kutsealused peavad enast Eesti konsulaatides üles andma.

Kutsealustelt tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumise juures nõutavaid tunnistusi on kõik vabariigi asutused kohustatud takistamata ja tasuta välja andma.

§ 65. Kui kutsealusel vanust tõendavad dokumendid puuduvad ehk kui nad kahtlust äratavad, kas nad õiged on, kantakse tema nimekirja tema kohta saadud andmete järgi, mille kohta nimekirjas vastav märkus tehakse. Niisuguste isikute vanus määratakse kindlaks kaitseväeteenistuse komisjoni poolt välimuse järgi.

§ 66. Kutsealuste nimekirjadesse kantakse sisse:

a) kõik meeskodanikud, kes nimekirjade kokkuseadmise aasta 1. jaanuariks 20 aastat vanaks saanud;

b) isikud, kelle vanuse üle kindlaid andmeid ei ole, kuid kes välimuse järele otsustades kutsealuste aastates on ja

c) kõik 20—30 aasta vanused meeskodanikud, kes mõnesugustel põhjustel eelmistesse nimekirjadesse sisse kantud ei ole.

§ 67. Kutsealuste nimekirjad jagunevad kahte nimekirja: A ja B. Nimekirja A kantakse sisse kõik need meeskodanikud, kes nimekirjadesse sissekandmise eelaastal enne 1. juulit 20 aastat vanaks saanud, ning ka kõik eelmise paragrahvi (§ 66) p. b ja c tähendatud isikud. Nimekirja B — kantakse sisse kõik need, kes nimekirjadesse sissekandmise eelaastal pärast 30. juunit 20 aastat vanaks saanud.

§ 68. Kutsealuste nimekirjade kokkuseadmine peab iga aasta 10. veebruariks lõpetatud olema. Peale selle pannakse nimekirjad kaheks nädalaks valla-, alevi- ja linnavalitsustes nähtavale kohale ülesse kõigile kodanikkudele tutvumiseks.

§ 69. Igal kodanikul on eelmises (§ 68) paragrahvis nimetatud kahe nädala jooksul õigus nimekirjades ettetulevate puuduste ja vigade üle kaebtusi tõsta. Kogukonna valitsused peavad kaebtused läbi vaatama ja kui nemad põhjendatud leitakse olevat, siis nimekirjad vastavalt ära parandama.

§ 70. Peale § 68. tähendatud kahenädalise tähtaja möödumist peavad valla-, alevi- ja linnavalitsused kutsealuste nimekirjad 1. märtsiks kohalikule kaitseväge ringkonnaülemale ära saatma. Samaks ajaks peavad konsulaadid ja vangimajade ülemad nende poolt kokkuseatud kutsealuste nimekirjad ära saatma, — esimesed — Harju kaitseväge ringkonna ülemale ja teised — sellele kaitseväge ringkonna ülemale, kelle juures vang arvestatud on.

§ 71. Kui kutsealuste nimekirja sissekantud isik on läinud peale nimekirjade kokku-

seadmist teise kaitseväge ringkonda elama ja on seal vahetpidamata mitte vähem kui 2 kuud elanud, on temal õigus paluda ennast tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumiseks üle viia sellesse kaitseväge ringkonda, kus tema uus elukoht asub.

§ 72. Eelmises (§ 71) paragrahvis tähendatud üleviimise palved peavad hiljemalt kaks nädalat enne tegelikku kaitseväeteenistusse võtmist sellele kaitseväge ringkonna ülemale ära antud olema, kelle nimekirjadesse paluja sisse kantud, kusjuures palvekirjale peab juurde lisatud olema politsei või omavalitsuse asutuse tunnistus selle üle, et paluja tõesti uues ringkonnas mitte vähem, kui 2 kuud on elanud.

§ 73. Ühest kaitseväge ringkonnast teise üleviimise palved vaatab kaitseväge ringkonna ülem läbi ja teatab oma otsusest palujale. Üleviimise korral kustutatakse paluja nimekirjast maha ja väljavõtte nimekirjast tema kohta saadetakse viibimata sellele ringkonna ülemale, kuhu paluja üle viiakse viimase ringkonna nimekirjadesse sissekandmiseks.

§ 74. Kui olude tõttu võimatu on §§ 64., 68. ja 70. tähendatud tähtaegadest kinni pidada, määrab Vabariigi Valitsus sõjaministri ettepanekul uued tähtajad, teatades sellest vastavatele asutustele ja kuulutades seda avalikult.

II osa.

Kutsealuste vastuvõtmise kord.

§ 75. Kõik kutsealuste nimekirjadesse sissekantud isikud, välja arvatud need, kellele kaitseväeteenistuse komisjon § 47. põhjal ajapikendust on andnud, on kohustatud ringkonna kaitseväeteenistusse komisjoni poolt määratud ajal ja kohtadesse tegelikku kaitseväeteenistusse vastuvõtmiseks arstlikule järelevaatusele ilmuma.

Välisriigis viibijad kutsealused peavad teenistusse vastuvõtmiseks ilmuma Harju ringkonna kaitseväeteenistuse komisjoni.

§ 76. Tähtajal mitteilmumise seaduslikkudeks põhjusteks loetakse, kui nad tõendatud on

- a) kutsealuse raske haigus;
- b) kutsealuse vahiallolemine ja
- c) kõrvaldamatud takistused, nagu õnnatud juhtumised äraoleku eel (nagu tulekahi) või looduslikud takistused (nagu: veeuputus, ühenduse puudus saarte vahel).

Kutsealused, kes haiguse pärast määratud päevaks komisjoni ilmuda ei saa, peavad tähendatud päevaks kaitseväge ringkonna ülemale nende haigust tõendava arsti, või kus arsti ei ole, kogukonna valitsuse tunnistuse saatma. Välisriigis viibijatele kutsealustele

kinnitab nimetatud haigusetunnistused Eesti diplomaatiline esitaja või konsul.

§ 77. Määratud ajaks arstlikule järelevaatusele mitteilmunud kodanikud vaadatakse kaitseväeteenistuse komisjonide poolt järele ja kõlblikud võetakse tegelikku kaitseväeteenistusse:

a) § 76. põhjal mitteilmunud — otsekohe peale ilmumise takistuste kõrvaldamist, ja

b) ilma seaduslike põhjusteta mitteilmunud — viibimata peale nende ülesleidmist või komisjoni ilmumist.

Kutsealuste kodanikkude vahialt vabastamise üle on vangimajade ülemad kohustatud iga kord vastavale kaitseväge ringkonna ülemale teatama.

§ 78. Kutsealused, kes mõnesugustel põhjustel on nimekirjadesse sisse kandmata jäänud, kuid vastuvõtmise ajaks kaitseväeteenistuse komisjoni ilmuvad, kantakse viibimata kutsealuste nimekirja ja võetakse vastu üldises korras.

§ 79. Kui arstliku järelevaatuse juures kaitseväeteenistuse komisjonil võimatu on otsekohe kindlaks teha haiguse määra või tema olemasolemist, või kui komisjonil kahtlus tekib, et tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutava haigus või vigastus on kunstlikult välja kutsutud, saadab komisjon isiku järelekatsumiseks lähemasse nõuete kohaselt sisseseatud kaitseväge, linna või maakonna haigemajasse.

§ 80. Mitte ühel häälrel komisjoni poolt kaitseväeteenistuseks kõlbmatuks tunnistatud isikud saadetakse, kui keegi komisjoni liikmetest seda nõuab, kaitseväeteenistuse peakomisjoni uuesti järelevaatamiseks.

§ 81. Kõik kaitseväeteenistuse komisjoni poolt kaitseväeteenistuseks kõlblikuks tunnistatud kodanikud loetakse komisjoni otsuse väljakuulutamise ajast peale tegelikku kaitseväeteenistusse vastuvõetuteks.

§ 82. Kaitseväeteenistuse komisjon võib tegelikku kaitseväeteenistusse vastuvõetud kodanikke peale nende vastuvõtmist kunni sõjaministri poolt kindlaksmääratud ajani ajutiselt koju lasta, missuguse aja lõpul koju lastud kodanikud on kohustatud neile määratud kogumise kohtadesse ilmuma.

Koju ei lasta ja saadetakse otsekohe väeosadesse:

a) liikmevigastajad,

b) need, kes püüdsid ennast pettuse teel kaitseväeteenistusest vabastada;

c) need, keda kaitseväeteenistuse komisjon korravastase ülespidamise eest vastuvõtmise komisjonis otsustab koju mitte lasta.

§ 83. Tegelikku kaitseväeteenistusse vastuvõetud kodanikud loetakse tegelikku kaitseväeteenistusse astunuks:

a) peale teenistusse vastuvõtmist § 82. põhjal ajutiselt kojulastud kodanikud — sellest silmapilgust, millal nemad kodus viibimiseks antud aja lõpul neile määratud kogumise kohtadesse ilmuvad ja

b) § 82. teise lõike põhjal peale teenistusse vastuvõtmist otsekohe väeosadesse saadetud kodanikud — tegelikku kaitseväeteenistusse vastuvõtmise silmapilgust.

§ 84. Tegelikku kaitseväeteenistusse astunud kodanikkude väeosadesse määramine sünnib kindralstaabi korraldusel.

§ 85. Isikuid, kellele kaitseväeteenistuse komisjon tervisparanduslikul otstarbel tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumiseks ajapikendust annab ja kelle kohta kahtlus tekib või andmed saadakse, et nende haiglane olek või nõrk kehaehitus, mille põhjal nemad ajapikendust said, oli kunstlikult välja kutsutud, võib kaitseväge ringkonna ülem ja kaitseväeteenistuse komisjon ajapikenduse kestusel igal ajal ilma ette teatamata kaitseväeteenistuse komisjoni arstlikule järelevaatusele kutsuda.

§ 86. Isikuid, keda kaitseväeteenistuse komisjon kaitseväeteenistusest vabastanud, kuid kelle kohta kahtuse või muul teel kahtlus tekib, et haigus või vigastus, mille põhjal isik kaitseväeteenistusest vabastati, kunstlikult välja kutsutud oli, või et kaitseväeteenistusest vabastatud isik arstlikul järelevaatusel haigust simuleerides komisjoni eksi arvamisele on viinud, on kaitseväge ringkonna ülemal ja kaitseväeteenistuse komisjonil õigus kolme aasta jooksul peale tema kaitseväeteenistusest vabastamist uuesti kaitseväeteenistuse komisjoni arstlikule järelevaatusele kutsuda, kusjuures ringkonnaülem on kohustatud sarnaste isikute järelevaatusele kutsumisest ja selle tagajärgedest iga kord peakomisjonile teatama.

Seitsmes peatükk.

Vabatahtlikkudest.

§ 87. Vabariigi meeskodanikkudele võimaldatakse sunduslikku aega alalises kaitseväes ära teenida vabatahtlikuna, ka enne § 3. ettenähtud tähtaega.

§ 88. Arvu, kui palju vabatahtlikke igas väeosas pidada võib, määrab kindlaks sõjaminister.

§ 89. Vabatahtlikuna alalisse kaitseväkke teenima astuda soovija peab järgmistele tingimustele vastama:

a) olema vähemalt 17 aastat vana;

b) olema vähemalt täieliku algkooli haridusega;

c) tervise ja kehaehituse poolest riviteenistuse nõuetele vastama;

d) ei tohi vahi- ega valvealune olla;

e) temale ei tohi kohtu poolt niisugust karistust määratud olla, mis riigiteenistusse astumist ei võimalda.

§ 90. Vabatahtlikult alalisse kaitsevärke teenima astuda soovija peab hiljemalt üks kuu enne järjekorralist alalisse kaitsevärke võtmise aega kohalikule kaitseväre ringkonna ülemale sellekohase palve sisse andma, millele juurde lisatud peavad olema järgmised dokumendid:

a) tõestatud ärakiri isikutunnistusest;

b) hariduse tunnistus;

c) maakonna- või linnapolitsei tunnistus selles, et paluja isik § 89. p.p. d ja e-le vastab;

d) vanemate või eestkostjate allkiri selle üle, et nemad paluja vabatahtlikult kaitseväreteenistusse astumisega nõus on, ja

c) kui paluja teenistusse astuda soovib ühte teatavasse väeosas, siis nõusolek selle väeosas ülemalt.

§ 91. Vabatahtlikult alalisse kaitsevärke teenima astuda soovija kantakse kaitseväre ringkonna ülemalt poolt erilisse kutsealuste nimekirja ja kutsutakse kaitseväreteenistusse ühes järjekorraliste kutsealustega.

§ 92. Määratud ajal vastuvõtmisele mitte ilmunud kustutatakse eelmises (§ 91) paragrahvis tähendatud nimekirjadest maha.

§ 93. Paragrahv 89. ettenähtud tingimustele vastavad isikud võetakse vabatahtlikkudena tegelikku kaitseväreteenistusse, kus neil ühes sunduslikku aega teenijatega ühesugused õigused ja kohused on. Nende tegelikust kaitseväreteenistusest vabastamine ja edaspidine kaitseväreteenistuse käik sünnib ühel alusel ühes nendega järjekorraliselt sunduslikku aega ära teenima võetutega.

Kaheksas peatükk.

Üleajateenijatest.

§ 94. Kodanikud, kes alalises kaitseväes on § 9. tähendatud sundusliku aja ära teeninud, võivad vabatahtlikult üleajateenijatena tegelikku kaitseväreteenistusse astuda, vastavas eriseadluses ettenähtud alustel ja korras, mis-suguses eriseadluses ka reeglid üleajateenijate teenistuse käigu kohta sisalduvad.

Üheksas peatükk.

Kesk- ja kõrgema haridusega kodanikkude kaitseväreteenistusest.

§ 95. Alalisse kaitsevärke sunduslikku aega ära teenima astunud kesk- ja kõrgema hari-

dusega kodanikud on kohustatud, kui nad riviteenistuseks kõlbulikud on §§ 9. ja 10. tähendatud teenistuse aja kestusel sõjaministri korraldusel ja tema poolt kindlaksmääratud kava järele erikursuse läbi tegema, mis omi õpilasi reservväe ohvitserideks ette valmistab.

Kursustele ei määrata ja ei või reservohvitserideks ülendada järgmisi isikuid:

a) neid, kes põhiseaduse § 28. ja Riigikogu valimisseaduse § 4. põhjal hääleõigusest ilma jäetud, b) neid, kes vähem, kui 1 aasta Eesti vabariigi kodakondsuses olnud, c) neid, kellele kohtu poolt niisugune karistus määratud, mis riigiteenistusse astumist keelab, ja d) neid, kes ei valda riigikeelt.

Kui kodanikkude arv, keda käesoleva paragrahvi järgi kursustele tuleb määrata, niivõrd suur on, et neid kõiki võimatu kursustel ette valmistada, on sõjaministril õigus kursustele määrata neid, kes oma tervise, hariduse ja isiklikkude omaduste poolest rohkem ohvitseri kutsele vastavad, jättes teised väeosadesse.

§ 96. Eelmise (§ 95) paragrahvi põhjal kursustele määratud, need eduga lõpetanud ja sellega seotud sõjaministri poolt kindlaksmääratud tegeliku teenistuse nõuded täitnud kodanikud ülendatakse §§ 9. ja 10. tähendatud teenistusaja lõpul lipnikkudeks ja arvatakse tegelikust kaitseväreteenistusest vabastamise korral reservväe ohvitseride nimekirja. Kursustel olnud, kuid neid mitte lõpetanud kodanikkude kaitseväreteenistuse käik sünnib üldistel alustel.

§ 97. Paragrahv 95. kolmanda lõike põhjal kursustele mitterääratud ja kursustel olnud, kuid neid mitte lõpetanud kodanikkudel on õigus, kui nemad tegelikus kaitseväreteenistuses olles oma ülemuse poolt hästi atesteeritud ja allohvitseri astmeni jõudnud, reservväe ohvitseri ettevalmistavate kursuste juures ühel ajal kursuste lõpetajatega eksternina eksami ära anda, kusjuures eksami anda üldse võib kõige rohkem 3 korda. Katsetel rahuloldavad teadmised üles näidanud eksternid on kohustatud ühel alusel kursustel õppinutega, peale eksami äraandmist sõjaministri poolt kindlaksmääratud tegeliku teenistuse nõuded ära täitma. Eduga viimased ära täitnud isikud ülendatakse lipnikkudeks ja arvatakse tegelikust kaitseväreteenistusest vabastamise juures, vastavalt vanadusele, kas reserv- ehk maakaitsevärke ohvitseride nimekirja.

Eksternid, kes eksami annavad ja sellega seotud tegeliku teenistuse nõuded täidavad aja jooksul, millal nemad tegelikus kaitseväreteenistuses ei ole, saavad eksamiga seotud tegeliku teenistuse nõuete täitmisel sõduri toidu ja palga, kuna varustust neile ei anta,

mille eest nad aga sõjaministri poolt kindlaks määratud tasu saavad.

§ 98. Neile keskkooli ja kõrgema haridusega kodanikkudele, kes enne alalise kaitseväge sunduslikku aega ära teenima astumist teatava kaitsevälise ettevalmistuse on omandanud, võib sõjaminister §§ 9. ja 10. nimetatud tegeliku teenistuse ja ühes sellega § 95. ettenähtud kursuste aega lühendada, toimetades seda selle järele, millisel määral nimetatud kodanikud tegelikku kaitseväeteenistuses astudes sõjaliselt ette valmistatud olid.

Kümnes peatükk.

Kaitseväge õppeasutuste kasvandikkudest.

§ 99. Kaitseväge õppeasutustesse võetakse kodanikke vastu kaitseväge õppeasutuste seadluses ettenähtud tingimustel.

§ 100. Kaitseväge õppeasutuste kasvandikud loetakse alalises kaitseväge teenijateks.

§ 101. Iga kasvandiku kohta, kes ei ole alalisest kaitseväest õppeasutusse astunud, peab õppeasutus sellele kaitseväge ringkonna ülemale, kelle alla vastuvõetu alaline elukoht kuulub, saatma tarvilikud teated kasvandiku kaitseväeteenistusse võetute nimekirja sissekandmiseks.

§ 102. Õppeasutusest enne õppeaja lõppu väljaastunud ehk väljaheidatud kasvandikud saadetakse otsekohe peale väljaastumist ehk väljaheitmist väeosadesse, kus nemad §§ 9-s ja 10-s nimetatud sunduslikust ajast teenimata jäänud osa peavad ära teenima, misjuures need, kes õppeasutuses viibisid üle kuue kuu, on kohustatud peale selle veel õpetuse eest kaitseväge õppeasutuste seadluses ettenähtud aja ära teenima.

Üheteistkümnes peatükk.

Käsus-, reserv- ja maakaitsevälaste tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine.

I osa.

Käsusväelaste tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine.

§ 103. Käsusväelased kutsutakse tegelikku kaitseväeteenistusse:

a) sõjaministri korraldusel § 28. põhjal, ja

b) mobilisatsiooni korral — ühesugustel alustel reservväelastega.

§ 104. Mobilisatsiooni korral sünnib käsusväelaste tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine täiesti ühel alusel käesoleva peatüki II-ses osas käsitatud reserv- ja maakaitsevälaste mobilisatsiooni korral tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumisega.

Paragrahv 133. p. d käsusväelaste kohta ei maksa.

§ 105. Paragrahv 103. p. a tähendatud juhtumisel annab tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumise käsu sõjaminister, Kui tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine sünnib õppuste otstarbel, siis toimetatakse seda § 107. ettenähtud määruste järele reserv- ja maakaitsevälaste õppustele kutsumise kohta. Kõigil muil juhtumistel sünnib käsusväelaste tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumise käsu teostamine erimääruste järgi, missugused välja annab sõjaminister kokkuleppel siseministriga.

II osa.

Reserv- ja maakaitsevälaste tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine.

I jagu.

Üldmäärused.

§ 106. Reserv- ja maakaitsevälaste tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumine sünnib:

a) õppuste otstarbel — käesoleva seaduse § 29. põhjal ja

b) mobilisatsiooni korral vastavalt põhi-seaduse 82. paragrahvile.

§ 107. Reserv- ja maakaitsevälaste õppustele kutsumise kord määratakse kindlaks erimäärustes, mille välja annab sõjaminister kokkuleppel siseministriga.

§ 108. Mobilisatsiooni korral kutsutakse reserv- ja maakaitsevälased tegelikku kaitseväeteenistusse järkude, aastakäikude ja eriala või väljaõppe liikide järgi nii suurel arvul ja selle järgi, kuidas riigikaitse tarvidused seda nõuavad, kusjuures mobilisatsioon võib olla:

a) üldine, kui kaitseväeteenistusse kutsutakse reserv- ja maakaitsevälaste järkude teatavad aastakäigud korraga üle kogu maa, ja

b) osaline, kui mobilisatsiooni alla kuuluvad ainult vabariigi territooriumi teatava osa reserv- ja maakaitsevälased ehk ainult teatavad reserv- ja maakaitsevälaste liigid.

§ 109. Igal asutusel ja isikul, kes reserv- ja maakaitsevälaste tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumisest ja sellega seotud töödest on kohustatud osa võtma, peab juba rahuajal alati valmis olema oma mobilisatsiooni tööde täielik kava, millest ta mobilisatsiooni korral täpne pealt peab kinni pidama.

§ 110. Belmises (§ 109) paragrahvis nimetatud tööde ja eeltööde juhtimine ja kontrollimine sünnib alluvuse järjekorras, kusjuures sõjaministeriumil õigus on ka temale mittealluvate asutuste ja isikute mobilisatsiooni tööde ja eeltööde täitmist igal ajal kontro-

leerida. Peale selle alluvad kõik kaitseväe ringkonnas asuvad linna-, maakonna-, valla- ja alevivalitsused ning politsei asutused mobilisatsiooni tööde ja eeltööde juhtimise ning täitmise alal kohalikule kaitseväe ringkonna ülema, kusjuures viimasel omavalitsuste ja politsei asutuste üle distsiplinaar võimu ei ole.

2. jagu.

Mobilisatsiooni väljakuulutamise kord.

§ 111. Riigikogu ehk Vabariigi Valitsuse otsus mobilisatsiooni kohta antakse sõja- ja siseministri allkirjadega viibimata edasi täitmiseks nendele asutustele ja isikutele, kelle tegevus mobilisatsiooni läbiviimisega seotud.

§ 112. Kohalikud kaitseväe või kodanlikud asutused, kes mobilisatsiooni teadaande varem kätte saavad, on kohustatud seda viibimata teistele asutustele, kes teda veel kätte saanud ei ole, edasi andma. Viimased peavad sarnasel juhtumisel toimetama niisama, nagu oleksid nemad teadaande oma otsekohele ülemalt saanud.

§ 113. Politseiasutused ja alevi- ning valivalitsused on kohustatud mobilisatsiooni teadaande oma piirides välja kuulutama ja kõik abinõud selleks tarvitusele võtma, et tema viibimata kõigile teatavaks saaks.

§ 114. Mobilisatsiooni alal saadetavad telegrammid ja paketid peab väljaspool igasugust järjekorda edasi toimetama ja nende eraldamiseks teistest peavad nad kandma pealkirja „Mobilisatsiooni alal“.

§ 115. Mobilisatsiooni teadaande kättesaamise aja üle on iga asutus ja isik kohustatud viibimata peale teadaande kättesaamist teatama oma otsekohesele ülemusele.

3. jagu.

Mobilisatsiooni täideviimise kord.

§ 116. Mobilisatsiooni täideviimist peab algama otsekohe peale mobilisatsiooni teadaande kättesaamist.

§ 117. Kõik asutused, ettevõtted ja isikud, kelle juures tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutavad reserv- ja maakaitseväelased teenivad, on kohustatud neid otsekohe peale mobilisatsiooni teadaande koha peal välja kuulutamist teenistusest vabastama ja nendega igasugused arved ära õiendama.

Käesolevas paragrahvis tähendatud asutuste ja ettevõtete hulka ei kuulu sõjaministeerium ja temale alluvad asutused ning kaitseväeosad. Kõik mobilisatsiooni alla kuuluvad reserv- ja maakaitseväelased, kes mobilisatsiooni väljakuulutamise silmapilgul sõjaministeeriumis ja temale alluvates asu-

tustes ning kaitseväeosades teenivad, arvatakse mobilisatsiooni väljakuulutamise päevast peale tegelikku kaitseväeteenistusse astunuks.

§ 118. Administratiiv korras või kohtulikult arestiga karistatud vahiallviibijad mobilisatsiooni alla kuuluvad kodanikud vabastatakse mobilisatsiooni väljakuulutamisel vahi alt. Istumata jäänud karistuse aja osa peavad nad ära kandma peale tegelikku kaitseväeteenistuse lõppu.

§ 119. Mobilisatsiooni teadaanne antakse mobilisatsiooni alla kuuluvale kätte 5 tunni kestel, arvates teadaande saamise silmapilgust valla-, alevivalitsuses või politseijaoskonnas.

Mobiliseeritaval on oma koduste asjade korraldamiseks aega kunni 8 tunni möödumiseni, arvates teadaande saamisest ülnimetatud asutustes.

Viimase tähtaja möödudes on mobiliseeritav kodanik kohustatud otsekohe neile määratud kogumise kohtadesse teele asuma, tehes tunnis mitte alla 5 kilomeetrit.

§ 120. Välisriigis viibijad mobilisatsiooni alla kuuluvad reserv- ja maakaitseväelased on kohustatud peale mobilisatsiooni väljakuulutamist viibimata Eestisse tagasi sõitma ja teenistusse võtmiseks selle kaitseväe ringkonna ülema juurde ilmuma, kelle juures nad arvestatud on.

§ 121. Neid mobilisatsiooni alla kuuluvaid reserv- ja maakaitseväelasi, kes kogumise kohtadest üle 10 kilomeetri kaugel elavad, on kohalikud omavalitsuse asutused kohustatud, kas küüdiga, raud- ehk veeteel või mõnel muul viisil, mis kiiret edasisaatmist võimaldab, omal kulul kogumise kohta saatma.

§ 122. Kõik autojuhid, motoristid ja lendurid, kes sarnase veo- ehk sõiduabinõu korral teenivad, mis mobilisatsiooni korral kaitsevärke võtmise alla kuulub, peavad ühes nimetatud veo- või sõiduabinõuga veoabinõude kogumise kohta ilmuma.

Veo- või sõiduabinõu kaitsevärke võtmise korral peavad nemad ühes veo- või sõiduabinõuga ilmuma väeossa, kuhu veo- või sõiduabinõu määratud.

§ 123. §§ 117, 118 ja 119 ei ole maksavad reserv- ja maakaitseväelaste suhtes, kes § 50. põhjal tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumiseks ajapikendust saavad, kunni ajapikenduse lõpuni.

§ 124. Kogumise kohtadeks, kuhu tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutavad reserv- või maakaitseväelased teenistusse vastuvõtmiseks ilmuma peavad, on, kui selleks teisi kogumise kohti ette nähtud ei ole, kaitseväre ringkondade ülemate asukohad.

§ 125. Mobiliseeritavate reserv- ja maakaitseväelaste kogumise kohtades peavad juba rahuajal kohaliku omavalitsuse asutuse poolt mobiliseeritavate vastuvõtmiseks ja juba vastuvõetute ajutiseks kunni väeosadesse saatmiseni ärapaigutamiseks tarvilikud ruumid määratud olema. Mobilisatsiooni väljakuulutamisel peavad omavalitsuse asutused nimetatud ruumid viibimata kaitseväge ringkonna ülemale üle andma. Ruumide sissesead, kütte ja valgustuse eest hoolitsevad omavalitsuse asutused.

§ 126. Mobilisatsiooni alla kuuluvate reserv- ja maakaitseväelaste kehaline järelevaatus sünnib kogumise kohas kahe arsti poolt, kellest üks tervishoiu peavalitsuse ja teine kaitseväge tervishoiu valitsuse poolt määratakse.

Kaitseväge arsti puudusel võivad mõlemad arstid tervishoiu peavalitsuse poolt määratud olla.

Arstide määratud ajal kohale mitteilmumise korral on kohalikul kaitseväeteenistuse komisjoni esimehel õigus oma äranägemise järele vastuvõtmiseks määrata igat arsti, kui viimane mobilisatsiooni töödest vaba on.

§ 127. Paragrahv 122. teises lõikes ettenähtud juhtumisel sünnib mobilisatsiooni alla kuuluva autojuhi, motoristi ehk lenduri kehaline järelevaatus väeosas, viimase arsti poolt.

§ 128. Neid reserv- ja maakaitsevaelasi, keda järelevaatus toimetav arst tegelikult kaitseväeteenistuseks kõlblikuks ei loe, on tema kohustatud saatma järelevaatusle kohaliku ringkonna kaitseväeteenistuse komisjoni või abikommissjoni. Viimaste otsus on nende kohta, keda kaitseväeteenistuseks kõlblikuks tunnustatakse, lõpulik ja ei võimalda edasikambamist.

§ 129. Kõik kaitseväeteenistuseks kõlblikuks tunnustatud reserv- ja maakaitsevaelased loetakse teenistusse vastuvõetuks ja määratakse kaitseväge osadesse ja asutustesse varem kindlaksmääratud mobilisatsiooni plaani järele.

Paragrahv 127. ettenähtud korras väeosa arsti poolt kaitseväeteenistuseks kõlblikuks tunnustatud mobilisatsiooni alla kuuluvad autojuhid motoristid ja lendurid jäävad väeosas, kuhu veo- või sõiduabinõu, mille peal nemad teenivad, määratud.

§ 130. Ühes veo- või sõiduabinõudega § 122. ettenähtud korras väeosas ilmunud mobilisatsiooni alla mittekuuluvaid autojuhte, motoriste ja lendureid, ning väeosa arsti poolt § 127. ettenähtud korras kaitseväeteenistuseks mitte kõlblikuks tunnustatud mobilisatsiooni alla kuuluvaid autojuhte, motoriste ja lendureid, on väeosa ülemal õigus oma äranägemise järgi kunni ühe nädalani tee-

nistuses pidada. Hiljemalt nimetatud tähtaja lõpul saadetakse väeosa arsti poolt mitte kõlblikuks tunnustatud mobilisatsiooni alla kuuluvad autojuhid, motoristid, ja lendurid § 128. ettenähtud korras kaitseväeteenistuse komisjoni järelevaatusle, kuna mobilisatsiooni alla mitte kuuluvad autojuhid, motoristid ja lendurid saadetakse tagasi oma elukohta ehk võetakse tegelikult kaitseväeteenistusse, kui nende järgi tarvidus on ja nad ise soovivad tegelikult kaitseväeteenistusse astuda.

§ 131. Vastuvõetud reserv- ja maakaitsevaelased loetakse vastuvõtmise silmapilgust tegelikult teenistusse astunuks.

§ 132. Määratud ajaks kogumise kohta mitteilmunute vastuvõtmine sünnib vastavalt §§ 76. ja 77.

§ 133. Kogumise kohta ilmudes peab igal reserv- ja maakaitsevaelasel omalt poolt kaasa võetud olema:

- a) kaitseväeteenistuse tunnistus;
- b) kolme päeva toidumoon;
- c) lusikas;
- d) vähemalt kolmeks kuuks kõlblikud

aastajale vastavad kaitseväge, kaitseleidu või erariided ja saapad.

Kaasatoodud toidu ja varustuse eest maksetakse reserv- ja maakaitsevaelastele tasu sõjaministri poolt antud juhtnõõride järele.

§ 134. Mobilisatsiooni väljakuulutamise ja kõik riigi ja omavalitsuse asutused, kes mobilisatsiooni läbiviimise alal töötavad, kohustatud samasuguse tööaja peale üle minema kui kaitseväge asutused.

§ 135. Lähemad juhtnõõrid reserv- ja maakaitsevaelaste tegelikult kaitseväeteenistusse kutsumise, vastuvõtmise ja väeosadesse saatmise ning kõige sellega seotud töödest ja eeltöödest osavõtjate asutuste ja isikute tegevuse üle avaldatakse juhatuskirjas, mille välja annab sõjaminister kokkuleppel sise-, raha-, teede- ning töö- ja hoolekandeministriga.

Kaheteistkümnnes peatükk.

Kutse- ja kontrollmobilisatsioon.

§ 136. Reserv- ja maakaitsevaelaste tegelikult kaitseväeteenistusse kutsumisest ja sellega seotud töödest ning eeltöödest osavõtjate asutuste ja isikute ning kaitsevägeosade mobilisatsiooni korras valmisoleku kontrollimiseks on Vabariigi Valitsusel õigus sõjaministri ettepanekul toime panna reserv- ja maakaitsevaelaste katsemobilisatsiooni.

§ 137. Katsemobilisatsioon viiakse läbi täiesti ühel alusel üheteistkümnenda peatüki II-ses osas käsitatud reserv- ja maakaitsevaelaste mobilisatsiooni korral tegelikult kait-

seväeteenistusse kutsumisega. Sellega seotud kulud kannab riik.

§ 138. Katsemobilisatsiooni puhul tegelikku kaitseväeteenistusse võetud kodanikke ei tohi üle kolme päeva teenistuses pidada.

§ 139. Eriti kaitseväe asutuste ja osade mobilisatsiooni korraks valmisoleku kontroleerimiseks võib sõjaminister väeosades ja asutustes oma äranägemise järgi toime panna kontrollmobilisatsiooni.

§ 140. Kontrollmobilisatsioon viiakse läbi sõjaministri poolt väljaantud juhatuskirja järel.

Kolmasteistkümmes peatükk.

Kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvestamine.

§ 141. Kõik 17—55 aasta vanused meeskodanikud, välja arvatud need, kes kaitseväeteenistusest vabastatud on, peavad kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvele võetud olema.

§ 142. Tegelikus kaitseväeteenistuses olevad kodanikud peetakse arvel kaitseväe asutustes ja osades vastavates eriseadlustes ettenähtud korras; tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatud ja tegelikku kaitseväeteenistusse veel mitte astunud kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikke arvestatakse nende alalise elukoha järel käesolevas peatükis ettenähtud korras.

§ 143. Tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatud ja sellesse veel mitte astunud kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikke arvestavad:

a) igas vallas ja alevis tema piirkonnas elutsejaid, vastav valla- või alevivalitsus;

b) igas linnas, tema piirkonnas elutsejaid, vastav linna politsei asutused ja

c) igas kaitseväe ringkonnas, kõiki tema piirkonnas elutsejaid vastav kaitseväe ringkonna ülem.

Nendes alevites, kus kodanikkude elukoha registreerimine on pandud politsei peale, täidab viimane ka käesolevas paragrahvis ettenähtud kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvestamist.

Aruandja J. Holberg (loeb):

§ 144. Igas kaitseväe ringkonnas juhib eelmise paragrahvi (§ 143) pp. a ja b nimetatud asutuste tegevust tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatud ja sellesse veel mitte astunud kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvestamise alal vastav kaitseväe ringkonna ülem. Üleriiklikult juhib nimetatud kaitseväeteenistuse-kohuslike arvestamist sõjaministri korralduste järgi kindralstaap.

Juhataja M. Juhkam: § 144. juurde on aruandja poolt tehtud ettepanek, lõplause: „Üleriiklikult juhib nimetatud kaitseväeteenistuse-kohuslike arvestamist sõjaministri korralduste järgi kindralstaap“ asemel võtta: „Üleriiklikult juhib nimetatud kaitseväeteenistuse-kohuslike arvestamist sõjaministri korralduste järgi vastav sõjaministeeriumi keskasutus“. II lugemisel sarnast parandust tehtud ei ole, aga et kindralstaap on keskasutus, siis võiks vist lugeda parandust redaktsiooniliseks. (K. Virma, stp: Aruandja peab seletama, et parandus sisuline ei ole, vaid redaktsiooniline.)

Aruandja J. Holberg: Asjalugu on nii, et praegu on kindralstaap ka sõjaministeeriumi keskasutus, aga võib olla pannakse kindralstaabile teine nimetus. Sisuliselt parandus midagi ei muuda. (K. Virma, stp: Miks ei muuda! J. Kana, töer: Kui kindralstaabi nime muudetakse, siis muudetakse vastavalt ka seadust! J. Tõnisson, rhv: Alles seaduse muutmise juures saab kindralstaabi ümber nimetada.) Sisuliselt see ei muuda, kindralstaap on ikkagi keskasutus. (J. Tõnisson, rhv: Käesolevas seaduseelnõus on nimetatud palju keskasutusi. A. Anderkopp, töer: Parandus on ikka sisuline.)

Juhataja M. Juhkam: Aruandja ettepaneku vastu on vaieldud, siis kavatsen selle eriti hääletamisele panna. (J. Hüneron, põl: Ei saa hääletamisele panna! J. Tõnisson, rhv: Ega meie ei saa III lugemisel muutma hakata. A. Anderkopp, töer: Ta on ikkagi kitsendav parandus.) Et parandus II lugemisel tehtud ei ole, ei tule ta hääletamisele. Hääletamisele tuleb § 144. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 144. vastu võetud.

Aruandja J. Holberg kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 145—211.

§ 145. Aluseks eelmises (§ 144) paragrahvis nimetatud kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvestamise juures on:

a) tegelikus kaitseväeteenistuses teeninute arvestamise juures — kaitseväe osadest ja asutustest saadud dokumendid ja tunnistused, ning

b) tegelikus kaitseväeteenistuses mitte teeninute arvestamise juures — nende vanadust tõendavad dokumendid.

§ 146. Meeskodanikud, kes tegelikus kaitseväeteenistuses veel ei ole olnud, võetakse

§ 143. nimetatud arvestamise asutuste poolt kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvele:

a) iga aasta 1-seks jaanuariks kõik need meeskodanikud, kes nimetatud kuupäevaks 17 aastat vanaks saanud ja

b) 17—55 aasta vanused meeskodanikud, kes mõnesugustel põhjustel kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvele veel võetud ei ole, kuid arvestamise alla kuuluvad, peale sarnaste kodanikkude § 143. pp. a ja b nimetatud arvestamise asutuse piirkonda ilmumist.

§ 147. Eelmise (§ 146) paragrahvi p. a tähendatud kodanikud on kohustatud ennast sellel aastal, mille jooksul nemad 17 aastat vanaks saavad, 1. juunist kuni 1. novembrini kohalikus arvestamise asutuses üles andma. Kohalikud arvestamise asutused on kohustatud nende kohta nimekirjad sama aasta 20. novembriks lõpulikult kokku seadma, neid III järgu reservväelaste arvele võtma ja nimekirjad sama aasta 1. detsembriks kohalikule kaitsevääringkonna ülemale ära saatma. § 146. p. b tähendatud isikud on kohustatud, ilmudes valla, alevi ehk linna piirkonda ennast kohalikus arvestamise asutuses seitsme päeva jooksul kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvele võtmiseks üles andma.

Välisriigis viibijad vastava vanusega kodanikud on kohustatud ennast üles andma kohalikkudes Eesti konsulaatides. Viimased on kohustatud nimekirjad ja teated nende kohta Harju kaitsevää ringkonna ülemale saatma.

Vangimajades vahiallviibijate kohta seavad kokku nimekirjad ja saadavad teated vangimajade ülemad vangimaja asukoha järele vastavale kaitsevää ringkonna ülemale.

§ 148. Tegelikult kaitseväeteenistuses olnud ja sellest vabastatud kaitseväeteenistuse-kohuslik kodanikud võetakse arvestamise asutuste poolt uuesti arvele, peale nende tegelikult kaitseväeteenistusest vabastamist.

§ 149. Kõik tegelikult kaitseväeteenistusest vabastatud kodanikud, on kohustatud seitsme päeva jooksul peale tegelikult kaitseväeteenistusest vabastamist ennast kohalikus arvestamise asutuses registreerima.

Kunni arvestamise asutusesse ilmuniseni ja seal arvele võtmiseni loetakse tegelikult kaitseväeteenistusest vabastatud kodanikud tegelikult kaitseväeteenistuses oliajaks.

§ 150. Kaitseväeteenistuse-kohuslike arvelt kustutatakse maha järgmised kodanikud:

- a) surnud;
- b) kaitseväeteenistusest vabastatud;
- c) kaitseväeteenistuse aja ärateeninud;
- d) sunduslikku aega alalise kaitsevähke ära teenima astunud;

e) sõjakorral tegelikult kaitseväeteenistusse kutsutud;

f) ohvitseriks ülendatud, ja

g) § 4. põhjal töödele määratud.

Tegelikult kaitseväeteenistusest vabastatud ja sellesse veel mitte astunud kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude karistamisest kõigi õiguste kaotamisega on prokuröörid kohustatud iga kord sellele kaitsevää ringkonna ülemale teatama, kelle juures nimetatud isik arvestatud on.

§ 151. Tegelikult kaitseväeteenistusest vabastatud ja sellesse veel mitte astunud kaitseväeteenistuse-kohuslike arvel olevad kodanikud võivad vabariigi piirides oma elukohta muuta ja välisriiki sõita ühel alusel teiste kodanikkudega, kuid nemad on kohustatud sealjuures arvestamise määrusi täitma.

§ 152. Elukoha muutmise korral loetakse eelmises (§ 151) paragrahvis nimetatud kodanikud endise elukoha arvepidamise asutuste poolt arvelt maha ja võetakse uue elukoha arvepidamise asutuse poolt uuesti arvele.

§ 153. Tegelikult kaitseväeteenistusest vabastatud ehk sellesse veel mitte astunud kaitseväeteenistuse-kohuslikud kodanikud on kohustatud:

a) elukoha muutmise puhul ühest § 143. pp. a ja b nimetatud arvestamise asutuse piirkonnast teise sellest seitsme päeva jooksul pärast vana elukohast lahkumist endisele ja ka uuele kohalikule arvestamise asutusele teatama;

b) astudes ametisse asutusse ehk ettevõttesse sarnase koha peale, mis tegelikult kaitseväeteenistusse ilmuniseks ajapikendust annab ja lahkudes sellest, seitsme päeva jooksul peale ametisse astumist ja ametist lahkumist sellest kohalikule kaitsevää ringkonna ülemale teatama, ametisse astumise korral teatele juurde lisades ametisse astumist tõendavad dokumendid.

c) välisriiki sõidu puhul enne ärasõitu sellest oma elukoha järele kohalikule arvestamise asutusele teatama;

d) üle neljateistkümnepäeva välisriigis ühe koha peal viibides Eesti konsuli juures kohale jõudmisest ja ärasõidust registreerima ja välisriigist tagasisõidu puhul sellest seitsme päeva jooksul pärast tagasisõitu oma elukoha järele kohalikule arvepidamise asutusele teatama;

e) merimehed, kes välisriigis tegelikkude laevateenijatena teenivad, peavad iga kuue kuu tagant ennast kohaliku Eesti konsuli juures registreerima.

§ 154. Eelmise (§ 153) paragrahvi pp. a, b, c ja e põhjal saadud teated on § 143. pp. a ja b tähendatud arvestamise asutused kohus-

tatud seitsme päeva jooksul kohalikule kaitseväge ringkonna ülemale edasi saatma.

§ 155. Paragrahv 153. p. a täitmine ei ole sunduslik, kui isik oma alalise elukoha muudab selle linna, alevi ehk valla piirides, kus ta arvel on, ja kui isik väljaspool neid piire omast alalisest elukohast ajutiselt ära on, kui ajutine äraolek ei kesta üle kolme kuu.

Ajutiselt oma alalisest elukohast äraolijad kodanikud on kohustatud nende äraoleku ajal mobilisatsiooni väljakuulutamise korral ilmuma tegelikku kaitseväeteenistusse astumiseks, kui nemad mobilisatsiooni alla kuuluvad, lähemasse tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutavate kodanikkude kogumise kohta.

§ 156. Arvestamise teel saadud andmete võrdlemiseks tegelikult alalolevate tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatud ja sellesse veel mitte astunud kaitseväeteenistuse kohuslike kodanikkudega ja viimaste kaitseväeteenistuseks kõlbulikkuse kontrollamiseks on sõjaministril õigus kokkuleppel siseministriga nimetatud kodanikke tarviduse järgi kontrollkukkukogumistele kutsuda.

§ 157. Kontrollkukkukogumise kutse alla kuuluvad kõik kutse piirkonnas asuvad kutsejärgu kaitseväeteenistuse-kohuslikud kodanikud selle peale vaatamata, kus nad arvestatud on.

§ 158. Kontrollkukkukogumistele kutsutud kodanikud kogutakse:

a) linnades — kaitseväge ringkonna ülema poolt määratud kohtadesse ja

b) maal- valla- ja alevialitsuste juurde.

§ 159. Isiklikust kontrollkukkukogumistele ilmumisest on vabastatud

a) § 50. p. a nimetatud isikud;

b) kõik raudteedel teenijad;

c) laeva või sadama teenijad;

d) vahiallviibijad;

e) haiged, kes haiguse raskuse või iseloomu tõttu ilmuda ei saa.

Asutused ja ettevõtted, kelle teenijad isiklikust ilmumisest vabastatud on, on kohustatud kontrollkukkukogumiseks määratud päevaks kohalikule kaitseväge ringkonna ülemale saatma mitteilmujate isikute nimekirja ühes nende kaitseväeteenistuse tunnistustega.

Vahiallviibijate kohta saadavad kokkukogumiseks määratud päevaks teated kohalikule kaitseväge ringkonna ülemale need vangimajade ülemad, politsei asutused ja valla- ning alevialitsused, kelle juures nimetatud isikud vahiall viibivad.

Haiged peavad kokkukogumiseks määratud päevaks kohalikule arvestamise asutusele haiguse tunnistuse ühes kaitseväeteenistuse tunnistusega saatma.

§ 160. Paragrahv 143. pp. a ja b nimetatud arvestamise asutused on kohustatud selle järele valvama, et nende juures arvestamise alla kuuluvad kaitseväeteenistuse-kohuslikud kodanikud korralikult arvestamise määrusi täidaksid.

§ 161. Arvestamise asutuste ülesannete korraliku täitmise järele valvavad:

§ 143. pp. a ja b tähendatud asutuste järele — igas kaitseväge ringkonnas selle ülem ja b) kõigi arvestamise asutuste järele — kindralstaap.

§ 162. Eelmise (§ 161) paragrahvi põhjal arvestamise järele valvama õigustatud isikutel ja nende otsekohestel ülematel on õigus igal ajal nende järelevalve alla kuuluvates arvestamise asutustes arvestamist revideerida.

§ 163. Üldine järelevalve tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatud ja sinna veel mitte astunud kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude arvestamise üle on sõja- ja siseministril, kumbagil temale alluvates asutustes.

§ 164. Lähemad juhtnöörid kaitseväeteenistuse kohuslike kodanikkude arvestamise kohta, selleks tarvilikkude raamatute, blanketide ja dokumentide vormid ning asjaajamise kord määratakse juhatuskirjas, mille välja annab sõjaminister kokkuleppel siseministriga.

Neljateistkümnes peatükk.

Tööteenistus.

§ 165. Paragrahv 4. põhjal kaitseväeteenistuse asemel kaitseväge huvide kohaseid töid toimima kohustatud meeskodanikkude tööteenistuse kestus ja selle käik on täiesti sarnane käesoleva seaduse teises peatükis käsitatud kaitseväeteenistuse kestusega ning selle käiguga, ja tööteenistuse-kohuslikudel meeskodanikkudel on tööteenistuse suhtes samasugused kohused, kui kaitseväeteenistuse-kohuslikudel kodanikkudel kaitseväeteenistuse suhtes.

§ 166. Tööteenistuse-kohuslike kodanikkude tööteenistusest vabastamine ja tegelikku tööteenistusse võtmine ning sellest vabastamine sünnib ühel ajal ja alusel kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikkude kaitseväeteenistusest vabastamisega ja tegelikku kaitseväeteenistusse võtmisega ning sellest vabastamisega, kusjuures tegelikku tööteenistusse ilmumiseks ajapikendust võib saada ainult tervislikudel ja majanduslikudel põhjustel.

§ 167. Kaitseväeteenistuse asemel töid toimima kohustatud kodanikud peetakse tööteenistuse-kohuslike arvel samade asutuste poolt, kes kaitseväeteenistuse-kohuslike kodanikke arvestavad, kusjuures tööteenistuse-kohuslikud nende arvestamise suhtes samasuguseid määrusi peavad täitma kui kaitse-

väeteenistuse-kohuslikud kodanikud viimaste arvestamise suhtes.

§ 168. Tööteenistuste-kohuslikkudele kodanikkudele, kes omad kodaniku õigused kaotasid olles kaitseväeteenistuses, loetakse nende poolt ära teenitud kaitseväeteenistuse aeg äratäidetud tööteenistuse aja arvele.

§ 169. Tööteenistuse-kohuslikud kodanikud, kes omad kodaniku õigused tagasi saavad, võetakse vastava arvestamise asutuse poolt kaitseväeteenistuse-kohuslikkude arvele, vastavalt vanadusele, kas alalisse kaitseväge, käsutus-, reserv- ehk maakaitseväge, kusjuures nimetatud kodanikkude poolt äratäidetud tööteenistuse aeg ära teenitud kaitseväeteenistuse aja arvele loetakse.

Kodanikuõiguste tagasisaamisel peab iga tööteenistuse-kohuslik kodanik sellest viibimata kohalikule arvestamise asutusele teatama.

§ 170. Töödele määramist korraldab rahualajal sõjaminister kokkuleppel siseministriga, sõjaajal — kaitseväge ülemjuhataja.

§ 171. Tegelikult tööteenistuse ajal saavad tööteenistuse-kohuslikud palga ja varustuse eriseadluse järgi.

§ 172. Lähemad juhtnöörid tööteenistuse täitmise alal annab sõjaminister kokkuleppel siseministriga.

Viieteistkümnnes peatükk.

Kaebtused kaitseväeteenistuse ja tööteenistuse asjus.

§ 173. Kaebtused esitatakse kirjalikult.

§ 174. Kaebtuse esitamine ei vabasta kaebajat käesolevas seaduses ettenähtud kohustustest.

§ 175. Kaebtused kutsealuste nimekirjades ettetulnud vigade ja puuduste üle peavad kunni 25. veebruarini kohaliku kaitseväeteenistuse komisjoni nimele esitatud olema sellele asutusele, kelle peale kaebtus tõstetud. Viimane saadab kaebtuse ühes tarvilikkude õienduste ja oma seletusega seitsme päeva jooksul kaitseväeteenistuse komisjonile.

§ 176. Kaitseväeteenistuse komisjon on kohustatud kaebtused läbi vaatama, tarvilikul korral asja kohta täiendavaid andmeid koguma ja teatab tehtud otsusest kaebajale ja kaebtuse vastuvõtnud asutusele seitsme päeva jooksul peale otsuse tegemist.

§ 177. Kaebtused kaitseväeteenistuse komisjoni tegevuse peale esitatakse kahe nädala jooksul pärast otsuse väljakuulutamist kaitseväeteenistuse peakomisjoni nimele sellele komisjonile, kelle peale kaebtus tõstetud. Viimased saadavad kaebtuse ühes tarvilikkude dokumentidega, õiendustega ja seletustega 14 päeva jooksul peakomisjonile.

§ 178. Peakomisjon vaatab uuesti arstlikult läbi ainult neid kaebajaid, kelle kohta kaitseväeteenistuse komisjonide otsused ühel häälel ei ole tehtud. Kaebajaid, kelle kohta otsus kaitseväeteenistuse komisjonis ühel häälel tehtud, vaatab peakomisjon uuesti arstlikult läbi ainult siis, kui seda tarvilikuks leiab.

§ 179. Peakomisjoni otsused antakse kaebajale ja kaebealusele teada seitsme päeva jooksul pärast otsuse tegemist.

§ 180. Peakomisjoni otsused on lõpuliikud ja nende peale võib edasi kaevata Riigi-kohtu administratiiv korras.

Kuueistkümnnes peatükk.

Kaitseväge- ja tööteenistuse-kohuslikkude kodanikkude tegelikku kaitseväge- ja tööteenistusse kutsumisega ning vastuvõtmisega ja arvestamisega seotud kulud.

§ 181. Kaitseväge- ja tööteenistuse-kohuslikkude kodanikkude tegelikku kaitseväge- ja tööteenistusse kutsumisega ning vastuvõtmisega ja arvestamisega seotud kulud kannavad asutused, kes kulud teinud, oma summadest, kui käesolevas seaduses teisiti ette nähtud ei ole.

§ 182. Kaitseväeteenistuse komisjonide liikmetele ja komisjonides töötavatele isikutele maksetakse väljasõitudel päeva- ja sõiduraha sõjaministeeriumi eelarve summadest. Sõitudel raud- ja veeteedel võib neile sõiduraha asemel kaitseväge sõidupilet antud saada.

§ 183. Tegelikku kaitseväge- ja tööteenistusse kutsutud kodanikud ei saa kunni tegelikku teenistusse astumiseni riigi poolt mingisugust tasu ega varustust.

§ 184. Kaitseväge- ja tööteenistusse astunud kodanikud saadetakse kogumispunktidest väeosadesse riigi kulul. Palga, toidu ja muu varustuse peale arvatakse nemad tegelikku kaitseväeteenistusse astumise päevast.

§ 185. Paragrahv 80. põhjal kaitseväeteenistuse peakomisjoni järelevaatusele saadetavatele ja § 60. põhjal peakomisjoni poolt sinna kontroleerimise otstarbel järelevaatusele kutsutud kodanikkudele antakse kohaliku kaitseväge ringkonna ülema poolt peakomisjoni ja sealt tagasi sõiduks raud- ja veeteedel kaitseväge sõidupiletid.

Seitsmeteistkümnnes peatükk.

Ohvitseridest.

§ 186. Ohvitseride sundusliku tegelikku kaitseväeteenistuse aja kestus on ette nähtud kaitseväge õppeasutuste seadluses.

§ 187. Sundusliku tegeliku kaitseväeteenistuse aja ärateeninud ohvitserid, kui nemad mõnesugustel põhjustel tegelikust kaitseväeteenistusest lahkuvad, arvatakse tegelikust teenistusest vabastamise puhul reservväkke käskudega vabariigi kaitseväele.

§ 188. Teenistuse aeg reservväes kestab ohvitseridele kunni selle aasta lõpuni, mille jooksul ohvitser 45 aastat vanaks saab.

§ 189. Reservväes aja ärateeninud ohvitserid arvatakse maakaitsevärke, kus neile teenistus kestab kunni selle aasta lõpuni, mille jooksul ohvitser 55 aastat vanaks saab.

§ 190. Tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatud ohvitseri arvestab sõjaministeerium.

§ 191. Eelmise (§ 190) paragrahvi teostamise otstarbel on tegelikust kaitseväeteenistusest vabastatud ohvitseride suhtes maksvad §§ 153 ja 155 selle vahega, et §§ 153. pp. a, b ja c tähendatud juhtumistest tuleb ohvitseridel registreerida sõjaministeeriumis, aga mitte kohalikkudes §§ 143. pp. a, ja b nimetatud arvestamise asutustes.

Ajutiselt oma alalisest elukohast äraolekul peab reserv- või maakaitseväge ohvitser abinõud tarvitusele võtma selleks, et ta valitsuse korraldusi teenistusse kutsumise asjus õigel ajal teada saaks ja tegelikult võiks tähtjaks määratud kohta ilmuda.

§ 192. Reserv- ja maakaitseväge ohvitseride nimekirjadest kustutatakse maha ja nende nimekirjadesse ei loeta järgmisi ohvitseri:

a) need, kes surnud;

b) need, keda kaitseväeteenistuseks kõlbmatuks tunnistatud;

c) need, kes tegelikku kaitseväeteenistusse astunud;

d) need, kellelt ohvitseri auaste ära võetud ja

e) need, kes vabanevad kaitseväeteenistuse kohustuse täitmisest § 189. põhjal.

Ohvitseride nimekirjadest mahakustutamine sünnib käsukirjaga vabariigi kaitseväele.

Punkt d. nimetatud isikud arvatakse vastavalt vanadusele ja sellele, kas karistus sündis kõigi kodanikuõiguste kaotamisega, või mitte, kas käsutus- reserv- või maakaitsevärke, ehk vastavate töökohuslikkude kodanikkude nimekirja, kus nende edaspidine teenistuse käik sünnib üldistel alustel.

§ 193. Prokurörid on kohustatud reserv- ja maakaitseväge ohvitseride eeluurimise alla võtmisest, kohtu alla andmisest ja asjade lõpetamisest süütegude eest, mis enesega kaasa toovad aastme äravõtmise, iga kord sõjaministeeriumile teatama, juurde lisades kohtuotsuse ärakirja.

§ 194. Sõja korral võivad ohvitserid, kellelt auaste ära võetud, kiiduväärt teenistuse ja üles-

näidatud vahvuse eest seaduses ettenähtud korras auastme tagasi saada.

§ 195. Paragrahv 192. p. b nimetatud ohvitseri võib sõja korral kaitseväge ülemjuhataja tegelikku kaitseväeteenistusse kutsuda, ära kasutades neid riigi kaitseks äranägemise järgi.

§ 196. Ohvitseride kaitseväeteenistusest vabastamine tervisliku seisukorra tõttu sünnib ühel alusel teiste kaitseväeteenistuse-kohuslikkude kodanikkudega §§ 41. ja 42. ettenähtud korras.

§ 197. Sõjaminister võib reserv- ja maakaitseväge ohvitseri tegelikku kaitseväeteenistusse kutsuda:

a) ühes käsutusväelastega — § 28. ettenähtud korras;

b) õppuste otstarbeks — Vabariigi Valitsuse nõusolekul;

1) reservväe ohvitseri, kas kõiki ehk osakaupa, — mitte rohkem kui 8 korda, kokku mitte rohkem, kui üksteistkümneks kuuks kõige reservväes olemise aja jooksul, ja

2) maakaitseväge ohvitseri, kas kõiki ehk osakaupa, — mitte rohkem, kui 2 korda, kokku mitte rohkem, kui kolmeks kuuks kõige maakaitseväes olemise aja jooksul.

c) mobilisatsiooni korral — põhiseaduse § 82. alusel, kas kõiki ehk osakaupa, niikauaks, kui riigikaitse huvid seda nõuavad.

§ 198. Tegelikku kaitseväeteenistusse kutsumise korral on reserv- ja maakaitseväge ohvitserid kohustatud ilmuma neile varem ettemääratud väeosadesse, ja kui viimaseid ette määratud ei ole, siis kohaliku kaitseväge ringkonna ülema juurde.

§ 199. Tegelikku kaitseväeteenistusse illumise kutse teadaandmine ohvitseridele sünnib samuti, kui teistele kaitseväeteenistuse-kohuslikkudele kodanikkudele.

§ 200. Tegelikku kaitseväeteenistusse illumiseks antakse reserv- ja maakaitseväge ohvitseridele ajapikendust §§ 50, 51 ja 52 järele.

§ 201. Mobilisatsiooni korral tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutavad reserv- ja maakaitseväge ohvitserid, välja arvatud need, kes tegelikku teenistusse illumise ajapikendust saavad, arvatakse mobilisatsiooni teadaande kohapeal väljakuulutamise silmapilgust peale tegelikku kaitseväeteenistusse astunuks. Nende koduste asjade korraldamiseks antakse neile aega 6 tundi, missuguse aja möödumisel on nemad kohustatud toimetama vastavalt § 198., tehes tunnis maanteedel vähemalt 5 kilomeetrit. Sealjuures on neile sõit raud- ja veeteedel ning omnibusidel sõjaministeeriumi poolt väljaantud sellekohase tunnistuse ettenäitamisel prii. Vastavad kulud kannab riik. Palga ja

varustuse peale loetakse nemad tegelikku kaitsevæeteenistusse astumise päevast.

§ 202. Paragrahv 201 on maksev ka nende reserv- ja maakaitsevæe ohvitseride kohta, keda ühes käsutusvæelastega §§ 28 ja 105 põhjal kiirendatud korras tegelikku kaitsevæeteenistusse kutsutakse.

§ 203. Välisriigis viibijad mobilisatsiooni alla kuuluvad ohvitserid on kohustatud viibimata peale mobilisatsiooni väljakuulutamist Eestisse tagasi sõitma ja tegelikku kaitsevæeteenistusse ilmuma.

§ 204. Reserv- ja maakaitsevæe ohvitseride varustuse küsimus lahendatakse eriseadlusega.

§ 205. Kui väeosa ehk kaitsevæe ringkonna ülema juurde ilmunud tegelikku kaitsevæeteenistusse kutsutud reserv- ehk maakaitsevæe ohvitser haiguse tõttu teenistuse kohuseid täita ei saa, määratakse tema väeosa ehk kaitsevæe ringkonna ülema korraldusel kohalikkude kaitsevæe, ja kus neid ei ole, — linna ehk maakonna haigemaija, kus tema tervislik seisukord üldises korras kindlaks määratakse.

§ 206. Reserv- ja maakaitsevæe ohvitseridele, kes tegelikku kaitsevæeteenistusse kutsumise korral teenistusse ilmuvad hiljem kui seda lubab § 201, loetakse seaduslikkudeks mitteilmumise põhjusteks § 76. ettenähtud takistused. Peale ilmumise takistuste möödumist on ohvitserid kohustatud otsekohe tegelikku kaitsevæeteenistusse ilmuma.

Mobilisatsiooni alla kuuluvatest reserv- ja maakaitsevæe ohvitseridest vahiallviibijate kohta on maksev § 118.

§ 207. Kõik tegelikku kaitsevæeteenistusse astunud reserv- ja maakaitsevæe ohvitserid alluvad alalise kaitsevæe ohvitseride kohta maksvate määruste ja seaduste.

§ 208. Kõik riigi- ja omavalitsuse asutused on kohustatud kaitsevæe ringkondade ülematele reserv- ja maakaitsevæe ohvitseride tegelikku kaitsevæeteenistusse kutsumise juures nende võimupiiride kohaselt abi andma.

§ 209. Lähemad juhtnõõrid reserv- ja maakaitsevæe ohvitseride arvestamise ning tegelikku kaitsevæeteenistusse kutsumise üle annab sõjaminister kokkuleppel sise- ja välisministriga.

Kaheksateistkümmes peatükk.

Vastutuse kord kaitsevæeteenistuse kohustuse rikkumise eest.

§ 210. Kaitsevæeteenistuse kohustuse rikkumiste eest vastutavad süüdlased üldises korras kodanlikus kohtus ja nuhtlusseaduse põhjal järgmistes paragrahvides tähendatud eranditega.

§ 211. Kutsealuste nimekirjadesse sissekantud kodanikud, kes ilma mõjuva põhjuseta tegelikku kaitsevæeteenistusse vastuvõtmiseks kaitsevæe komisjoni poolt väljakuulutatud kohta ja ajal ei ilmunud ja need, kes ei ilmunud komisjoni poolt määratud tähtjaks arstlikule järeldatsumisele või läbivaatamisele, kuid ilmusid kunni 16. aprillini või 16. oktoobrini, vastavalt, kas selle seaduse § 20. järgi esimese või teise kutse meeste sekka kuulusid, karistatakse kui nemad teenistusse vastu võetud saavad, kaitsevæe ringkonna ülema sellekohase teadaande põhjal sõjavæe ülemuse poolt distsiplinaar korras.

Kes tähendatud kutsealustest aga peale 16. aprilli või 16. oktoobrist ilmusid või tabatud said ja tegelikku kaitsevæeteenistusse vastu võeti, niisama need, kes peale vastuvõtmist ilma mõjuva põhjuseta tegelikku kaitsevæeteenistusse astumiseks määratud ajaks kogumise kohta ei ilmunud, langevad sõjakohtu alla ja neid karistatakse Sõja Nuhtlus seaduse art. 128.—134. põhjal.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

„§ 212. Tegelikku kaitsevæeteenistusse astumise ajast peale (§ 83) allub kaitsevæelane kõigi tema poolt toimepandud süütegude eest kohtule ja karistusele Sõja Nuhtlus Seaduse järgi.“ Teen redaktsioonilise paranduse, võtta käesolevas paragrahvis sõnade „Sõja Nuhtlus Seaduse järgi“ asemele sõnad „Kaitsevæe kriminaal seaduste järgi“. See on üks ja seesama, kuid oleks otstarbekohasem.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja poolt on tehtud ettepanek, § 212. sõnade „Sõja Nuhtlus Seaduse järgi“ asemele võtta sõnad „Kaitsevæe kriminaal seaduste järgi“. Ettepaneku kohta on sõna rkl. Kornel'il.

K. Kornel (rhv): Teen ettepaneku, see parandus jätta redaktsiooni komisjoni hoolde, sellepärast et meil oli üldkomisjonis arutamisel terminite ühtlustamise küsimus. Üldkomisjonis oli härra Gustavson, kes on ühtlasi ka redaktsiooni komisjoni liige. Sellepärast arvan mina, et ei maksa praegu seda parandust teha, vaid jätame selle redaktsiooni komisjoni hoolde.

A. Anderkopp (töer): Ma toetan siiski selle paranduse vastuvõtmist. Ehk see parandus on küll pea täiesti redaktsiooniline parandus, aga redaktsiooni komisjoni hooldeks seda siiski jätta ei või. Mina olen ise redaktsiooni komisjoni esimees ja arvan, et redaktsiooni komisjon seda teha ei või, vaid Riigikogu peaks ise selle paranduse vastu võtma.

Sõjaminister **J. Soots**: Valitsuse nimel toetan seda parandust. See redaktsioon on läbi vaadatud sõjaväe prokurööri ja sõjaväe ringkonnakohtu esitaja poolt. Kui käesoleva paragrahvi tekst niisuguseks jätta, nagu ta on esitatud, siis võib ta arusaamatusi tekitada, kuna see uus redaktsioon, mis praegu on ette pandud, on täpne ja arusaamatusi ei tekita.

Juhataja **M. Juhkam**: Kas keegi nõuab tehtud paranduse eraldi hääletamist? Eraldi hääletamist ei nõuta. Panen § 212. ühes redaktsioonilise parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 212 ühes redaktsioonilise parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Holberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 213—223 ja lisa § 48. juurde.

§ 213. Käsutus-, reserv- ja maaitseväelased vastutavad kaitseväge kohtu ja distsipliinar korras ja Sõja Nuhtlus Seaduse järgi aja jooksul, millal nemad tegelikult kaitseväeteenistuses ei ole, järgmiste süütegude eest:

a) tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumise kutse mittetäitmise eest;

b) distsipliini rikkumiste eest kaitseväge vormi riiete kandmise ajal ja tervise järelikatsumise ajal kaitseväge haigemajas.

Tegelikult kaitseväeteenistuses olles vastutavad käsutus-, reserv- ja maaitseväelased nende poolt kordasaadetud süütegude eest ühel alusel alalise kaitseväes teenijatega.

§ 214. Alalise kaitseväge, reserv- ja maaitseväe ohvitserid ja alalise kaitseväge käsutus-, reserv- ja maaitseväe allohvitserid kaotavad oma auastme ja neid alandatakse rea-meesteks süüdi mõistmise puhul varguse, pettuse ja võõra varanduse omandamise eest, mis ette nähtud Rahukohtu Nuhtlusseaduse §§ 169—172, 173—176 ja 177.

§ 215. Sõja ajal või sõja puhul väljakuulutatud mobilisatsiooni kutse täitmata jäädud langevad sõjakohtu alla.

§ 216. Käsutus-, reserv- ja maaitseväelased, kes tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumisel mobilisatsiooni või õppuste puhul ilma mõjuva põhjuseta hiljaks jäänud või hoopis kõrvale hoidnud ja sõja ajal või sõja puhul väljakuulutatud mobilisatsiooni kutse mittetäitjaid karistatakse vastavalt kui omavoliilselt lahkujaid või väejooksikuid S. N. S. art. 128—134 põhjal.

§ 217. Ringkonna kaitseväeteenistuse komisjonid on kohustatud isikute kohta, keda tuleb vastutusele võtta kaitseväeteenistuse kohustusest kõrvalehoidmise eest, teatama

vastavatele politseiasutustele, kes tähendatud isikute otsimist ja nende vastu kriminaal jälgimist alustavad. Oma korraldust kaitseväeteenistuse kohustusest kõrvalehoidjate otsimise suhtes ja nende kohta rahukohtute poolt tehtud kohtuotsustest teatavad politseiasutused kuuluvuse järele ringkonna kaitseväeteenistuse komisjonidele.

§ 218. Kaitseväeteenistuse kohustusest kõrvalehoidjate vastutuse suhtes ei ole maksvad üldised aegumise kohta käivad seaduse normid.

§ 219. Süüdistus teise isiku vigastamises, eesmärgiga temale võimaldada kaitseväeteenistuse kohustusest kõrvale hoida, tõstetakse rippumata vigastatu kaebtusest.

§ 220. Arvestamise määruste mittetäitjate käsutus-, reserv- ja maaitseväelaste kohtulik jälgimine pannakse politseiasutuste peale, kes jälgimist algavad nii vahetult, kui ka sõjaministeeriumi, kaitseväge ringkonna ülemate või kodanikkude arvestamise asutuste teadaannete põhjal. Kohtuotsustest, mis neis asjus järgnenud, teatab politsei neile asutustele ja ametiisikutele, kelle käest ülemaltähendatud teadaanded saanud oli.

§ 221. Tööteenistuse-kohuslikud kodanikud alluvad kohtule ja karistusele ühel alusel kaitseväelastega.

§ 222. Käesoleva seaduse jõusseastumisega kaotavad oma maksvuse:

1) Vene sõjaväeteenistuse kohustuse seadus (Устав о воинск. повин. Св. Зак. т. IV кн. I) kõigi täienduste ja muudatustega;

2) määrus rahvaväest vabastamise kohta 20. detsembrist 1918. a. p. 1. („Riigi Teataja“ 1918. a. nr. 10);

3) seadus rahvaväe komisjonide kohta 28. septembrist 1921. a. („Riigi Teataja“ 1921. a. nr. 87);

4) seadlus tagavaraväe ohvitseride ettevalmistamise kohta 26. jaanuarist 1923. a. („Riigi Teataja“ 1923. a. nr. 19);

5) ajutised määrused vabatahtlikult ülejateenijate rahvaväelaste kohta 11. aprillist 1920. a. („Riigi Teataja“ 1920. a. nr. 59/60) niivõrd, kui nemad käesoleva seadusega muudetud ei ole. Muutmata jäänud osa jääks maksma senni, kui käesolevas seaduses ettenähtud korras (§ 94) sellekohased uued määrused maksma pannakse;

6) noortemeeste sõjakooli kasvandikkudeks vastuvõtmise seaduse muutmise seadus 19. juunist 1925. a. („Riigi Teataja“ 1925. a. nr. 109/110) niivõrd, kui tema käesoleva seadusega muudetud ei ole. Muutmata jäänud osa jääks maksma senni, kui käesolevas seaduses ettenähtud korras (§ 102) sellekohased uued määrused maksma pannakse.

§ 223. Käesolev seadus hakkab maksma 1. jaanuarist 1927. a.

Lisa § 48. juurde.

Kesk- ja kutsekoolide õpilastele tegelikku kaitseväeteenistusse ilmumiseks ajapikenduse andmise tingimused.

§ 1. Kesk- ja kutsekoolide õpilastele antakse hariduse jätkamise otstarbel tegelikku kaitseväeteenistusse sunduslikku aega ära teenima ilmumiseks ajapikendust järgmistel tingimustel:

a) merikoolide õpilastele — kunni 23. eluaasta lõpuni;

b) riigi-, omavalitsuste ja õigustega erakutsekoolide ning seminaari õpilastele — kunni 22. eluaasta lõpuni;

c) riigi-, omavalitsuste- ja õigustega erakutsekoolide, nagu põllutöökeskkoolide, kunsttööstuskoolide ja kunstikoolide õpilastele — kunni 22. eluaasta lõpuni;

d) apteekriõpilastele — kunni 22. eluaasta lõpuni;

e) riigi-, omavalitsuste ja õigustega erakutsekoolide, nagu puu- ja rauatöökoolide, kaubanduskoolide ja tööstuskoolide õpilastele — kunni 21. eluaasta lõpuni.

§ 2. Tingimused, millistel antakse ajapikendust nende koolide tüüpide õpilastele, mis käesolevas lisas ei ole ära tähendatud, otsustab sõjaminister kokkuleppel selle ministriga, kelle ametkonda kool kuulub.

§ 3. Nimekirja koolide kohta, mille õpilased hariduse jätkamiseks ajapikendust saavad, avaldab sõjaminister kokkuleppel haridusministriga. Nimetatud nimekirjas tähendatakse, missuguste klasside õpilastel on õigus ajapikendust saada.

§ 4. Välisriigi koolides õppijatele kodanikkudele antakse hariduse jätkamiseks ajapikendust sõjaministri kokkuleppe põhjal haridusministriga, samadel alustel, kui vabariigi koolide õpilastele.

§ 5. Nendele kõrgemates õppeasutustes õppijatele, kes kõrgemasse õppeasutusse astunud enne 1. maid 1926. a. antakse hariduse jätkamiseks ajapikendust:

a) ülikooli arstiteaduskonnas õppijatele — kunni 27. eluaasta lõpuni ja

b) kõikidele teistele kõrgemates õppeasutustes õppijatele — kunni 26. eluaasta lõpuni.

Juhataja **M. Juhkam**: Enne lõpuhääletamist on faktiliseks märkuseks sõna härra sõjaministril.

Sõjaminister **J. Soots**: Selle seaduse arutamise juures ütles muuseas härra Martin-

son, et keskkoolide õpetajate päeval olla seal esitatud resolutsioon sõjaväelise õppuse sisseviimiseks koolidesse sedavõrd ebamääraselt esitatud, et selle vastu ei teatudki vaielda. Nüüd on mul korda läinud selle resolutsiooni teksti kätte saada, ja ma luban enesele seda ette lugeda. Koosolek ise on kandnud kesk- ja kutsekoolide juhatajate ning koolinõunikkude päeva nime ja on ära peetud 16.—17. sept. 1925. aastal. Seal on vastu võetud resolutsioonide seas ka järgmine resolutsioon: „Kesk- ja kutsekoolide juhatajate ning koolinõunikkude päev tunnustab tungivalt tarvilikuks Eesti iseisvuse kaitse kindlustamiseks kiires korras maksma panna kõikides vabariigi õppeasutustes, eriti aga kesk- ja kutsekoolides, meesõpilaste sõjaline ettevalmistus, milleks haridusministeriumil kokkuleppel sõjaministeriumiga vastavad juhtnöörid välja töötada tuleb“.

Juhataja **M. Juhkam**: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Hääletamise motiividena on minul au Eesti rahvaerakonna rühma nimel järgmist seletada.

Kui kaitseväeteenistuse seaduse päevakorda võtmise küsimus Riigikogus otsustamisel oli, siis rõhutas Eesti rahvaerakonna rühma esitaja Riigikogu kõnetoolilt, et kaitseväeteenistuse küsimuse tähtsust meie rahvusliku julgeoleku seisukohalt ühest küljest ja Riigikogu tegevuse lõpujärgus selle suure küsimuse arutamiseks ülejääva aja vähesust teisest küljest arvesse võttes, tuleks Riigikogu vanematekogule võimalus anda seisukohta võtta, kas on võimalik kaitseväeteenistuse seadust veel II Riigikogus arutamisele võtta. Riigikogu enamus ei ole seda sooviavaldust toetanud, vaid kaitseväeteenistuse seaduse otsekohe arutamise otsuseks teinud. Selle tagajärjel on kaitseväeteenistuse seadus kiires korras läbi viidud, ilma et üldise ajapuuduse tagajärjel võimalust oleks olnud üksikuid tähtsaid küsimusi, nagu kaitseväeteenistuse aja vältuse küsimus, ligemale käsitamisele võtta. Sest sarnaste küsimuste üksikasjaliku selgitamise huvides oleks tulnud seaduseelnõu üksikuid paragrahve komisjoni anda.

Nii ei ole meil võimalust olnud oma seisukohti kaitseväeteenistuse kestuse ja korralduse asjus seaduse arutamisel esile tuua.

Kõige selle tagajärjel ei vasta kaitseväeteenistuse seadus praegu vastuvõetaval kujumitte kõigis asjus — iseäranis meie kaitseväeteenistuse kestuse poolest — mitte meie soovidele ja tõekspidamistele. Sest meie rahvusliku julgeoleku nõudeid tuleks nõnda rahuldada,

et meie kaitsevää kulud oleksid kooskõlas meie rahva maksukoormaga ja kandejõuga.

Seda silmas pidades hääletame meie kaitseväeteenistuse seaduse vastuvõtmise poolt lootuses, et võimalus avaneb vastavaid parandusi edaspidi seaduse muutmise teel läbi viia. (Aruandja J. Holberg: 5 aastat on seda seadust arutatud ja ikka veel vähe aega.)

Juhataja **M. Juhkam:** Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava

enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

(Hüüded: Lõpetada!)

Ettepanek on tehtud, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Juhkam.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**